

Автор - Кирил Бреян

Моя долга

ІІ - га війна съвітова

1939 - 1948

Лігніця - 1998 р.

Автор : Кирил Бреян
Вспілавтор : Вільгельм Лянґнер
Тлумачення і дополнення: Адам Барна
Склад комп'ютеровий: Адам Барна

Выдавництво
і кольпортааж: Головний Заряд Стоваришия Лемків
в Лігніци ул.Зофії Коссак 5.

Выданя тово присвячене:

- 50 - тій річници повернення автора Кирила Бреяна з неволі і війни, де пробувал од 1939 - 1948 рока.
- Жені Ольгі Бреян,
- Дітям автора; Станіславу, Ірині і Івану. і внукам.
- Родинам; Бреянів, Косовських, ...
- Пану Вільгельмові Лянґнерові за безінтересовну поміч в збораню оповідань автора.
- Сусідам і вшытким селянам сел; Ізбы, Біличной і Баниці.
- Вшытким іншим краянам, кого інтересують такы оповіданя.

Од жены і родины автора:
специальная подяка для Головного Заряду
Стоваришия Лемків в Лігніци за поміч в
выданю той книжочки.

Слово вступне.

Істория, яку хочу переказати чытательови, ест гідна великой увагы і то з кількох важных причын. Найбарже то з того, же сій автор Кирил Бреян мешканец села Ізбы на Лемковині, повіту Ґорлицького, яко єден з барз маленької горсткы людий трафил на війну в 1939 році і вернул домів (на чужыні) аж по осмох роках, в 1948 році.

Не было бы в тімнич дивного, як бы не барз ріжны ситуациі в яких приходило ся пережывати авторови в тых осмох роках в ріжных сторонах Европы і Африки і то не зо свойой звычайной волі. Тепер знаме юж, же свою вандрівку розпочал яко вояк польского войска в Новім Санчы од 24 серпня 1939 рока, коли то власти польски покликали Кирила боронити границі краю перед німецкым наїздом. Найдивнійше ест тото, же війна польско - німецка скінчыла ся юж по трьох тыжнях, а він з війны вернул аж по осмох роках.

В часі той воєнной тулачки зазнал більшє неволі як воячки, а найвеце зазнал поневірки по шырокім сьвіті в якім перошов і переїхав около (20) двадцет тисяч кільометрий. Юж по трьох тыжнях міг од границі румунської вернути домів горами, але завірил здрадливій пропаганді совітской, которая голосила, же юж внет вшыткых розпустят зо Львова. Тым часом підступно юж зо Станіславова скерували вагоны полны плінных вояків не до Львова, а през Тарнополь і Кіев до копальні угля на Запорожу.

Пізнійше вывезли іх на роботы на далеку північ де жыют білы медведі, а по нападі Німців на Радянський Союз вшыткых плінных хотіли взяти до свого войска, жебы боронили іх великого Совітского краю. Плінны польски вояки не хотіли воювати під совітским командуваньом. Хотіли воювати лем в Польских Силах Збройных на Заході в Армії Андерса.

Тото несподабало ся властям совітским і якнайскорше з великим жальем выпустили част польского войска през Казакстан, Узбекістан, Туркменію до Ірану, потім до Іраку, Палестини і Єгипту, жебы там в Африці приготовити іх на новий фронт од полудня през Італію, де пришло ся Йому воювати на земли італиянскій в найбільшій битві під Монте Касіно. Там в Італії пришов конец долгой війны сьвітовой, з якой до краю вертати треба было аж през Англію, бо під англійским командуваньом закінчыл totу війну.

Через цілий час той осмо - річной тулачки од Нового Санча аж по Льондон, праві двадцет тисяч кільометрий медже ріжными народами, Поляками, Українцями, Росиянами, Казахами, Туркменами, Іранцями, Іракійчыками, Палестинчыками, Єгиптянами, Італийцями і Англікаами серед католиків, православных, музулманів, магометів і коптів не мав жадных прикрости за свою лемківско - польsku принадлежніст і релігійност, аж до дня коли хотів вертати до рідного краю.

Товды в амбасаді польській в Льондині виннали в Його паперях, же єст православным, а чловек такого віроісповіданя може вертати лем до Радянського Союзу, бо лем там сут православны. В Польщы в тім часі не мало быти юж православных.

Така інформация по осмох роках тулачки давала Йому барз дуже до думаня, тым більше же не мав жадного понятя, што ся стало з Його краянами. Незнал же зараз по війні юж в місяцях липци і серпні 1945 рока більша част Його краянів виїхала на Україну завдяки облудній і фальшивій агітації совітських і польських агентів.

Не знал тіж, же в Карпатах осталася меньша част населеня, котре уперто не хотіло переселяти ся з рідних земель. Хоц стратил надію на токо, же в рідних сторонах застане вшытко по старому. Не переставал думати о повороті на рідну Лемковину. Зараз по закінчыну другої війни съвітовой парох села Ізы священник Димитрій Хыляк в імени жены Ольги писал до організації Червеного Креста о поміч в гляданю селянина і мужа Кирила. Якоси в 1946 році при помочы Червеного Креста однашол ся в Німеччині Його брат Семан, котрий написал лист до брата Кирила в Італії. Більше відомостий не было меджє родином.

В амбасадора польського в Льондині Кирил остро однюс ся до того, же не може вертати до рідних стран хоц од 1939 рока найперше боронил границ Польщы, потім яко плінний вояк польский перешол цілу Україну і Радянський Союз, жебы в 1942 році зас трафити до польского войска на Заході і там воювати з тым самим ворогом німецкым. Аж товды амбасадор позволил му іхати до краю, лем не обіцял же буде міг доіхати до Карпат. Видно знал, же там не застане юж своіх краянів, котрых насильно юж выгнали на землі західні.

В краю довідал ся, же може іхати, але лем до воєводства вроцлавського, бо там выселено Його родину і селянів. Ту в краю переконал ся, же не єст він витаний як богатыр але як ворог і то през того, же кілька років быв в Радянськім Союзі, а коли треба было воювати з німцями - перешол на сторону Андерса, жебы тіж воювати з німцями, але на Заході.

Свою родину - прибрану маму, брата і сестру нашов в селі Любіце коло Лігницкого Поля, при котрых затримал ся, але на коротко. При родині не было найближшої особы - жены Ольги, котра ішы в 1945 році виїхала на Україну разом зо своіма родичами з села Білична. Тепер аж зрозуміл цілу бешіду з амбасадором в Льондині, же в Карпатах юж православных неє.

Ту в краю - на чужыні розпочал зберати ріжны документы на підставі котрых міг бы стягнути з Україны свою жену Ольгу. І ту тіж натрафил на велики трудности, бо хто раз нашов ся в границях Радянського Союзу тот не мав права николи одтамаль ся вертати.

О дальшім жытю автора на чужыні довідуєме ся з розділу 10-го той книжкы - Епільоғ - закінчыня.

Наступна барз цікава справа той книжкы, ёст тото, же автор зачав писати своі оповіданя з осмо - річной тулячки, аж в 70-тих роках, товды як унормувало ся Його жыття родинне. Аж по смерти прибраной жены Михаліны і по тім як перша жена Ольга по тридце - тих роках розлукы згодила ся зас жыти з Кирилом. Коли підняла ся закінчыл будову стайні і стодолы.

Тепер юж дуже спокійніший, бо спольнила ся Його долголітня надія обдумувана през цілий час воєнний і повоєнний, жёбы получыти ся в кінци з родином. Перестали ся перешлідуваня і понижаня Го през ріжны власти і орзанізації і зачало ся што раз більше поважати Його воєнны заслуги на Заході. Были юж тепер поважання і хваління серед комбатантів і серед сельского і міського середовища.

Хоц од давна думав, жёбы зачати писати своі ріжны спомини, тепер зачал поважні думати о записаню на папір вшыткого што іщы добре памятал од дитинства. Писал на поєдиньчых картках, писал і переписувал пару раз до старого брульону. Писал в кождій хвили як, лем час позволял му писати. Першы карткы были писаны дост нед - бало і не барз чытельно. Не заховали ся тоты першы карткы до гнескы в никого, хоц любив іх показувати і чытати кождому, хто лем схотів слухати Його.

Зобрало ся тых карток і записів в брульоні велика маса, бо то была істория жыття человека о великім серци і вражливости на зло і добро, а также чулого на кривду і несправедливіст на кождім місци. Была то істория людской поневіркы в ріжных обставинах, а найважнійше то токо, же през осем років наш автор не затратил свого походжыня, ани свойой принадлежности до народу і правдивой прадідівской віры.

Том великом купом папіря, богатом в незвычайны оповіданя з жыття вояка - тулача, припадково заінтересувал ся новий дотепер не знаний авторови приятель пан Вільгельм Лянінер родом зо Стрия, жуючий тепер в Ополю.

Велика хвала тому пану Лянінерови, за так велику прислугу, яком было надзвычай трафне упорядкуваня тых часто өмоциональных і незвычайных оповідань з ріжных карток автора, очывидно в порозумлінню з самим автором.

Завдякы карток автора і при великій помочы пана Лянінера повстала чудова книжка в языку польскім на шістдесят стран, без слова вступного і закінчыня. В бесіді з паном Лянінером, а также з женом автора Ольгом выявило ся, же автор в своіх дальших розважанях мав жычыня, жёбы Його оповіданя з воєнной тулачкы были выданы найперше в ріднім языку - лемківскім, а пізнійше в

языку польскім. Пізнійше автор в вільних хвилях переписал свої оповідання в новім - чистім зошыті. Тепер представляю читательови поніже уривок з того зошыті і запевням, же єст то чистопис самого автора. Його автентичніст потвердила жена Ольга і син Станіслав. (уривок тут єст на стр.22)

œterach chsem opisac naj ciekawszom œwec pulnocy na granicœ
dwie liki nant: mnie mówi: że jutro po jedniemi na mikor kojed
wiaska w turej ja jeszczem nie bylem noc drugi obie on uwyniosł
œckumoloctor moj wóz i jednymu przyjechali my œrakarol œ
komulactor a tu przeglasni gada jaz ne niemiec napad na rosye
litgnant mychedki i oni wi domnie xe dwozok ujednoscj po
dolne stometrow ja pojade ale slucham rolik jes już
moyna no polbyli my tam i ugocone ole je jedem do odruge
go nic nie rozmawiamy wiezowem jest od buj mychy mówim
uzychobic rejon litgnaat uysiet nocduky kamin i mówi rybior
ta stylce german napad na sojuz a chopal t laskajom i bra
mo buj skaczenem xradasce dwiga jeden drugiego a jaœrakoloscj
obiacolu nie jad ruzniej jak się uszyl mówi nam actu już
dlugo nie jednymu ne pajdzymu w armiję ne ale kiedy jec
ulysxał regierman napad nasowiesku granice to ja sie u
rieszyl dlatego xe nam sie ukruskylam nam moje pełno ze
nas kwaliam ste go sylba co nam tak my klaszali rabi

Выдати книжку автора Кирила пробувала родина, але з ріжких причин, найбаже фінансових і часових якося до того часу не удалось видати. Жена Ольга написане през пана Лянгнера оповідання автора в языку польскім переказала Адамови Барні, жебы дішло до його видання, найперше в языку лемківськім, а потім в языку польськім.

Тото ціле видання в єдинім і другім языку можливе было при помочы Головного Заряду Стоваришия Лемків в Ліїници.

Адам Барна

Кирил Бреян.

1. Наймолодшы рокы - перед війном.

Вродил ём ся 17 січня 1911 рока в селі Ізбы новосанчівського повіту, недалеко міста Крениці. Суджено мі було пережыти і першу війну съвітову, але яко маленький хлопець нич не памятам, хоць недалеко в Горлицях і на горі Маґурі і де інде на Лемковині в часі тяжкої зими 1914 -1915 рока були велики бої медже войсками Русскума і Австро - Німецькима.

В місяци маю 1915 рока войска Австріяцко - Німецькы прорвали в Карпатах фронт і выгнали войска русску далеко на Схід, аж до Львова. Аж по закінчыню першой війны съвітовой зачал ём ходити до школы котру скінчыл ём на штырьох клясах. Юж і підчас школы і пізнійше треба было помагати родичам на ғаздівстві, так само як робили тово моі ровесники.

З тых молодых часів до гнеска остали мі дві загоены раны. Єдна од кінського копыта, як ём го навертал батогом на пасвиску, жебы не ліз до шкоды, а другу од рога коровього, як одвязувал ём ей од жолоба - котра хотіла прудко вийти на пасвиско. І так і без війни доробил ём ся двох ран і шлідів по них.

Рокы ішли барз прудко. На двадцет пятім році в 1936 р. взяли мя до чынной службы в войску до першого полку стрільців подгалянських в Новім Санчы. Зараз по службі войсковій, бо юж в лютым 1939 рока оженив ём ся з Біличнянком - Ольгом Пласконь.

Юж недолго потім люде зачали штораз частійше і выразнійше бесідувати о війні, хоць загальні мало хто вірил, же тово наступит так скоро. В селі Ізбы мав я кавалец поля під самом границиом ческо - словацком. Акурат 23 серпня 1939 рока косил я на тім полі траву, і в тім часі з граничного ліса, деси з одлегlosti около сто метрий од мене почул ём великий шум. Была то німецка танкетка з якой вишло німецкий вояк, жебы през рэшпектіво осмотріти ціле наше село.

Шмарил я косу на землю і хотіл ём з близка посмотріти на тово танкетку, але вояк німецкий не чекал, лем вскочыл до танкетки, завернул і скоро одъіхал в густий ліс з якого недавно ся показал. Хоц приспішал ём кроку, то танкетка зникла скоро в лісі. Было юж ясне, же то не граничний припадок, але якысе приготовляня до війни.

Заладувал я траву на віз і вѣртаючи домів стрітил ём по дорозі ізбянского фінанца, котому переказал ём свое спостережыня. Тот выслушал недовіряючи, але зараз пополудни гранична пляцівка вислала на граници людий, жебы в лісі де вказала ся танкетка зробили запору зо стятых дерев.

Вечером тот самий фінанц пришол до мене і запропонувал мі піти в ночи на словацку сторону, жебы принести од тамаль даякий афіш, який міг быти наклиєний на бетоновім стопі над словацкым селом недалеко границі. Была то для мене несподівана пропозиция, але для мене, котрий знат вшыткы граничны стежкы, не была трудна. Згодил єм ся піти заграницу, одкаль удало мі ся фактычні принести якисий афіш.

Было то 23 серпня 1939 рока, а юж наступного дня отримав єм карту мобілізацийну до войска. Першого вересня 1939 рока стало ся фактом - выбухла друга війна сьвітова з которой суджено мі было вернутися аж по перешло осмох роках, по великих тулачках по Східній Європі од Моря Чорного аж по Море Біле, през част країв Азії, краї Близкого Сходу і північної Африки, а потім зас на полудни Європы в Італії, Франції, аж до Англії. Была то барз долга і тяжка тулачка. Гнеска споминам юж того, як якисий долгий сон, а колиси была то тяжка правда. През тото вшытко уважам, же мав єм барз дуже щестя вернутися жывым і здоровым медже своїх краянів.

2. Війна в 1939 році.

По мобілізації приділено мя до oddілу, який мав одберати коні, котры были призначены для войска в разі війни. В тых часах мобілізациі підлігали не лем хлопи, але і коні до таборів. Коні треба было одберати од властителів і одставляти іх до визначених єдносток войсковых. Тота моя початкова функція тревала лем пят дний.

Юж 30 серпня приділено мя на скоро до ново організуваного батальону запасового, котрий мав боронити Нового Санча од полудня од стороны Старого Санча. До битви на тім кавальчыку не дішло.

Юж першого вересня над раном отримали зме розказ выцофаня ся, бо Німці заняли юж Стارий Санч. Ми, з двома іншымі вояками припало цофати ся піше през ріку Попрад. Трудне то было, бо в тім місци вода плинула дост быстро. Нам якоси удало ся перейти на другий берег, але по розобраню ся. На березі убрали зме ся в суху одеж і обутя. Рушыли зме піше в сторону Нового Санча, жебы прилучыти ся до свого войскового oddілу.

Не перешли мы, ани двіста метрий, коли наглі спостерегли зме німецкого вояка, котрий з за густого кряка лозини обсерувал през решпективо дорогу до Нового Санча. В секунді піднял ем децизию, жебы того Німця взяти до неволі. Шептом зробили зме плян нашого діяння. Я мав підыйти Німця од заду і крикнути "Hande hoch", а тамтых двох мало в тій хвили прискочыти до нього і розбройти го.

Плян удал ся як найліпше. Німец занятій обсервацийом не приуважыл нас. Коли я підышов до нього і крикнув "Генде шох" Німец од разу піднюс руки до горы, а в тім часі тамтых двох було юж при нім і розбройли го. Мав машыновий гвер,(автомат) штыри ґранаты, мапу і решпективо. (льорнетку)

Забрали зме од нього вшытко і рушыли зме з плінным вояком німецкым до Нового Саньча. Был правдоподібно з якысой австрияцкой єдносткы войсковой, бо мав тирольськы черевікі з грубыми підошвами, набитымі цвяками. Был высокий і добре збудуваным мужчыном. Коли дішли зме до кошар в Новім Санчы не застали зме в них юж нашей єдносткы, ани жадного начальства, котрому могли бы зме переказати нашего пліннаго вояка. В кошарах рядили люде цивільны і воякы з якысой іншой єдносткы войсковой, котры опорожняли мағазины.

Воякы тоты давали нам провіант і цигари, але не брали зме, бо не было до чого. Ск ёрувано нас на стацию колеі, де была ладувана наша єдностка. Як ішли зме дорогом з нашым плінным вояком німецкым, люде попадали в страх, зывідуочы ся нас, де сут Німці?

Нихто не знал де єст фронт, але наш плінний вояк взятий до неволі недалеко Нового Санча, вказувал на то, же фронт мусит быти деси близко. На стациі колейові застали зме наш табор, але не было кому переказати того плінного Німця. Всіли зме з ним до вағону і поставили го тварьом - лицом до кута вағону. Як дахто хотіл видіти, як виглядат вояк німецкий, казали зме йому обертати ся лицом до людей.

Того самого дня наш поїзд рушыв з Нового Санча, але ніхто не знов де іхаме. Медже вояками кружыла поголоска, же маме іхати до Бережан през Грибів, Ясло, Кросно і Перемышль. По дорозі почали показувати ся німецкы аеропляны, але не нападали на нас, аж недалеко Перемышля на якысій малій стацийці напали на нас три аеропляны і почали острілювати нас з машыновых ґверів. Летіли барз низко над нами і наша трійка вояків котра конвоювала плінного Німця зачала стріляти з ґверів до єдного аеропляна. Очывидно трафлено го, бо аероплян полетіл ішы за маленьку гірку одкаль за хвилю бухнула поломін і показала ся хмара дыму. Каждий твердил, же то він трафил tot аероплян, але я быв певний, же то мі удало ся його зострілити, бо быв ём в свої компанії найліпшим стрільцем.

Дальша наша дорога одbyвала ся без жадных пригод і в кінци по двадцет штырох годинах ізди доіхали зме фактычні до тых Бережан. Ту было дуже войска, было тіж веце офіцерів. Видів ём там якысого майора, кілька капитанів і кільканадцет поручників. Одразу видно было, же то резерва недавно змобілізувана до войска. Врешті тепер удало ся нам переказати плінного вояка німецкого, але без жадного посьвідчыня. Одчувало ся загальне замішання. Хоц было дуже войска видно было, же не знали што з тым плінним Німцом зробити, ани з річами якы зме йому забрали - автоматом, мапом, гранатами і решпективом.

Тепер поробили з нас новы батальоны і компанії і зачали прова-дити звычайну войскову зіцірку (муштру). Выдавало мі ся, же акурат товды як была муштра, то над нами зачали крутити ся німецкы аеропляны, котры обстрілювали і бомбардували нас. Трафіл ся раз такий припадок: - мій краян з Лелюхова, котрий звав ся Поглід быв войсковым кухарем і часто іздили брычком по провянт. Під час єдного атаку аероплянів зостал забитий його кін. Коли кухар оповідал мі о тім, бесіду нашу припадком підслухал якысий підофіцер і зачал кричати міцно на кухаря, же він розносит помедже вояками пострах.

Ту в Бережанах перебыли зме ішы тыжден, а пізнійше поробили з нас oddілы до дальшого маршу в сторону міста Підгайці. По дорозі на великій рівнині зас надлєтили німецкы аеропляны.

Тепер юж никто не чекал на розказ жебы ся крыти перед обстрілюваньом з гверів машинових, лем каждый ховал ся де хто міг. Я в тім часі быв барз близко невеликай яруги за котром было велике поле кукуризді, де хотіл єм найти ослону од граду куль. Не барз то певне, жебы кукуриздяны бадыл і листя могли охоронити перед кулями, але в страху никто не думат о таких справах. Мій раптовний скок през яругу был так незручний, же вытхнул єм собі ногу. Аеропляни німецькы покрутили ся над нами і одлетіли. Остало кілька раненых вояків.

Решта войска зачали зас формувати в новы oddілы до дальншого маршу. Я не міг іти сам і остал єм при дорозі чекаючи на таборовий віз. До Підгаєць заіхав єм на возі, але през того не было для мене юж обіду в кухні войсковій. Достал єм лем самы сухары. Пришло мі роззерати ся, де бы купити дашто до ідла. Докусьтикал єм до єдного дому де была якыса ғаздівка, там попросил єм о проданя мі молока. Старша ғаздыня одмовила мі того, тлумачучы тым, же якыси офіцерове юж выкупили вшытко молоко для себе. Коло ғаздыні крутили ся дві дівкы, котры мали веце вспівчутя для мене і станули в мої обороні, же я хоц не офіцер, але тіж вояк. В кінци достал єм пів літры молока, котре разом з сухарями было моім обідом.

Такий припадок давал мі дуже до думаня же і медже людми, звыклий вояк єст гірше трактуvаний як хтосі з вижшої шаржы. З Підгаєць ціла толпа войска рушыла в сторону Монастыриськ. Мене ішы дальше везли на возі. В Монастыриских воякы розлетіли ся по домах за горячком воды, бо спека была велика, а марш в полнім рыштунку был барз докучливий. Коли приходило ся юж іти дальше, прибігла єдна женщина з криком, же якысий вояк вкрапл ій колач. Пізнійше вышло на яв, же была то велика печена булка, котру так называли тамтейшы люде. Комендант компанії розказал зараз зробити збирку войска і казал женщині найти серед вояків того што вкрапл булку.

Она ні познала никого, бо тот вояк міг быти в тім часі де інде серед возів. Был то початок війни і дисципліни не было за дуже з тым, же і вояк тот был дост хытрий. Пізнійше і я штораз веце стрічал ся з потребом хытрости, але лем про того, жебы пережыти. Признати треба, же в войску велика уцтивіст не все ся оплачала.

Вечером дішли зме до міста Тлумач. Ту были великии войсковы мағазины з продуктами для войска. Аж ту виділ єм якы запасы про-дуктів приготовлено на выпадок війни. При мағазинах стояла варта, але вояк на варті позволил мі взяти собі дашто до ідла. Я взял собі дост великий кавалец будженой солонины, котрий в недалекім часі стал ся для мене щасливым ратунком од голоду. Рано з того міста выїзджаля войскова єдинствка механічна, а же моя нога не была ішы зовсім здорова, задумал єм забрати ся з нима з мыслью, же там дальше по дорозі зачекам на свою компанію.

По переіханю кілька кільометрій остал єм на дорозі, а они поіхали дальше заграницу румунську. Нашу єдностку, румуньськи войска юж не перепустили дальше і мусіли зме вернути ся аж над ріку Дністер, де треба було переночувати аж до рана. Од того часу в нашім oddілі не було юж жадного начальства і жадної дисципліни і організації.

Нихто о нас не дбал, ани ся о нас не старал. Треба було самому купувати собі дашто до ідла, як было де, і было што купити. Я мав кус щестя, бо удало мі ся добесідувати з якысом женщыном, жебы она купила мі дашто до іджыня. Купила мі кілька яец і уцтиві розлічыла ся з даных ій гроший. Рано недалеко од місця нашого нічлігу взріл єм на поля два осідланы коні войсковы. Коли никто не інтересувал ся тыма конями, мі пришло зainteresувати ся нима. На єднім поіхал я за нашим oddілом, а на другім поіхал мій приятель.

Одділ наш ішов тепер до місточка Отині к/ Станіславова, але юж без офіцерів і без жадної дисципліни. За мостом, якыси люде пронулювали нам купно зброй, але я не продал лем одламал кольбу, а вшытко інше вышмарил до рікви. Дальше в Отині продал єм оба коні. Ту в Отині быв юж конец, бо ту войско совітске розброіло нас.

Найперше забрали ґверы і бағнеты, а потім уставлено нас в ряды і ревідувано ци дахто не лишил собі пістолету, або ґранатів. Мі в кышени остали три патроны о которых цілковито єм забыл. Тепер чым скорше вышмарил єм іх з кышені і втоптал черевіком в землю. По тій ревізії повіли нам, же можеме іти там де хоче.

3. Тулачка по Сovieтскім Союзі.

По тій стрічы з вояками совітськими вшытки нашы вояки розпочали зберати ся в невеликы групы, жёбы зачати вандрівку до своіх домів - до своіх родин. Не было никого мудрого, хтобы знов якса ёст ситуация военна і якы сут можливости передостаня ся в своі рідны стороны. Не было тіж можливости порадити ся дакого, такого хто мав бы подібний ціль повертаня домів. В нашій ґрупі назберало ся около тридцетьюх вояків, котры рушыли в поворотну дорогу.

Юж в першім селі, якого назвы не памятам затримала нас ґрупа цивільных селян, котра жадала oddання ім вшыткого што будут хотіти. Од мене взяли скоряны скірні. В тім часі зъявил ся якысий мужчына так около 60 років, а коли посмотріл на нас і нашу ситуацию, зачал довідувати ся, што ся стало. Коли мы розповіли йому о нашій ситуації, як нас розбройлі і розпустили совітські солдаты, він закликал діти што цікаво нас обзерали і казал ім піти по тых вшыткых што нам забрали даякы річы, жёбы зараз вшытко принесли назад. Фактычні за недолгий час, деси за около двадцет минут зобрали ся селяне з забраным річами і вшытко кождому вернули.

Не знам кым был тот человек, але выходит на то, же люде мали велику пошану для нього, бонич не одповідали, як іх міцно з'анив за іх поступок, лем вернули вшытко што кому забрали. Выяснил людям, же ёст війна, а мы вояки не ішли добровільні на війну, лем з розказу. По тім припадку рушыли зме в дальшу дорогу. Зараз за сёлом надіхало на конях двох солдатів совітських, котры затримали нас і казали іти нам за нима. Зараз недалеко на роздорожу, нашли зме ся серед великой ґрупі вояків-тулачів. Страх нас облетіл, бо дальше на дорозі стояли два авта тягаровы з ґверами машыновымі, оберненымі в нашу страну, а за нима стояли два танки, тіж з люфрами оберненымі до нас. Нас таких вояків - тулачів зогнано там около двох тисяч.

Стояли зме там в щырім полі зо дві годины в непевности, што буде з нами. Неєден молив ся потихы, бо думав же будут нас розстрілювати. Деси по тых двох годинах пришла більша ґрупа солдатів совітських, котры запровадили нас на вельке поле на котрім вшытки ся помістили. Ту тримано нас до півночы. О півночы зробили нам "тревогу" і уставили нас по штырьох в ряді і оголосили якыси розказы, якых мы не разуміли. Найвижший там рангом совітский капитан вытлумачыл нам, же мусиме іти так як нас уставлено і же не вільно нам выходити зо своіх рядів, бо конвоенты будут до нас стріляти.

То юж не были жарты. Такым маршом дішли зме до Станіславова. (тепер Івано-Франківск) Ту закватерувано нас в якысій школі. Быв там хтоси зо школы, было і веце офіцерів, але никто не занимал ся нами.

Нам першом справом було ся виспати по не переспаных двох ночах. За школы могли зме выходити свободно. Я скорыстал з той нагоды, жебы купити кус хліба за гроши за проданы коні. Поділив єм ся з приятелями, бо надходил голод. Не выдано нам ідла, ани первого, ани другого дня. Можна було втікати, але никто того не робил, бо запевнено нас офіцйно, же поїдеме поїздом през Тарнополь до Львова. А што буде дальше не було бесіды, бо аж на місци вшытко ся ліпше въяснит. Вшытки воякы, котры были з заходу чекали на тот поїзд і не лем totы. Каждий хто мав далеко волів доїхати хоц до Львова, жебы од тамаль поїхати дале в свої стороны.

Врешті дочекали зме ся на виїзд зо Станіславова і доїхали зме до Тарнополя. Так кус з цікавости, але і з непевности вышов я з вагону і підышов до паровозу, жебы довідати ся де тот поїзд поїде? і коли буде во Львові?. Машыніста колейовий початково не хотівнич повісти, але слово по слові наберал до мя штораз більшого довіря, бо в кінци зрадил мі, же поїзд не іде до Львова, але на Схід в глуб Советского Союзу і же везут нас деси на роботы до копальні угля.

Я здецидувал ся втікати, але в такій ситуації було бы ліпше, як бы іщи дахто більше децидувал ся на такий крок. Пробувал єм намовити і того і іншого приятеля до втіканя, але никто не хотіл дати намовити ся, а іщи одраджали мі од такого кроку і твердили, же в копальні добрі заробиме. В кінци хоц намавлял єм інших до втіканя, сам схотіл єм остати. З Тарнополя наш поїзд поїхал през Підволочицка - Збруч до Волочицьк. Ту затримали нас на три тыжні і ту зробили нам іщи єден перегляд і поділ на військовых і цивілів, бо тепер вшытки були разом. Здавало мі ся, же ліпше буде быти цивільном. За хліб достал єм цивільну одеж, але білизна остала війскова. В тім часі по кількох днях зачали перезерати білизну, а хто ей мав того рахували за війскового. Гнеска трудно повісти, што було бы для мене ліпше, коли при перегляді ствердили, же мам білизну війскову.

Так в Волочицьках розпочало ся мое нове жыття на уловіях вояка в неволі. Тепер показало ся як добрі єм зробив з том солонином. Я чоловек низкого росту, коли ставав єм в очереди по ідло до кухні, згідно з советским регуляміном війсковым, все выпало мі быти на кінци колейки, так же часто для мене не старчало юж зупы, але тым никто ся не перенимал.

Товды брав' я кавальчык солонины на язык і так покусціцька ссал єм в місце обіду. Так було през три дни підряд. Зачало робити ся штораз студінше і треба було ночами мерзнути юж на дворі. Там на нашім пляцу стояло осем автобусів полських - вшытки з написами: "Warszawa - Łódź". В єднім з них здецидувал єм спати в студены нощи, бо там було дуже теплійше, але місце таке треба було заняти

юж в полуднє. Зачали ся тіж крадежи. Треба було пильнувати своїх річей, а найбарже менажки і плаща. Были таки що не мали жадної посуды на зупу, але тым тіж никто ся не перенимал. Доставали зме зупу раз денно і до того триста ґрамів хліба.

Зачынал ся голод. Жебы була хоц даяка робота, а то треба було цілыми днями спати, або дримати. Урозмаїчньюм было лем того, же през наш табор колхозники перевозили цукровы бураки. Користали зме з того, жебы іх брати і істи. Тоты, котры не мали жадной посуды на зупу, робили сой мисочки з бураків. Але і того ся прудко кінчыло, бо гнет транспорты бураків охороняли конвоенты. При кождім возі з бураками ішло по двох совітських солдатів, по єднім з кождої страни.

По трьох тижнях такого жыття в Волочысках нарешті вивезли нас дальшє на Схід до Каменъца Подольского з надійом, же там буде кус ліпше і скінчыт ся тот непорядок. В Каміньци фактычні закватерувано нас в бараках войсковых, де було хоц місце на спаня. Выгоды не было, бо в єдинім бараку мусіло помістити ся тисяч людей. Не было води до мыття ся, була вода лем в кухні. Было за то дуже теплійше, юж не мерзли зме як в Волочысках. З віктуваньомнич ся не поправило. Так направду то три кухні готовили ідло ден і ніч, без перерыву, бо было нас там около десят тисяч і все приходили новы плінны. Так само і ту приходило ся мі ратувати том солонином, бо бывало тіж, же покля дішов єм до кухні, то зупы юж не старчыло.

Так пережили мы там два місяці в надії, же приде час на виїзд до роботи до копальни. Пришов нарешті тот очікуваний ден, але цілком інакше токо вшытко выглядало як мы собі вобразали. Заладувано нас до вағонів товарowych, по осемдесят осіб до кожного вағону. На дорогу дали нам по кавальчыку якысого мясиска. Не знати ци було оно зопсute, ци нашы жолудкы были так выголоднілы, же вшытки ся похворіли. Выходка там не було. Папір, рянды і віконце мусіли якоси залатвати встыдливу справу. Панувал страшний смрід в вағоні. Люде зlostили ся єден на другого, але кождий был в єднаковім і таким самим положеню.

Такой дороги було повны два дни і то через велики міста, Винницю, Київ до Харкова. Ту виладувано і запроваджено нас до кухні войсковой де дали нам кус хліба і зупы. Найперше дали хліб, а як принесли зупу, то хліба юж не було. Попросил єм о веце хліба і то зо два раз і все го бракувало. Подякувал єм жінці за хліб, котрого решту поховали зме по кышенях, навчены досвідчньюм, же в дорозі ничего зме не доставали до ідла. З Харкова іхали зме іщи цілий ден, жебы през Полтаву доіхати до Дніпропетровска, а од тамаль дальшє през Кривий Ріг до Ордженекіндзе, де быв конец нашей подорожы.

Ту мали зме розпочати роботу в копальні. Зачало ся дост присні, бо запровадили нас до копальняної купели (лазьні) де достали зме чисту білизну. Можна собі виглядати яку білизну знімали зме по сто десяткох днях. По так довгім часі по раз перший перебрал єм ся в чисту білизну і позбув єм ся ушій.

Розпочала ся робота в копальні. Не мав єм ніякого поняття о роботі в копальні углія, але призначили мушу, хоць пережив єм юж ріжни пригоди, то найбажче бояв єм ся іхати віндом в долину до копальні. Акурат в тій копальні вінду обслуговувала жінчина - Українка з котром міг єм ся добесідувати. Она тлумачила мі, же вінда іде помаленьки, так што неє ся чого бояти. Незалежні од того, мої приятелі мусіли мя на силу впихати до вінди. Може була то ізда помалы, але я по опамятанню був юж далеко на долині.

В копальні робил я на єдні зміні разом з Пашком з Бортного. Як пізніше виїхали зме з той копальні то наші дороги ся розшили і аж в Італії чув єм, же єст він там в іншій групі. Ту в копальні добре нам ся робило разом, а тата жінчина з вінди була нам барз прихильна і штоденно приносила нам по кавальчыку хліба з омастом. Було то для нас барз важне і помічне, бо робота в копальні була барз тяжка, а ідоло было марне - штоденно каша, а роботу давали нам все тяжшу. На долині під землью до мойої роботи належало - пханя візка з углем по шынах. Була то для мене барз тяжка робота, бо не був я аж так міцним робітником.

Ту в часі роботи в копальні притрафил мі ся єден припадок, який був прикладом того, як то повідають, же гора з гором ся не зайде, але чоловек з чоловеком все може ся зйтти і то в найбажче в несподіванім місци. І так, в саму Великодню неділю, старший офіцер варты, котра нас пильнувала, зачал глядати Бреяна. Коли я зголосил ся до нього, зъвідал ся мене ци мам брата Андрия, а коли потвердил єм, же мам, показал мі лист, але не дав мі його покаль не піду заладувати руду желіза на підставлений вагон плятформовий. Мі акурат не хотіло ся іти до той роботи, бо то не належало до мене - офіцер загрозил, же як не піду то спалит лист і витягнул з кишені патычки, а єден запалил під листом. Товдys я ся одозвав голосно, же піду до той роботи. Було нас веце при тій роботі, а по закінчыню, офіцер дал мі тот лист, але іщи перед тым мав єм барз неприємну пригоду зо змыями.

Зараз по роботі пішов єм прудким кроком просто през поле думаючи о тім што мій брат пише в листі. По дорозі мусів єм оминути кавалец розваленого муру. Обходячи tot мур почув єм міцне съчаня, а коли посмогріл єм в тутору сторону взріл єм кільканадцет змыів выгриваючых ся на сонци. На мій рух піднесло ся дуже головок з іщи острівшым съчаньом. Було лем два - три кроки од місця де могло бы ся для мене барз зълі скінчыти. Были то змыі ядовиты барз небезпечны.

Як найскорше цофнул єм ся до заду і што сил в ногах пустил єм ся боком од того небезпечного місця. Коли нашов єм ся юж в безпечнім місци, пришла мі одразу мысель, же не треба було в так велике съято іти до роботы. Зара з тіх подумал єм і до гнеска так думам, же кождий так бы поступил, як бы довідал ся о листі од брата.

Тепер выпадат выяснити як то было з тым прислів'ю о горах, котры не можут ся николи зыйти. Зараз по війні юж на Заході, як єм робил в Ліїнци, яко механік в єдні фірмі, коло стацийного складу углія попсула ся тасьма самоладовача. Керовник той складниці углія просил мене, жебы направити туто тасьму. В бесіді з тым керовником выявило ся, же то він быв тым офіцером, што не хотів дати мі колиси листу од брата. Тепер быв то юж майор на службі в войску в Ліїнци.

В такий то спосіб одновили мы свою колишню знайоміст, але юж є зовсім інших обставинах. Якоси не мав я до нього жалю ани уразы, же так поступил колиси, бо то були іншы часы. З той нагоды і такої дивної стрічы наша знайоміст одновила ся в спосіб приязний, аж до гостинності при уділі фляшки міцнішого трунку. Колиси выпало іщи нераз направляти тасьму на тім складі углія, за што достал єм углія на двох тягарowych автах, з тым же майор дав вояків до заладунку, перевезжяня і розладунку того углія. В 1964 році коли одышов я з роботы в сусідній фірмі коло того складу углія, наше знаємство од того часу зовсім ся перервало.

Верну іщи до пригоды зо змыяями. Коли втікав я од того лежовища змыїв, по дорозі до бараку зауважыл єм як інша змыя влізла до фляшки з молоком і пила його. Недалеко того місця сідил робітник, а коли повіл я йому о тім, же змыя пе його молоко, тот лем усьміхнул ся і спокійні одповіл "не шкодит, вистарчыт і для мене".

В недолгім часі по тым припадку зо змыяими, а докладні 24 мая не пустили нас юж до роботы в копальни. Розышла ся чутка, же поїдеме тепер на "блы медведі". Так оповідали люде о краю на далекій півночі - о Сибіри. Надышло тово барз наглі, так же не було часу і можливости подякувати добрій жінці, котра підкормляла мене і Пашка завсе приношеным хлібом. Нарешті повідомлено нас, же виїзджаме до Котлас. Нихто не мав понятя де то єст і як далеко.

Ізда до того Котласу тревала сім днів. Іхали зме през: Запороже, Дніпропетровск, Харків, Курск, Орел, Тулу, Подольск, Москву, Горкій і Кіров. Не tota дорога дала ся нам так добрі вознакы, лем обставини в яких мусіли зме іхати. Поїзд наш был барз долгий і тягли його дві машины. Іхали зме в замкненых од двору ваґонах товаровых, котры отверяны были лем раз на ден, коли подавано нам сухий провяент. Товды конвоенты контролювали сътіны і повалы ваґонів, а также обзирали підлоги, ци неє вырізаной дағде більшой діры. жебы втечи з вағону.

Вшыткы потребы фізольгоічны треба было сполняти през маленьку діру, вирізану специяльні в підлозі в єднім кінці вагону. По семох днях такої подорожи доіхали зме в кінці до того міста Котлас. Не можу о тій місцевости нич написати, бо од разу з вагонів запровадили нас до бараків, де тримали нас під остром сторожом і не можна було нигде выходити. За то було дуже ліпше як в вагонах. Там доставали зме юж тепле іджыня. Были зме ту през три дни, а потім заладували нас на великих човна на котрих плинули зме в гору ріками найперше Двином, а потім Вичогдом, жебы по трьох днях доплинути на місце. Тото остатне місцне - ціль нашої подорожи то быв пустий берег. Не було там ничего, лем доокола великий ліс, а під ногами замерзнена іщи в червці земля.

Памятам, була то субота. Пришло ся ночувати під голым небом. Ми мали лем по єднім коцу. Люде шмарили ся до ліса ламати голузя, жебы хоц штоси положыти на замерзну землю. На голузя кладено єден коц і по двох прикрывало ся другим коцом. Не дуже то помогало од зимна, але змучыня долгом дорогом брало верх, а рано не єден думав о кус довшім іщи одпочынку. Того першого ранка будили нас вчасніше.

Комендант цілого транспорту оголосил, же тым што підуть над ріку выладувати дошки дадут сінник до спання. Дуже не пішло, але totы што пішли фактычні достали сінники, котры не було чым наполнити. Єдны напыхали мохом, іншы голузкамі дерев, або старом - сухом травом. Было то все штоси до спання. Хто не пішов до роботи не мав і того. Так минула нам неділя, перший ден в лягри, котрий властиво быв місцем під голым небом, де було зображеных кілька тисяч людей. Лягер тот мали зме сами собі будувати.

Робота зачала ся юж од наступного дня в понедільок, і од того, же цілу ґрупу людей поділено на меньши ґрупы робочы, котры мали приготавіти материял на будову новых бараків. Єдна ґрупа призна - чена була до стинання дерев, друга до чыщыння тых дерев з голузя і лупків, третя ґрупа до робіт тесълярских приготавляючых до ставляння бараків.

Я зголосил ся до ґрупы тесълів, бо тоту роботу знав ём кус з дому. По правді то визначено і таких што мали дозерати роботы. Нихто не стоял безчынні, бо преці ходило о будову якысого склоніння і прикрыта над головом для вшыткых. Была тіж і інша справа заохочуюча до ліпшой роботы. Стосувано роботу на нормы, яком были горці - котлы ідла, перший, другий і третій. При такій ґрупі люди на протязі місяця роботы поставлено десят готовых бараків.

Рівночасно з будовом бараків іщи інша ґрупа приготавляла постелі до спання. Постелі totы робили, аж три-поверховы, жебы якнай - ліпше выкорыстати місця в бараках. Тішыло нас барз тово, же маме

юж дах над головом і якысе місце до спаня, де менше кусали кома - ры, котры під голым небом давали ся барз вознаки. Не тревало тото долго і наша радіст скоро пригасла, бо в місце комарів в ночы зачали барз кусати плюсквы. Одкаль тата хробач ся взяла не было понятя, а знишыня того плюгавства было не можливе і безнадійне. О даякых порошках і мастих до смаруваня не было жадной надії.

Тепер коли баракы были юж готовы, пришла нова робота. Мали зме будувати штреку (лінію) колейовую. Тор колейовий мав провадити през ліс, бо так і нам ся здавало, же деси іщи дальше мусит быти якысий ціль і місце для якого нас ту привезли. Зас поділено нас на новы ґрупы робочы і зачала ся мозольна робота. Інженеры тычили дорогу, а за нима іншы ґрупы стинали дерево, корчували пнякы, деревя кряків, робили рівну дорогу з фосами, скарпами і мостами.

Тота робота была тіж не легка, але не было юж такого понагляня як при будуваню бараків. Начальство будовы новой дороги колейовой, пильнувало, жебы роботы ішли як найскоршее. Выхывліня было дальше марне: - шімсто ґрам хліба на ден і якыса без смаку, рідка і водниста зупа. Хліб тіж не быв ліпший з котрого по стисніню в руці витікала вода. Дальше стосувано нормы роботы. Найліпше робити было в ґрупі де норма вызначана была для цілої ґрупы. В добрій ґрупі можливе было wykonаня найвижшої нормы, за котру быв треть горнец - котел, то значыт порция єдного кільограма хліба на ден, бо зупа была єднака для вшыткых.

Я робил в ґрупі, котру звали віленськом, бо робили в ній переважні плінны з давной північно східної части Польщы, Білорусины і Українци. То были здібны і хытры люде, котры знали як легше виробити норму на тот третій горнец. Ходило лем о хліб. Мясо было лем два раз і то як втопил ся кін в фосі. Кухаре присігали, же была то правдива і чиста воловина.

При тім новім поділі роботы, я быв в ґрупі котра копала фосы, а пізнійше приділено мя до ґрупы, котра возила пісок. Ту была норма особова - осібна для каждого. Початково треба было вывезти два і пів кубика землі - піску на ден, але зараз за два дни піднесено ей на 3 м². Пізнійше норму туто піднесли на 5 м². Єдного дня в нашій ґрупі трафіл ся якысий русский робітник, міцний мужчына і повів, же він може показати як піднести норму на шіст метрий кубичных. Розкладал перевіз єдного метра піску на три раз, при чім до тачок привязуваны были шлийкы, котры закладано на карх і так цілий тягар піску операл ся на цілім тілі человека. Од того часу установлено нову норму перевожыня піску на 6 метрий кубичных. Было то більше як два раз веце од першої нормы. Пісок тот треба было перевозити на одлегліст пів кільометра.

Была то барз тяжка робота, але я не хотів оставати сам за заду за іншыма. Не удало ся мі тotto, бо захворів ём на кырваве розвільніня, але до гнеска не знам од чого, ци од іджыня, ци од пересиліня кышок. Мій організм так ослаб, што думав ём же не пережью того припадку. О дохтори не было што думати, хоц меджэ нами быв якыси лікар людовий, може знахор. Сден з моіх приятелів порадил мі жебы істи яфыры - чорны ягоды, і до того пораів мі такого што мав дві літры яфыр, котры хотів oddати за хліб. Я радо ся з ним добесідувал, бо хліба не ів ём од часу захворіння. Так напрваду знам, же тоты яфыры поставили мя на ногы і вернули до здоровля.

Мав ём велике щестя, же удало мі ся выздоровіти. Было барз дуже таких, што як захворіли то юж не підносили ся з хвороты. Кілько людий захворіло і гмерло - никто того незна. Барз дуже остало там в земли під кряками. Бывало і так, же неєденого хворого што остал в бараку не нашли юж вечером по роботі. Повідало ся, же забрано іх до шпыталя, але николи юж до нас не вернули.

По закінчыню работы при будові штрекы колейовой, настали новы перенесіня до іншых робіт. З цілого лягру три ғрупы призначено до будовы будинків стацийных і домів мешкальных для колеярів. До той ғрупы призначыли нашых ғуралів з Закапаного, котры знали барз добры туту роботу. Они збудували гарды дому з гоблюваного дерева. В тій новій ғрупі мене призначено до вожыня дерева до кухні, а також вожыня ідла для той ғрупы людий, яка будувала будинкы стацийны.

Достал ём коня і віз - сані і зачала ся моя нова робота. Была то очвидно кус ліпша робота як копаня фос і вожыня піску, але тіж не была легка. В тій новій роботі мусіл ём глядати в лісі сухе і грубе дерево, або голузя, очыстити од сънігу, накласти на сані - віз і привезти до кухні в бараку. Трудніше было перевозити бочки з зупом для робітників на стациі. Треба было добре уважати, жебы везену зупу не розляти на выбоістых - болотнистых дорогах. До того треба было бочки добре дачым отулити, чым ся дало, жебы довезти іх з теплом зупом. Не было то таке просте, коли мороз нераз сігав сорок градусів зимна.

Старал ём ся роботу туту выполнять як найліпшэ, жебы робітники на стациі были задоволены. При осторожнім перевозі зупы можна было нераз некоторым слабшым робітникам доляти кус веце. Ту рахувала ся кожда вжыця - лыжка зупы і каждый кавалец хліба. Было мі кус за тяжко іти до ліса і на час довезти зупу для робітників. Попросил ём начальника лягру, жебы кухаре сами довозили зупу на стацию. Начальник узнал, же фактычні для мене ёдного ёст за тяжко і розказаіл кухарям, жебы они сами довозили зупу для робітників.

Тревало то барз коротко, бо кухаре, або не хотіли того робити, або робили того барз небалі. Дішло до того, же робітники на стації збунтували ся і жадали, жебы зупу дальше довозил я сам. Начальник післав по мене солдата і не було іншої рады, лем згодити ся дальше возити зупу для робітників на стацію.

Тым разом взял ём ся на спосіб, же буду возил дерево тіж до кухні, де готовили зупы для русских солдатів і цивілій. Ходило мі о того, же тамти кухаре готовили дуже ліпши обіди. Были там часто зупы: горохова і физольова і не были такы воднисты як нашы. През того мав я веце роботы, але станула медже нами тиха умова, же я буду привозил ім до кухні сухе дерево, жебы ся не мучыли з готовліньом, а я буду доставал іх зупы. Тото ся оплачало.

Раз при звізці дерева мав ём барз небезпечну пригоду, котра могла ся скінчыти для мене трагічні. Коли настала остра зима і треба было веце дерева до кухні і на огрівання бараків не міг ём вывязати ся зо своіх обовязків. Попросил ём начальника лягру о даякого помічника. Начальник згодил ся і дав мі вільну руку найти сой такого человека. Мусіл я tot замір зголосити в бригадира. Tot дав мі якысого Альбіна, котрий в лягри мав іщы двох братів, котры не выробляли своіх норм і через того бідували, а Альбін працуочы зо мном міг бы ім кус помочы. Не знал і не знам до гнеска, што быв за чловек tot Альбін?. Знал ём лем того, же походить деси од Бохні, але згодил ём ся на нього, яко помічника.

Од того часу возили зме дерево на два возы, або двої сані. Єдного дня, єден з солдатів попросил мене, жебым привяз йому кус дерева до села. Я ся згодил і на другий ден tot солдат поіхал з нами. Солдат єдныма санями з переду, а мы оба з Альбіном за ним. Што того чловека напало, того не знам, але в єдній хвили Альбін шепче, же забе того солдата. Страх мя напал коли спостерюг ём, же Альбін не жартує на мої увагы. Солдат взял зо собом пса, а тот уперал ся дальше, же хоче забити і солдата і пса. Не знов ём што в тій ситуациі робити.

Коли доіхали зме на місце і поглядали потрібного дерева - пняка якого мали зме забрати, солдат станул при Альбіні. Виджу же Альбін крутил ся зо сокыром, жебы зближыти ся до солдата. Товды я руком міцно штуркнул коня, котрий скочыл в бік. Зымав я його за вічки і кричу о поміч з думком, же солдат напевно приде мі з помочом, жебы затримати коня. Так ся тіж стало, же Альбінови не удал ся його замір, што могло ся стати трагедью не лем для солдата, але і для мене, Альбіна і цілого лягру. Тепер треба было добреуважати на Альбіна. Барз добре ся стало, же солдат ничего ся не додумувал. Як вернули зме до лягру, оповіл я тото бригадирови і заповіл, же на другий ден зголосу о тім начальникови.

Бригадір зачал одраджати мі того, же таким способом можу наробити дуже клопотів для цілого лягру. Спомнул, же можут бити специяльны заостріня, а в кінці то солдат напевно не скоче того потвердити. Одступил я од свого заміру, але за згодом бригадіра не іздил єм веце з Альбіном по дерево до ліса і до того уникал єм стрічы з ним.

Котрысого дня пізнийше привюз єм дерево з ліса для свого бараку і бригадір казал мі іхати до ліса іщи раз. Было то юж пізно і для приспішыня роботы треба было, жебы до ліса поіхал іщи дахто веце. Бригадір казал іхати зас з тым Альбіном, бо він сам не може іхати, бо болят го очы. В кінці поіхал я з Альбіном, але звертал єм на нього більшу увагу, бо юж не вірил єм йому. На місци, як хотіли зме піднести пняка на сані, вышло на то, же пняк ёст міцно примернений до землі. Треба было його міцно підбивати клинами. Тото мав зробити Альбін. Як підышол я до коня зауважыл єм, же він не бере ся до роботы, лем хapat за сокыру, котром шмарил в мою сторону. Одскочыл я од коня, а сокыра трафила до кінського хомонта. Кін скочыл, а я шмарил ся на сані і поіхал єм до лягру.

Коня поставил я до стайні, а сам пішов до бараку. Коли бригадір з'явідал ся ци привезли зме дерево, оповіл я йому што зашло в лісі і запевнил єм його, же заран зголосу о тім самому начальникови. Не знам чым керувал ся бригадір, котрий зас зачал мі одраджати і нагваряти мя, жебымнич не оповідал, жебы справа не рознесла ся по лягри. Жебы для забуття того інциденту, робити дальше з Альбіном. Пришол і Альбін і просил, жебы нигде не зголосати, а до того клякнул передомном і зо слезами в очах обіцял, же штоси такого веце ся не повторит.

Сподівал єм ся, же такс зголосыня справы начальникови буде мало свої непотрібны наступства, а найвеце для мене през того, же од давна єм того укрывал. Міг єм быти посуджений так само як і tot винувалец-збуй. Дав єм спокій, але поставил єм справу ясно, же все з нами в роботі мусит быти іщи третій чловек. На такого третього помічника выбрал єм тепер єдного ғурала з Закопаного з котрым барз добрі ся мі потім робило.

Деси по тыжни роботы Альбінови одобрано коня і сані і приділено го до іншой роботы. З тым Альбіном стрітил єм ся пізнийше в Палестыни. Был шофером, а коли мя взріл то поздоровил мя, так як бы медже нами николинич ся не притрафило.

В тій роботі мав я іщи єдно цікаве пережыття, котре по правді скінчыло ся тіж щасливо для мене, але коштувало мя дуже нервів і здоровля, а найвеце страху. Не знати для чого, але акурат на съято совітской революції зостала перепроваджена в бараках контроля - ревізия.

Я в свої постели - причы мав все сховану сокыру з котром не розставал ём ся жадного дня, бо робил ём ньом в лісі. Ховал ёй за то, жебы мі в магазині ёй не замінили, бо привык ём до ньой, а найбажче за то же была остра і добрі пасувала до руки мойой. Таке штоси было барз остро заказане. Ціла тата справа не выдала бы ся, бо солдат котрий перепроваджал ревізию, хоц виділ сокырунич бы не повіл, але сокыру зауважыла особа культурально - освітова - жена єдного совітського лейтенанта. Тата наробыла зараз з того величного шуму і то такого, же през три ночы під ряд переслухували мене без перерви, што годину хто іншый. Робили з мене на силу якысого кулака - богача, котрий мав колиси і деси свій маєток і гнобил бідных і робітників, якы робили в мене, а також іншы ріжны, незнаны і бағательны справы о якых мі николи ся не снило.

На конец очывидно зрозуміли, же то без жадной причыны мучат мя, а і так ничего іншого не доведут мі і дали врешті спокій. Справа скінчыла ся ничым, але што ём пережыл то мі остало до гнеска.

З спомінів з роботы в тім ляг'ри вартат описати, як будували зме мосты на ріці Вychegdі. Єст то дост велика ріка, котра впливат до рікі Двины. На тій ріці будували зме єден міст з бетону - на стале і другий тымчасовий - провізоричний, потрібний часово до перевозу матеріялів до будовы мосту бетонового. Тот тымчасовий міст буду - вали зме в тот спосіб, же як ріка замерзла то на люд в означенем місци клало ся голузя і поливало водом з сыпаньем снігу. Робило ся тово так долго, аж на тым місци зробила ся груба і міцна покрыва ледова по котрій могли переїзджати велики тяжко ладуваны авта.

В тім самім часі будувано і другий міст бетоновий, без взгляду на мороз, котрий часами доходил і до п'ятдесят градусів. Голом руком не можна было дотыкати жадного желіза, бо скора зараз одлаизила. До весни тот міст бетоновий был готовий, а товды міст тымчасовий солдаты высажали тротильом в повітря. При роботах на такім морозі і в таких обставинах кільканадцет осіб пострадало свое жыття.

Деси в місяци грудню 1940 р. том ліньом колејовом переїзджал поїзд, яким правдоподібно іхав сам Сталін. Найперше іхала машина з вагоном, а за ним друга з трьома вагонами. Вагоны были окрашены портретами Леніна, Сталіна і Молотова освітлены кольоровым світлом електричним. Нихто з ляг'ру не виділ того поїзду, бо не было вільно выходити з бараків. Я міг видіти тот поїзд, од стайні моего коня, котра стояла поза ляг'ром. Незнати ци дахто з тых што іхали поїздом подумал, хто і кілько людий згынуло при будові той штрекы колеівой?

В кінци минула зима і пришла весна 1941 року. Я дальше возил дерево з ліса до кухні і ляг'ру. Дня 1 червця лейтенант з ляг'ру казал мі

завезти його до села недалеко лягру, бо хотів там наладувати акумулятор до радія. Я остал з возом на пляцу і в тым часі з голосника на стопі подали страшну новину, же Німці напали на Сovieтский Союз. За хвилю з будинку вишив tot лейтенант і казав мі одіхати возом дальше од будинку так понад 100 метрий, жебым не слухав што подают через радіо. Хоц одіхав я там де казав офіцер, то і так чути было о што ходить, бо хоц чути было слабше, то і так было ясне, же розпочала ся війна з Німцями. Было то велике заскочыня, але не было жадной ванпливости, же добрі зрозумів єм голос з радія.

В голові зобразило ся повно ріжких мыслій, што буде дальше, што буде тепер з нами плінными. За хвилю вишив офіцер і без слова рушили зме в поворотну дорогу.Іхали зме без слова аж до самого лягру. Каждий з нас думал о своім. Я мав перед собом минулы тяжкы часы, а тепер станула думка, же в кінци може звільнят нас з той проклятої півночы. Думав єм о тім, же певно заберут нас зас до войска, бо до тепер війна точила ся лем на заході Европы, а од тепер буде і на Сході.

В бараку нич не бесідувал єм зо своіма приятелями, але з той відомости не хотіло мі ся істи обіду. На звіданя приятелів, вყркучувал єм ся, же обід я ів в селі. Чекав єм што буде дальше. Час тягнув ся тепер барз долго в очікуваню. Я не хотів здрадити свойой відомости перед робітниками. Нарешті вечером пришол розказ, же вшытки вязні мають прити на збірку, на апель. Коли на пляцу лягровім повстали долги ряды вязнів, я єден з цілой громады людий додумувал ся што буде на тім апелю. Начальник - лейтенант станул на камени і повіл, же Німці напали на Сovieтский Союз. На тоты слова цілий тлум народу закричал великим криком і свистаньом, так што офіцер не міг веце ничего повісти.Дав знак руком, же іщи має штоси до повідкыня, а коли ся кус утишило, повів, же певно долго ту не будеме і лягер будеме мусіли лишыти.

Взрушыня было барз велике. Роботы ішли дальше як і попередньо, але вшытки юж думали, же напевно треба буде деси виїзджасти. Вшытки зачали приготовлювати ся до дороги. Треба было конечні приготовити даякы куферкы, бо каждый мав по два коцы, плащ і білизну, котре треба буде забрати зо собом. Нихто не знав што буде дальше. Під конец червця подано нам до відомости, же будеме ладувати ся до виїзду. Знали зме, же не іхаме домів, але не знали зме де поїдеме. З того місця виїзджали зме радосно, де было тілько голодных і студеных днів і ночы. Всідали мы до поїзду на тій стациі, которую будували зме сами. Іхаме в вагонах товаровых, але тепер то было юж літо. Отримали зме на дорогу сухий провіянт на штырі дны.

Доіхали зме до першого міста Котлас з котрого перед кількома місяцями везли нас великими човнами в гору ріки Вичегди, де зачала ся барз тяжка робота. З Котлас іхаме тепер до Кірова, а дале іщи не знаме де буде наша дорога. Іхали зме цілий тижден. Што правда, до незнаного нам місця, але за то тепер було літо і були зме праві певни, же до гіршого не іхаме. Тепер і настrij серед нас быв цілком інший, як в туту страну, на далеку північ. І тепер тіж чекали нас ріжни несподіванки. Коли по тижні іханя, виладувано нас з вагонів і ту довідусем ся, же дальше мусиме іти піше і же того ходу буде около тридцет кільометрий.

Для нас выголоднілых през долги місяці і тепер зас змученых долгом подорожом, відоміст така була дальшим і міцним пригнобленьом, але на тото не было іншой рады. Помалы давало ся нам добре взнаки пережыта зима і теперішня далека дорога пішого ходу. Хто слабший лишав свій куферок, а свої річки вязав даяким мотузком і з таким тлумачком ішов дальше, жебы лем довлечи ся до якого цілю. Таких слабых было штораз веце і в кінци праві нихто не доюс на місце свого куферка. По цілоденнім ходу довлекли мы ся на місце, яким было місце нового лягру коло міста Вязьма.

Было нас там кілька тисяч. За кілька дній зробили нам загальну збірку-апель, на котрім слово до нас повіл полковник Сулік Сарновський. Быв він з нами цілий час в лягри над ріком Вичегдом, але нихто не зневідомив він єст. Аж тепер показало ся, же єст полковником. На тім апелю полковник заповіл, же вшyткы тепер станеме перед комісійом так як перед войском. Же дадут нам по пятсто рублей, яко заплату за роботу яку виконували зму в лягри. Была то велика несподіванка, а пятсто рублей то були дост велики гроши. Показало ся, же на місцинич не можна буде купити.

Зачали люде грati в карты і то на гроши, а при тім потворили ся ріжни нечисты почынаня некоторых хытрых людий. Были зме під дозором совітських солдатів, котры впровадили і утримували дисципліну в кошарах. Остро заборонили грati в карты на гроши, але нашы комбі-наторы прудко нашли новий спосіб:- шайка грачів догваряла ся, же коли буде більший банк гроший, хтось з тых что буде мав варту, крикне же іде патроль. Предвиджено, і так тіж было, же граче, жебы не було шліду, метали на карты і гроши даякій коц, а сами розперхали ся де хто міг. Товды дакотрий з шайкы заберал і ховал гроши для себе, хоц оказалось ся, же жадного патроля не було.

Часто доходило до сперечок і бійок, але нихто не зголосаш того, бо преці грati на гроши було остро заборонено. Мене акурат граня в карты не потігало, а на оборот, як лем притрафила ся даяка нагода заробити гроша в лісі при дереві, зголосаш ём ся до той роботи.

А же з іджыньом і в тых кошарах не було найліпше, за свої гроши постановил єм скористати з нагоды як ся было в лісі, піти до склепу і купити дашто до іджыня. До єдного такого выходу на закупы до колхозу намовил єм іщи єдного приятеля. Вишло з того дуже доброго, бо купили зме, масло, сыр і в якьой жінки - куру, которую она сама згодила ся оскубати і зготувати на вечерю. Мала то быти гостина, якой давно зме не мали. Добесідували зме ся з жінком, же підеме іщи дале до села і вернеме на вечерю. На селі купили зме пів літры палюнки і задоволені вертаме назад на вечерю. На наше звідання ци кура готова, женщина запро-вадила нас до покою. Запукали зме до дверей і якьи голос хлопський запросил нас гвойти. Якє было наше здивлення і заразом не миле заскочыня, коли в покою взріли зме міліціянта. Він звідал ся одкаль зме, а коли довідал ся, же з кошар, зачал інтересувати ся яке там єст ідоло.

Запросил нас до стола і так помаленьки завязала ся медже нами бесіда, которая при принесені палюнці і курі закінчила ся запрошыњом нас до села на забаву. Тоту пропозицію не приняли зме, лем пішли зме спати до якього старого колхозника.

На другий ден рано тот колхозник іхав до Вязьмы і згодил ся забрати нас зо собом і підвезти аж до кошар. Як станули зме під брамом, вишив до нас офіцер. Колхозник перестрашыл ся, же привуз тых што іх там звали "воєнноплінних" і зачал тлумачыти ся, же мы втекли, а він нас пропровадил назад. Я выяснил офіцерови, же то зовшытким інша справа, же мы не втекли, лем пішли до села дашто купити до іджыня і тепер добровільно вертаме до кошар.

Офіцер не думав о нашім втіканю, але казал oddati вшытко што зме купили в селі. Было то гірше, як даяка кара за самовільне одій-стя з кошар. Зачал єм просити офіцера, жебы не заберал нам того што зме купили і в кінци махнул руком і лишил нам вшытко.

Хочу надмінити, же тот приятель з которым ходил єм до села походил з Карпат з Півничной і звал ся Яжомбек. Полюбил я його, бо быв добрым приятельом, праві краином, але згынув пізнійше в Італії. Осиrotил троє діти. Коли мешкал я в Лігніцкім Поль знаючы назвиско і адрес написал я лист до його жены в Півничній. Оказалось ся, же його двоє діти мешкало в Лігніци. Мама іх написала до дітей і найстарша дівка і сын одвиділи мене раз в моім місточку. Тота стріча з нима была для мене барз взрушаюча, же не міг єм з нима на перший раз оповісти нич о іх няню. Другий раз юж спокійнійше оповіл єм ім о нашім життю, тулачці по съвіті і околичностях його смерти.

Барз дивны сут часом стежки людски. В Лігніци стрітил я офіцера, который колиси не хотіл дати мі листу од брата, пізнійше діти приятеля, з якым пришло ся мі пережыти ріжны труды і пригоды і которому не було суджено вернути до своєї родини.

4. Зас в войску.

При комісії войсковій - асертерунку до войска в кошарах в Вязьмі никто не выкручал ся од войска. Вшыткы одобрали і узнали за суцых до службывой. В кошарах тых были зме іщи два місяці. Одталь выходили зме до Татіщева в округу саратовскім. Там юж были правдивы кошары войсковы. Створено з нас три полки піхоты. Вшыткы достали одеж і обутя войскове. Была то велика зберанина ріжной одежды - ріжных уніформів; совітских, польських, литовских і естонських, а некотры отримали навет одеж цивільну, бо войсковой забракло.

До одежы належали і шапкы, котры не были єднакы. Некотрым дали каскы - гелмы німецкы з першой війны сувітовой з дивачным шліцом. Такы гелмы никто не хотіл брати. бо вшыткы сыміяли бы ся з такого вояка. Тота ріжна одеж нич не перешкаджала в розпочатій зіцірці - муштрі войсковій. На муштру ходили зме коло штрекы коле-йовой де виділи зме часто транспорты з ранными солдатами, котры іхали юж з фронту німецкого. Было то тіж припомніня, же тата муштра то приготування до того что нас чекат в правдивім бою. Тым что муштру войскову мали за собом здавало ся, же тоты цвічыня сут ім зовсім не потрібны, але были медже нами і такы, котры в войску іщи не служыли.

Найважнійше было тото, жебы поправити своі силы фізичны, якы міцно вычерпали ся нам над ріком Вычегдом. Муштра тата была штоденно і лем в суботу было кус вільного часу. Я tot час выкорыстувал звычайні, найчастійше выберал ём ся до даякого колхозу, жебы купити дашто до ідла. Ідо тепер было кус ліпше і подавано го три раз денно, але найчастійше была то каша. Я міг собі позволити на такы закупы, бо остало мі іщи кус гроший з тых пятсто рублій.

Бывало нераз, же ночувал ём в колхозі і аж в неділю рано выпало вертати до кошар. Єдного дня выбрал ём ся на такий выїзд до колхозу з єдным коле-гом. Треба было кус переіхати поїздом до першої стациі і од тамаль піші переїти до колхозу. Як дішли мы на стацию стрітил нас якыси мужчына убраний по цивільному, котрий затримал нас і зъвідал ся де ся выбераме?. Повів ём згідно з правдом, же ідеме до колхозу дашто купити. Цивіль тот посмотріл на нас і зъвідує ся, ци нас вояків не обовязує oddаваня гонору войскового старшим.

Я кус так по бетярскы зъвідал ся його, хто він ёст, же жычыт, собі жебы oddавати йому гонор. Товды цивіль тот повів, же ёст полковником Сарновским. На туто відоміст мы оба станули зме як найпростійше і oddали гонор як належыт черевіками і пальцями до шапкы. В тім часі полковник остро і коротко дав коменду: Назад! Ходом до кошар!.

Пригоду тоту споминам специяльні для того, жебы підкреслити, же ту були зме трактуваны юж як войско з полном дисципнном войсковом, хоц не вшытки вояки мали одеж войскову. Так ся зложило, же мы юж за дуже перешли і пережили, жебы заховувати ся як рекрутъ в кошарах. На стациі зробили зме як казав полковник, але як лем він одышов, одразу скоро през торы скочили зме на вағон - платформу одіздаючого юж поїзду.

На тій пригоді не скінчыла ся наша самовільна подорож до колхозу. На селі стрітили зме іщи двох таких як мы і з нима добесідували зме ся, же в колхозі єст до купліня невеличке пацятко. Зложили мы ся грошами і купили го од колхозника. Колхозник, котрий продал нам веприка, забил го і мясо приготовил до перевозу. Тот самий колхозник поставил до того фляшку самогонки, а мы дали закуску з забитого веприка і так на бесіді зышла ціла ніч. Юж давно не було такої гостины. Давно не поіли і не попили мы так як той ночи. Рано треба було вертати до кошар.

Я з приятельом мали зме велике щестя. Тамтых двох од разу пішло до вағону і там напотрочили ся на совітських тайняків - енкаведистів. Нима зараз заінтересували ся тайняки, а мы в тім часі не смотрячы на токо, што ся буде діяти скоро вскочили зме до вағонової тоялети. Виділи зме як тамтых двох, тайняки выпровадили з вағону, але што ся з нима стало не було нам знане. Як поїзд рушыв мы перешли до вағону і щасливо доіхали до кошар.

Част привезеного мяса продали зме для наших приятелів. Мясо барз придало ся до слабого выживління з войсковій кухні. Так ся діє, же не завсе вшытко кінчыт ся щасливо. Деси по двох тыжнях пізнійше, я зас выбрал ся до того колхозу. Там переночувал ём і вернул до кошар аж в неділю вечером. Коли вертал ём до кошар, закликал мя шеф компанії і хотів знати одкаль вертам. Я повів правду, же быв ём в колхозі. Офіцер тот мав на мене юж од давна око. Тепер підпав ём йому направду, і за токо дав мі нічну варту при конях. Была то тяжка служба, бо коні стояли в колибах зробленых з голузя, так што вітер гулял в них зо вшыткіх стран. ніч была студена і дощова, як то повідают, же добрий ғазда і пса не выгнал бы на таку варту.

Хотів я хытрі урядити ся на варті при конях. Двері вхідны до колиби закрутил ём дротом, так жебы никто не міг влізти. Я сам завинул ся в коц, в руки взял батіг і так пильнувал ём коній. О півночы пришов офіцер на контролю - інспекцию, але нияк не міг влізти до колиби. Вліз до іншої колиби і там звідувал ся о мене, а потім казал глядати мя в шатрі, де мене тіж не було. Рано офіцер повідомил мене, же сут на мене дві скарги карни. Єдна за самовільний вихід до колхозу, а другий за неприсутніст на варті при конях.

Щестя засміяло ся до мене, але думам тепер, же може тота остатня пригода мала вплив на дальшы моі пережыття военны, бо удало мі ся щасливо вернути до родины. Отже, до того карного рапорту - скаргы пришло мі стануты на другий ден рано перед тым поручником в якого мав ём добру опінію. Было то раз, коли формувала ся нова компанія. Поручник зъвідувал ся зображеных, хто знає осідлати коня. Зголосил ся я, бо знав ём ся на конях дост добрі. Служыл ём в піхоті, але в кавалерийскім oddілі. Зрештом з конями знав ём ся од молодості, коли обірвал ём од коня копытом.

Колиси поручник тот казал мі выбрать для нього коня під сідло і я выбрал му такого коня з котрого быв барз задоволений, а пізніше коня того я кормил, чистил і пильнувал. До того рапорту карного поручник мусів ся однести службово і треба было мене якоси укарати. Офіцер тот был кус зафрасуваний, яку кару має мі дати і зъвідує ся мя:

- Што я мам з Вами тепер зробити?

Я одповіл спокійні : - Робте тotto, што уважате за слушне.

Зостал ём придлений до компанії санітарной, яку звали "п'ятом".

Тепер зас так ся зложило, же шеф той новой компанії потрібувал dakого, хто бы знал ся на обслузі коний. Зголосил ся я в нового шефа і на його зъвіданя, ци зnam ся обходити з кінми, одповіл ём, же од дітинства мав ём можливіст занимати ся кінми. Од разу шеф вyzначyl мене фуражовym для коний. Достал ём під опіку шіснадцет кони которы возили дерево з ліса. Люде, которы робили тыма кінми не знали ся з нима обходить і не знали такой дрібной справы, же коням в часі постою треба давати дашто до перегрызки, інакше кін буде грызти і нищыти вишyтко што ма коло себе і з того може навет барз хворіти. Одразу повчыл я тых людей і сам опікувал ся кінми, так што в мої ґрупі коні не хворіли і през тotto ани єден не здох, як то бывало в інших ґрупах.

Інша річ, же люде през тotto навчыли ся істи конину. Мясо кінське має інший неприємний - солодковий смак, але як го одповідні приправит, то тратит tot неприємний смак. Робил ём tot, але іншым не хотіло ся з тым трудити, бо треба было найперше мати мясо, потім треба мати цибулю, попер, сіль і дерево, жебы можно было приступити до приготовління кінського мяса до іджыня. Коли мясо было готове, то не єден впрошал ся жебы го почестувати таким мясом. Загальні не одстрашал я таких, але дішов ём до переконаня, же і в трудных вoйскowych обставинах дуже людий ест лінивых, жебы собі помочы. Волят, жебы дахто, дашто зробил. Хоцбы дати такий приклад: - коли єдного разу поіхав ём до ліса по дерево, бо якоси мав ём щестя до таких робіт, по дорозі взріл ём велике поле сонечника. Тото могло быти помочом в нашім выжyвлінію.

Постановил єм выбрati ся на тото поле. З мішка зробил єм більше цідило (плецак) зо шлийками і пішов на тото поле. Коли мішок быв юж повний сонечника, взріл єм на полі колхозника з псом. Якнайскорше скрыл єм ся медже бадылями сонечника і з душом на раменах смотріл єм де піде колхозник. Найбарже небезпечний быв пес, котрий міг мя витропити своїм нюхом.

І тым разом не оминуло мя моє щестя - колхозник з псом зачали іти в противну страну. А коли одышли на безпечну одлегліст од мене, осторожні вышов єм з бадыля і юж без жадной перешкоды удало ся мі выйти поза поле сонечникове. До кошар було більше як штырі кільометри і повний мішок сонечників так пригинал до землі, же треба було кілька сонечників вишмарити. Пізнійше, як грыз єм зеренка сонечника, неєден просил мя, жебы дати йому кус зеренок. Коли пропонувал єм некоторим піти на поле сонечникове, никто не быв охотний того зробити.

Зробив єм іщи єдно інше спостережыня - такс, же добрий і без інтересовний учынок міг часом цілком несподівано принести дост велику корыст і поміч. Отже колиси іхаючи до ліса по дерево, старал єм ся привезти для кухарів сухе дерево до кухні. Було то для них барз важне при розпаляню під кухњом. В такий спосіб навязувал єм з кухарями добрий інтерес. Єдного разу наш кухар запропонувал мі жебым за нього выдал воякам зупу. Не было то таке просте як бы ся здавало, бо порці были выділены і порахуваны і треба було так ділити, жебы зупы не бракло. Для мене не было тонич нове. В лягри над Вычегдом пробувал єм юж такої роботи, а там було дуже, а дуже труднійше. Коли тамтот кухар виділ, же даю собі дост добре раду зараз запропонувал мі жебым зостал його помічником, якого потрібувал. Тепер залатвліня войсковых формальностей в штабі не було жадним проблемом.

Так поза функційом фуражового для коней, зостал єм іщи помічником кухаря. При кухні все єст легше жити і то в таких кошарових обставинах, што єст все барз важне. Ту при кухні, мав єм іщи єдину барз важну корыст, яко помічник кухаря быв єм звільнений з мозольної муштры войскової. В тім часі до кошар пришла відоміст, же має до нас приїхати на інспекцію сам ғенерал Сікорский. Розпочала ся велика муштра вшыткых вояків од рана до вечера.

Мене тето акурат оминуло, хоц з ғенералом і так стрітил єм ся, а навет з ним ся привитал. Коли ғенерал пришов на інспекцію до кухні, витал ся з каждым з нас подаючи руку. Інтересувал ся виживліньом, обставинами нашої роботи і іншими справами войсковыми. Казал тіж подати собі обідову зупу, покоштувал і похвалив, же добра, лем кус за рідка. То не була наша вина і для того обіцял, же од тепер буде зупа густійша.

В моім життю витал єм ся іщи з єдним генералом, але то було юж пізніше по війні в Англії. Не дуже по тій візиті генерала іншы наші кухні поїхали юж на фронт, а ми перешли до кухні дивізійної. Товді були там наші три полки войска. В зимі настали барз велики і прикри морозы. Нераз цілий полк мусіл іти до ліса за деревом до огрівання бараків і до кухні. В тих часах раз притрафил ся выпадок. Єден вояк замерз в дорозі як вертали зме з ліса з деревом, хоць до кошар не було веце як кільометр, не удається ся го донести живого.

Перед самими святами Рождества Христового мали зме барз добру і милу несподіванку. Достали зме теплу ангельську одеж войскову. Було то згідно з обіцянкою, же по святах виїхаме до Узбекістану. Очевидно тата нова одеж войскова гріла нас, але близина осталася тата сама, а в ній уши, котрим як було теплійше, то грызли нас іщи барже. Не було чым іх знищыти.

По святох фактычні ладуєме ся на поїзд. Повідали нам, же поїдеме аж під китайську границю. Ізда поїздом мала тривати шість дній. Моя попередня - припадкова колиси функція фуражового коній в пятій компанії мала мати в пришлості вплив на мої дальший воєнний льос. Яко фуражового тепер приділено мене до коній і треба було пильнувати коній в часі подорожи. Юж на самім початку в першу ніч выпала на мене варта до півночі, а по півночі мав мати варту якісий Гыровский. В вагоні було шіснадцять коній, по осем з обох стран вагону. В середині було вільне місце де іхав вартовник.

Було барз студено, мороз сігал до тридцят градусів. Витягнув єм вязанку сіна на середину вагону, сів на ній і окрутіл ся коцами, жебы кус ся отріти. Під повалом вагону повішене було відро до поїння коній. Правдоподібно відро тогод мусіло быти зълі умоцуване, бо як поїзд набрал розпенду і зачал міцно колисати, відро злетіло з гака на якім вісіло і впало просто мі на голову. Було тяжке і правдоподібно кантом острого дна спадаючи вдарило мя по голові, бо стратил єм притомніст. Коли опамятал єм ся,чув я, же кров мя облягла, і же не можу ся рушити. Як затримал ся поїзд на якісій стації і хтось переходил коло вагону, зачал єм кричати о поміч, але правдоподібно быв то лем слабий крик, бо тот хтось перешол і не затримал ся. За хвилю поїзд рушив дальше. По якісім часі поїзд зас ся затримал, але тым разом никто не переходил коло вагону. Аж за третім разом як поїзд затримал ся, хтось підышал до моего вагону і закликав мя по назвиску. Я одповів слабим голосом, же єм ранений і не можу ся рушити, жебы сами отворили вагон і принесли ноши, жебы перенести мя до вагону санітарного. На тутору бесіду затримано поїзд і до вагону пришло кілька вояків, котри з трудностями отворили од двору примерзені двері. Мене витягнули з вагону і занесли на ношах до вагону санітарного.

Ту заложили мі опатрунок, а же мав єм горячку, хотіли одослати мя до місцевого шпиталя. Я не згодил ся на тото і попросил єм, жебы забрали мя дальше з транспортом. При нагоді того опатрунку дали мі на мою просьбу порошку на уши. Того паскудства нияк не могли зме в жаден спосіб ся позбыти. По правді то коло Саратова достали зме порошок на тото хробацтво, але треба было ся часто купати. Купальня в тамтых кошарах то быв великий барак з великыма выглядами в которых бракувало дуже шыб. На такій студени не была то купіль, лем маленьке мыта - єден великий горнец горячой воды і два такы горці воды студеной і веце нич Была то остра зима, то і горяча вода зараз студеніла. Переважні то вшытки кус ся мыли і переберали до чистой білизны, а білизну зняту "прали", жмыкали в тій воді. Така купіль нич не давала і уши грызли дальше як і перше. Може і порошок был не знати який, бо ту в вагоні санітарнім як посыпали мою білизну то од того часу ушый юж єм не мав. Остал мі лем на голові шлід од відра, котрий ест і до гнеска.

Так доіхали мы до столиці Узбекістану - Ташкенту. Думав єм, же поїзд затримат ся на довше, і вышов єм за потребом. В тім часі поїзд рушыл несподівані дальше, а я остал на стациі. Облетів мя малий страх, але знати єм росийский язык, а голова окружена вказувала, же можу быти ранений з фронту і за такого єм ся подавал. То было просте, бо в тім місті на стациі переходили велики тлумы ранных привоженных далеко за фронт. Стация в Ташкенті была велика, през которую переїзджало барз дуже транспортів і ранных было там тисячы. Дуже померло покаль перевезено іх до шпиталів. Были і такы што втекли з фронту і ту нібы глядали своіх oddілів войсковых. Насмотріл єм ся дост на тото жытя позафронтове і можу повісти, же было оно не менше страшне як і самий фронт.

Блукал єм ся на тій стациі през два дни і лем овязана голова ратувала мя перед вшыткым недобрым. В кінци довідал єм ся де одіхал мій транспорт. През пітора дня ізди поїздом особовым доіхал єм втешті до свого полку. Быв він закватеруваний недалеко села Благовіщенки. Было то село в котрім жили самы Українці, котры были нашыми прихильниками. Легше было навязувати ріжны контакты, але не было вільно заходити до села. Пильнували того патролі совітських солдатів і кого приімали в селі тот мав велики неприємности. Было то звязане з тым, же наши вояки любили барз гандлювати з цивілями. Я бым повіл веце - наше войско было польське в англійскі одежы, і тото могло більше інтересувати тамтейше населеня.

В селі барз радо купували білизну, коцы, мыдло, чай. Я, цікавий все на вшытко выбрал ся раз до того села, жебы познати людий і их жытя. Пішов єм жебы купити сой кус палюнки, бо мав прити до мене

приятель. В склєпі быв в сам раз наш поручник. Коли въяснила я йому за чым єм пришов,нич мі не повіл, лем остеррюг, же зараз буде ту советский патроль. Не встиг єм втечы і зараз мя зімали. Вывідували ся мя по што єм пришов до села і з якой єм компанії? Не здрадил я свой компанії, лем іншу до якой казали ся мі зголосити. В компанії тій комендантом быв жыд. Принял мое зголошыня до відомости і казал зголосити ся до свого офіцера. Не зробил я того, бо выдавало мі ся, же я ничего злого не зробил, а при тім, хто мав бы в часі війни занимати ся такыми справами?

Познали сте юж, же я быв все упертий і зараз пішов єм другий раз до села і на доказ купил єм палюнки на приняття моего приятеля. Другий раз в селі быв я деси так на тыжден перед нашим выїздом з того тымчасового скошаруваня. Ішли зме з приятельом улицом і бесідували зме по лемківски. Припадково нашу бесіду почул ведучий тамтейшого колхозу. Підышов до нас і розпочал бесіду, запросил нас до себе і почастувал вином.

З бесіды той довідали зме ся, же за недолго мame въіхати до Англії. Хоц село і єй населеня інтересувало мя найбарже, то як раз на таки одвидины в селі не было николи часу, бо все было якысе занятия войскове. Наше скошаруваня было на барз пісковій земли, повній ріжного каміння. Жебы там жыти треба было зробити з той пустыні войскове - шатрове місточко. Робили зме стежки і доріжки медже шатрами - выкладали зме тоты стежки кавальчыками шкла і цеглы. Ширши доріжки высыпувано дрібним шутром. Было нас там аж три полки і было кому робити ріжны дивадла. Некотры роботы были, лем про то, жебы вояків чымси заняти. Для прикладу повісти можна, же без цименту казали на піску копати купальний басен.

Треба было въкопати глубоку і широку яму на два і пів метра до котрой треба было въкопати глубоку яругу - фосу, котром мала бы дійти вода з недалекої рікы. В піскові земли было знане, же вода буде барз скоро всякати в ту землю. Хотів я спротивляти ся такій роботі, але никто не мав охоты мя слухати. I фактычні никто в тім басені ани раз ся не въкупал, але робота для людий была.

Узбекістан то зовсім інший съвіт, іншы люде, іншы обычаі. Притрафило мі ся там кілька цікавых пригод, котры вартат описати. Быв я там в войску дальше фуражовым, як вспомнено юж выше. Дивізия наша купила три гектары люцерні на пашу для коній. Поіхав я раз з іншыма двома вояками попасті нашы коні. Было барз гарде рано, але по полуодни надышла буря і сильний дождж. Скрыли мы ся під стріху в якысого Узбека, але дождж так затинал, же стріха хыжы не давала ниякой охороны. Попросили зме господаря о позвоління нам зайти до середини дому. Узбек запросил нас барз щыро.

Ту якыса старша жена, правдоподібно мати, мыла акурат молодій дівці волосы молоком. Дівчина мала гарди чорны волосы, сігаючи аж самой землі. Так ся зложило, же другого дня взріл я тоту жену, як продавала молоко. Коли припомнул я собі, як тата жена мыла молоком волосы дівчині, взяло мя велике обряджиня до молока, котрого юж там єм николи не купувал і не пив молока. Інша справа то узбецки потравы, які звали "лєльошки". Было то штоси такого, як нашы налисники. Узбечка місила кісто і зроблены лєльошки пекла в пецу пекарськім з овалным склепліньем. В пецу такім палят соломом, бо о дерево там барз тяжко. Коли пец єст добре нагрітий, Узбечка такы зроблены лєльошки кропила водом і вложывши руку до пеца підшмарювала кожду лєльошку, жебы міцно приліпила ся до склепління. Як палятко таке впече ся добре на склеплінню, то само падат на ватру і можна го выберати з пеца. Часом як Узбечка не ма під руком воды, то паля таке змачала своіом слином. Як ся о тым знае, то не єст барз приємні істи такы лєльошки. Уникал я той потравы, але раз мусів єм іх істи. Быв я єдного разу на полі, де робітники узбецки робили при бураках цукровых. Бригадір готовил для них зупу з тых бураків, а на додаток в місце кавальчыка мяса давал ім пів готовленого бурака.

Іли того з деревяных мисочок, без лыжок. Тото што было густе в мисочці, выберали пальцями, а рідке выпивали. Бригадір почестувал і мене таком зупом в деревяній мисочці, але я красьні подякувал.

Товды бригадір почестувал мя такыма лєльошками. Почестунок тот мусів єм юж приняти, жебы не образити його, што принятые бы было за велику образу.

Не знаючи узбецких звычаїв мав я раз неприємну пригоду, яка могла бы ся барз зьлі скінчыти для мене. Єдного разу в неділю, я і трьох інших вояків выбрало ся на прогульку в горы. По дорозі на гірській стежці, стрітили зме дівчину, яка несла воду з потока в двох відрах. Зачепил єм ей бесідом в языку росийскім і почал жартувати, же хочеме ій помочы занести воду домів. Тревало то барз коротко, бо дівчина не підняла з нами жадной бесіды, лем скрутила в бічну стежку, а мы пішли дальше під гору. Коли обізрів єм ся назад, взрів я Узбека, котрий вискочыл з хълы і пустил ся доганяти нас. В руках тримал два ножы. Повів єм своім приятелям, жебы втікати в горы, бо тот Узбек, котрий летит за нами має до нас барз злы заміры. Зачали зме втікати, а за нами полетіли ножы Узбека, котры на щестя не досягнули нас. Ножы тоты зарыли ся в землю зараз за нашыми ногами. По короткій хвили Узбек затримал ся, а мы встигли за тот час втечы дальше в гору. Пізніше довідали зме ся, же в Узбеків дівчині не вільно бесідувати з незнайомыма мужчынами, а такого што зачеплят бесідом уважают за напастника перед якым каждый Узбек має обовязок боронити кажду дівчину.

Іншим разом наше войсько мало прикури несподіванку зо стороны сівітського коменданта, котрому цілий час зме підлігали. Отже перед Великодніма съятами з пропозиції наших офіцерів постановлено зашпарувати кус з приділу провяного, жебы на съята було кус ліпше і веце ідла. В ден перед съятами пришла до магазину комісия, котра вшытко спрощила, зважыла, списала і лишила лем докладні тілько, як выникало з норм войсковых. Вшытко што было веце забрали без жадного выясніня. Чого так ся стало не можу собі вытлумачыти. Може за то, же підозрівали о гандель з тамтейшими селянами. Была то барз прикра і неприсмна несподіванка, тым більше, же выживлінія было барз слабе і складало ся переважні з рыжу. Рано і в вечер был рыж на рідко, а на обід рыж на густо. Нам того не выстарчало. Медже нами ся так бесідувало: " зіш рыж, выйдеш з кошара, посмотриш на горы і зас ёс голоден".

Тото учутия голоду барз докучало кождому. Также порци хліба доставали зме виважены як в аптыці, а до того быв то хліб барз не добрий, як ся го стисло, то потекла з нього вода. Хліб доставали зме вечером з тым, же половина мала выстарчыти до наступного вечера. Каждий зъідал хліб в вечер, або в ночы, але часто нашы жолудки хворіли на другий ден. Хвороту жолудків лічыли нам муштром і маршом по кошаровім пляцу. Дуже вояків хворіло на тифус, а найвеце в тых одділах де было дуже "Варшавяків", тых што были з міст і не были призвычайны до біды і марнога іджыня. як воякы зо сел.

Хотів бым іщи спомнити, же мав ём нагоду быти при розділі того хліба. Зробив ём собі потрібну міру, жебы вшытким ділити рівно, але поза тым было іщи барз важне, як выпечений быв тот хліб. Выпечений хліб быв дуже ліпший. Вибрали зме способ розділяння хліба, який узнали зме за справедливий. Быв то способ лъсовий - розділяючий обвернений задом до того што роздавал хліб, вызначал кому дати. Узнано, же в тім способі не было підозріня о якыси протекції, што в таких обставинах могло ся все притрафити. Інша справа, же голодному не было часу на розмышляня. В зимі мали зме в горах ріжны муштры. Раз было навет остре стріляня, котре скінчыло ся барз приро, бо пару вояків было раненых.

Весном было якысе съято, здає мі ся, же было то съято Евхаристії (Боже Тіло). Приіхал до кошара Епископ Гавліна. Было велике торжество получене з богослуженями і казаньем того Епископа, котрий заповіл, же в недолгім часі выідеме і будеме мати вшыткого під достатком. Фактычні дост прудко пришла відоміст, же выідеме аж до Ірану. Розпочало ся оддаваня вшыткого знарядя, зброй і выпосажыня войскового. Оддали зме і коні. Остали лем самы воякы без ничего. Перевезли нас возами на стацию Челябадзе, а одтамаль поіхали зме поїздом в сторону Моря Каспійского.

Як до того вшыткого дішло там деси на вершку влясти і хто о тім децидувал?, мы воякы не мали зме ниякого поняття і правду повісти нич нас не обходило, лем єдно, коли поправлят ся нашы обставины і наша ситуація?, што буде дальше з нами і што постановили власти на горі?, в Москві і Льондині.

Як виїзджали зме з кошар пережыл єм іщы пригоду з вояком, який звал ся Гуща. Його постава може быти прикладом, як чловек єст залежний од іджыня, жебы лем якоси пережыти. Тот Гуща быв в моім шатрі і быв то вояк дост порядной тушки - вагы, для котрого войсковы порци рыху были барз малы. Чловек тот был все голоден. Перед выїздом достали зме на дорогу поза нормальным приділом кус веце як все хліба і рыб. Воякы як достали кус веце ідла не хотіли юж істи рыховой зупы. Так што в відрі остало пару літрій зуп, Коли пришов розказ збірки (апелю) до пилнування шатра вyzначено акурат вояка Гущу. Як вернули зме з апелю до шатра, відро зупы рыховой было порожнє. Гуща зъїв вшытку зупу і лем зо съміхом гладив ся по бріші, же хоц раз сой поів. Вшытки мысліли, же певно захворіє, але нич з того, быв здравий як рыба.

З тым Гущом мав єм колиси перше переправу о пережыття, Яко фуражовий мав єм ярец для коний. Раз тот Гуща попросил мя о кус ярцу. Повідал, же мусит лічыти свій жолудок, же буде припаляв го на горячім піску і буде ів як лікарство. Траф так хтів, же при тім припалянню ярцу приimal го якыси капитан. На зъвіданя што робит - одповіл, же пече ярец і іст го, бо єст голоден. Мусів зголосити ся до офіцера, де достал кару стояти в полнім рыштунку през дві години в само полуднє в шатрі. При пекучім сонци, без повітря в шатрі била то страшна кара. Разом з ним таку кару отримав тіж капраль Геровский, котрий мав під собом фураж для коний, за то, же не пильнувал добре мағазину. Яко фуражовий быв тіж кликаний до офіцера, але не признал ємся до того, же я давал ярец Гущы. Шеф компанії не барз доходил пра-вды, бо колиси він сам достал од мене кавальчык мяса кінського, як голод му докучав.

З Узбекістану іхали зме над Море Каспійске през пустыню Кара - кум, яка тягне ся в Туркменії. През туту пустыню іхали зме поїздом два дни і ніч. Єст то фактычні велика пустыня. В часі того переїзду виділи зме часом дикого кролика, котрий на задніх лапках спокійні призерал ся нашому поїздови.

Ту мав єм нагоду видіти барз дивне зъявиско зване "фата - моргана". Здавало ся часами, же Море Каспійске юж видно недалеко, а тым часом до моря было іщы більше як доба ізди поїздом. през Бухару в Узбекістані, Чарджой і Маре в Туркмені, доіхали зме врешті до єй столиці Ашхабаду. Ту памятам - пив єм барз добре вино, але

тіж і дост дороге. Фляшка коштувала цілого карбованьца, то єст тілько як десят рублій. Купив єм того вино, жебы лічти жолудок, котрий захворів мі в часі подорожы. Одталь з Ашхабаду по двох днях доїхали зме нарешті якби до кінця, до порту в Красноводску. Ту мав быти конец нашої тулачки по Сovieтскім Союзі, мене і тисячы інших таких як я. Красноводск быв пунктом евакуаційным не лем армії генерала Андерса.

З войском евакувало ся дуже цивільних людей. Было там дуже жінок і діти. Была там велика толпа народу, а до того і велика спека. Бракувало води, хоц было то над самым морем. Порт Красноводск тілько води николи не потрібувал што тепер. Воду до пиття доважено бочками, за котром треба было стояти в очереди нераз веце як дві години і до того треба было платити десят рублій за фляшку. Не было тіж выходків. Люде мусили корыстати з моря, як іх притисло.

О тым што має ся стати по тій евакуації нихто з нас не мав жадного поняття. Каждий чекав на тото што мало ся стати і жебы то было як найскорше. Не было ясне што стане ся з нами, знали зме лем што было, а никто не знова што нас чекат. Памятам, же в тій евакуації треба было раз завезти до шпиталя дівчины хвору на тифус. Той хвороты бояв ся каждый, але я зголосил ся на охотника занести хвору на віз і завезти єй до шпиталя. Колеги ззвідували ся мене, ци не бою ся заразы, на што я щырі одповідал, же жити в таких обставинах то мі вшытко єдно. Зложило ся так, же не заразил єм ся, але жив єм іщи дальше. Кораблями мали нас перевезти на другу страну Моря Каспійского до іранського порту Пагляві. В тім часі треба было перейти перегляд граничний в котрім треба было oddати гроши і дороги річы як хто мав. Я юж не мав жадных грошей, бо за остатні купив єм вино. Некотры мали гроши, але жебы іх не отдавати загрібували іх в піску з думком, же даколи пізнійше вернут і заберут. Людски недосконалости і хытріст і ту дали ся познати. Были і такы што підзерали де хто загрібувє і потім викрадали своїм властителям. Такой нагоды быво барз дуже, бо страшено, же як в дакого найдут гроши не буде міг виїхати. Были і ризиканты і тоты найліпше на тім вышли, бо пізнійше гроши ся придали.

Коротко были зме в Красноводску, бо лем єдну добу і нас зала - дували не на корабель, лем на велики човна, котрима перше переважено угель, або руду. Долгіст такого човна двадцет метрий, а ширина з десят. Выміри тоты подаю так на око, бо напхали нас там так дуже, же могли зме лем стояти в толпі, єден коло другого, так што впасті никто не міг, а кому дашто ся захтіло, то треба было робити тово на стоячы. В місце деревяной, або желізной бурты были дротяны поручата, жебы тоты што стояли з боку не вyleтіли до воды, а підтримували тых што стояли в середині.

В єднім місци мали зме переїхати по під гору з якої вісит скала, більша як великий дім. Было то перше спостереження з той подорожи. Здавало ся, же скала тота може в кождій хвили впасті на дорогу, а товдь по нас і по авті нич бы не остало. Страх быв штораз більший, як в сонці і чистым повітрю юж з далека могли зме обзерати і робити припущення,што бы было,як бы не дай Боже ..... Скала тота вісит од не памятних часів і місцевы люде не звертають на тото ниякой уваги ани заінтересування.

Першого дня переїхали зме около сорок кільометрій. Іранський шофер,повів нам, же тепер будеме іхати цілий час під гору, же дорога буде барз тяжка з великим і острыма керами. Не треба ся того бояти, бо він добре знає туту дорогу і нич ся нам не притрафит. Приняли зме тото до відомости, але як зачала ся тота дорога, показало ся, же єст она іщи до того узка з острыма закрутами. З єдной страны рівна скала, а з другої велика пропаст. Хоц шофер не казав ся бояти, то тепер нас двадцет штырьох вояків жаден не смотріл за бурту, лем вшытки лежали на підлозі авта. Повідали нам потім, же на тій дорозі неєдно авто пішло в пропаст. Николи никто такых не ратував, лем драпежны птахи робили порядок з забитыми.

Наш шофер быв барз добрым шофером, фахово провадил авто, але і так страху было не мало. Нихто не пробувал удавати, же ся не бояв, як пришло одпочывать на горі. Шофер тот оповідал нам, же юж не раз мусів тадиль іхати. Він призвычайл ся юж до того, а мы долго памятали туту дорогу. Пізнійше totы пережыття скоро минули, але на іх місце пришли новы тяжши і гірши. По короткім одпочынку зачали зме іхати юж в долину. Тепер ізда наша не била юж така прикра. По дорозі була реставрация. Наш шофер затримал авто і вшыткых нас запросил на обід. Не знам ци быв таким богачом, ци так добре му платили за роботу, а може мав таку щыру натуру. Зафундувал нам обід і то іщи не быле який. Быв росів, кура, компот і погаричок, так около сто двадцет грам тамтейшого самогону, який называли араком.

На тім не скінчыла ся тота несподіванка, бо по обіді кождий мусіл потягнути сой раз зо специальнай файкы - такого уряджыня што дым потігало ся з ғумовой рурки. Мы не знали што то за файка, бо хоц дакотрий быв курячом і нераз затігав ся дымом, тепер ставал ся пляним. Наш шофер міцно сьміял ся з такого куряча. Што то было, не знам, але тот што ся добре затягнул таким дымом, не міг стояти на ногах.

Врешті доіхали зме на нове місце постою, недалеко столиці Ірану -Тегерану. Ту приіхали зме юж до готовых кошар, до готовых шатер. Не треба было нич робити, а по обіді треба было спати три години.

Хто не міг спати треба було тоти години одлежати. Було то для нас штосі зовсім не знане в наших дотеперішніх пережитях. Не вільно было лем нігде ходити з кошар без позвоління. Мене барз цікавили околиці і новы люде і для того юж на третій ден пішов я до шефа о позвоління піти до склепу, який быв на другій страні горы, під позором, же хочу купити пасту до обутя. З кошар зышов єм до долини, а од тамаль на другу страну горы. Коли зышов єм до долини зачало бракувати мі повітря. Припомнуло мі ся, же в такій ситуації треба одыхати през мокре полотно. Коли нее під руком води, треба хоц наплювати на хусточку і так мож одыхати. Як зробил єм так, то почув єм велику поміч, што міг єм юж добре одыхати. В тій хвили надышов якиси вояк. Руком приклікав я його до себе і попросил, жебы мі дав кус води на змочиня хусточки. Він не мав води, але дав мі кус леду до витягненої сорочки. Тепер міг єм юж іти дальше. Зас навчыв єм ся чогоси нового, а передовшытким того, же без води і леду не можна выберати ся в горы.

В тій місцевости були зме два тижні, а потім переїхали зме до міста Кабакуйн на терені Іраку, Ту кошары були на горі. Мене приділено до кухні. То не було кухаріння як колиси в кошарах коло Вязьми. Кухарів було п'ятьох на сімсто п'ятдесят вояків. Доставали зме до кухні двадцет три бараны, або два і пів быка. З баранины робилося ґуляш з комперями, а як була воловина то треба було робити порції мяса. Треба було добре накрутити ся, жебы такій ґрупі люда добре і в часі выдати іджыня. Давал єм собі дост добре з тым раду. Як быв ґуляш то одном руком - варихом выдавал єм ґуляш, а другом одразу компері, або часом кашу.

Робота в кухні і ту звільняла мя од муштры, але раз треба було піти на цвічнія з острого стріляння. Мав я свій випробуваний ґвер - автомат, але колеѓи забрали мі його і як пришла моя очеред, колеїка, пришло мі стріляти з якисого іншого автомата. Я быв добрий стрілець, але з того автомата на шіст патронів ани єден не быв цільний. На тих цвічніях быв якисий полковник, котрий заінтересувал ся моім планним стріляньом. Закликав мя і звіддав ся ци служив єм в войску. Я одповіл, же быв єм і то навет стрільцом выборовым, а тепер моя нецільніст то лем вина автомата. Полковник казав мі подати нумер моєго автомата і казав його найти і принести. Достал я новых шіст патронів і тепер вшытки шіст були цільны. Подабало ся тото полковникови за што достал єм похвалу за добре стріляння.

Єдного дня подано до відомості, же хто хоче то може записати ся на курс шоферів. Хотів єм записати ся на тот курс, але я быв юж приділений до кухні і не знав єм ци мя з той роботы звільнят, бо тота робота була тяжка, а я быв до ньой юж привчений.

Акурат в тім часі достав єм якыси черякы на карші на котры приписа-
но мі лікарство яке нич не помагало. Коли єдного дня на контролю при-
шов капитан, зголосил єм, же мам черякы і не повинен єм робити в
кухни. Капітан узнал, же єст то правдиве і записал собі мое назвиско.
За кілька дні фактычні звільнили мя з роботи в кухні.

Тепер юж без перешкоды зголосил єм ся на курс шоферів. На
курсі до обіду були виклады з теорії, а пополудні була практична
наука ізди автом. Не було то легке і просте, бо практична наука ізди
була проваджена на злых дорогах піскових. Вченю нас преці не на
шоферів в містах, але на шоферів, які мають давати собі раду в каж-
дій ситуації і на вшытках дорогах. Такий курс тревал шість тижній.
Егзамін здав єм добре і то през того, же барз припала мі наукі о автах
і роля шофера.

Так ся зложило, же дальшу юж част фронтову служил єм яко
шофер. Ту в Кабакуїн перший раз в жытю перешол єм бурю піскову,
звану "хамсін". Буря пришла несподівано в самий обід. Наглі зроби-
ло ся темно і силний вітер розпочал перевертати нашы шатра.
Вырывал і розносил вшытко што не було добре умоцуване до землі.
Вырывал нам з рук коцы і одеж. Заберал з поля цілы тони піску і пере-
носил його з місця на місце. Там де була гірка піску, вітер в єдній
хвили замінял єй на долину, або на оборот з долини замінял на гірку.
Коли шатро було слабо умоцуване до землі, нераз дармо було го
глядати на місци такої бурі піскової. В такій небезпечности нашли
ся сусідны женськы шатра. Было полудне і женщины порозберали ся,
жебы не было ім так горячо. Буря піскова - хамсін в єдній хвили зорва-
ла ім шатра і вшытко порвала што в них было. Некотры женщины
остали тепер лем в білизні.

Офіцерове казали ім помочы, але не було охочых, бо они нас
звыкльх вояків все трактували як найгірше. Тепер просили нас о
поміч, а мы мали нагоду видіти іх як в білизні літают і глядают своїх
річий. Не долго по тій бури пісковій перенесли нас на нове місце, неда-
леко міста Кіркуку - столиці важного осередка копальни ропы нафто-
вой в Іраку. Ту була найбільша рафінерія одкаль рурами пересылано
ропу до портів над Середземним Морьом.

Ту змінило ся цілковито наше жытія. Тепер нашым головным
цільом було забезпечати рафінерію і вшытки переводы роповы і
цілу апаратуру перед Арабами, котры провадили ту підземну, ворожу
роботу, на корыст ворога німецкого. Арабы знали добре пустыню і
нераз скръто підходили до вояків - вартовників і несподівано морду-
вали іх. В такий спосіб кілька вояків зостало замордуваних. Нихто не
чув і не видів, же рано найдено юж забитого вартовника.

Окрім того треба було пильнувати і нашых шатер, бо Арабове
барз спрятні крали кажду зброю. Навет і пильнування не все помогало

і вистарчало, бо Арабове потихіцькы підходили до шатер, розтинали іх і брали зброю, а також іншы річы, які были під руками. Жебы было безпечніше охороніти ся перед крадежамі ґверів, привязувано іх ретязкамі до середнього машту шатра. На нічну варту выходила часто ціла компанія. Лем шоферы были звільнены од того вартування.

Были до того іщи іншы неприємны справы. Треба было вчыті ся добрі хороніти перед ріжным ядовитым гадамі, хробакамі і мухамі. В ночы спати треба было під густым фіранкамі, званымі "москітерамі", вішанымі під чубком шатра і над причамі, жебы мухы і хробаки не лізли до постелі. Найбарже небезпечны были скорпьюны, котры загрібують ся в піску з тым, же воякы все ходили в обутю, то не было так небезпечні в ден. За то треба было барз уважати рано під час убераня і обуваня, бо скорпьюны в ночы глядаючи тепла любили барз лізти до черевіків, або рукавів одежы. Вкушыня скорпьюна могло быти навет смертельне. Іщи гіршы были пауки званы "фалянгі". Вкушыня такого паука было небезпечніше од скорпьюна. Окрім того хробацтва было іщи дуже іншых овадів і гадів, а найбільшом плягом были комары з которых найгіршыма были тоты што розношали заразки хоробы - малярії.

В маю тата пляга была найгірша, бо розносала медже нами епідемію малярії. Барз грізна, докучлива і прикра была іщи інша хворота розношена през специальнаго москіта, выкликуюча барз велику горячку, сігаюча нераз до сорок ґрадусів з сильным трясінем. Літом дішли до того іщи барз горячы дны в которых выступляли часто удары сонечны. Перед овадамі і мухамі можна было ся охороніти смаруючы твар і руки специальному вазелином, а на ніч треба было вдівати рукавиці, а на голову сітку. Перед горячымі проміннями сонца не было як ся охороніти.

До того в ночы барз вyllи шакалі. Іх витя барз подібне до плачу дитини не давало часто спати ночами. Я мав щестя і не мав ём жадной пригоды з нияким паскудством, ани тіж не хворів ём на нияку хоробу. В нашім войску потрібно было іщи веце шоферів, то і я дальше ходил на вижший курс, жебы якнайвеце скорыстати з науки. Раз з той причины притрафила мі ся така історія: жебы познати в авті ліпше діня гамульців, лишив ём з того поводу вечерю. В часі лежання під автом, жебы познати ближе механізм гамульців, моі приятелі - воякы зо съпівом принесли мі вечерю під авто. Виглядало то так само, як бы псу принесли миску під буду. Было з того дуже жартів і съміху. Хотів ём іщи спомнити о цікавім зъявиску природы, які видів я на пустыны. Отже з высушеної і попуканої пустинной землі выдоставал ся на верх ғаз земний, котрий сильно затрувал повітря. Тот ғаз підпаляли, а часом запалял ся сам од великого жару

сонця, а товдys ночки можна було обсервувати кільометрову просторань землі на котрій палило ся тисячы поломений газових. Виглядало то так, як бы ціла земля ся палила. Далеко в пустыни бывало часом барз дуже таких огній і тото выдавало ся дост цікаве, але і барз небезпечне для людей, звірів і птахів.

Описую в великом скороочиню наше штоденне життя войскове, але деси далеко од нас діяли велики штабы - групи людей, котри децидували о тім, що мають робити з том нашом толпом народу войскового приготовління. Якosi в серпню 1942 рока пришов розказ звивати шатра, жебы іхати дальше до Палестини, ближе европейської землі, ближе европейського пекла воєнного. Были зме з того навет кус задоволені, бо служба войскова коло Кіркуку дала ся нам юж дост вознакы. Колишні північні морозы пішли юж в забуття - непамят, а тепер докучали нам велики спеки і звязаны з тым ріжни пляги горячого і пустинного клімату, а також барз часто тихи і підступны битки з Арабами.

Тоту зміну привитали зме дост радосно, хоц не знати було що она нам принесе. Безли нас штырі дни автами з Іраку през Йорданію до Палестини, до нового обозу коло міста Газы над Морьом Середземним, недалеко од Єгипту. Ту през перший тыжден не было жадной мушtryвой войскової, ани ниякого заняття. Быв то час на выпочынок, котрий можна було слобіднійше выкорыстувати по своіому.

Што може бідний вояк зробити в незнаній околицї?, напевно на познаваню нового краю. Перше, що было заскочињом, то факт, же в невеликім склепику, близко нашого обозу можна було купити навет штабку золота, не споминаючи о іншій дрібній біжутиерії і годинниках. Тых несподіванок могло быти іщи дуже веце, жебы були гроши.

В тім вільнім часі робили нам прогульку на три дни до обіздріння часті Єгипту. Были зме в столици, Каїри, але мене найбарже цікавили єгипетски піраміди. Повідали нам, же єдна зве ся піраміда Хеопса. Будовля тата высока на около сто двадцет метрий, збудувана з величезных гладженых камений, котри довожено з великих місц камінных, якы были над ріком Ніль. При такій будовли колиси робили тисячи робітників - невільників. Вшyтко было роблене ручні - силом тых невільників, без жадных машин. Найбарже дивне єст тото, же тепер навет в голові трудні собі вуобразити, як тото вшyтко могли робити люде. Выхживління тых невільників було страшне і лихе: цибуля, чеснок і до того ріжне зіля, котре росло над ріком Ніль. Будова такої піраміди тревала подібно десят років. Нихто не зна дуже згынуло там люди, але напевно не мало. При тій нагоді припомнula мі ся будова през нас колеї на півночы над Вычегдом, де тіж житя пострадало не мало люди. В такій піраміді похованій быв фараон, такий цар єгипетский. Показано нам тіж так званого Сфінкса, то єст великого божка - льва з головом человека.

Єгиптяне певно любували ся в таких великих будовлях і пам'ятниках, лем не звичайний народ але іх проводырі. Виділи зме тіж єдну величезну съвятыню божків до якой перед входом, провідник ангельський казал ся тримати за руки, жебы не стратити ся в великих і темних поміщнях. Повідал тіж, єст то мечет Омара - єдна з найбільших і найгарщих того тыпу будовли на Близкім Сході.

Звиділи зме тіж огород зоольгічний і ботанічний. В огороді зоо-льгічнім найцікавша була мала малпа, котра грава на гуслях, а в огороді ботанічнім быв кряк, котрий на зближення ся до нього стуляв листки і квітки, так што голузя дерева робили ся голы. На тій пригоді наш ден ся не кінчыл. Як вышли зме з той съвятыни, наша група котра іхала єдним автром пішла глядати даякої реставрації, жебы дачого ся напити, бо было барз горячо. Гвошли мы до єдной реставрації і засіли при столику. Єден з наших вояків нашов під ногами грубо выпханий пулярис з долярами і фунтами єгипетськима. По хвили до реставрації влетів якиси Араб і підышов до нашого столика і зъвідал ся ци дахто не нашов його пуляриса. Оддали мы йому пулярис, а він втішений з однайденої страти поставил нам фляшку якысого доброго вина і дякувал нам кус на миғы, кус по англійски, потім одышов втішений до своїх приятелів. Вшытко токо стало ся так наглі, же аж котрысий з вояків жалувал, же вшытко што добре все ся скоро кінчыт, а треба было лишыти сой пару долярий. Вино было добре і іншы вояки котры там не були барз нам завиділи, же акурат нам притрафила ся така нагода. Вино в такий горячий час іщи барже нам перешкаджало.

Хотіло ся іщи барже пити і през того мали зме другу поважнішую пригоду. По звиджыню огороду зоольгічного ходили зме по місті і виділи зме в єдній реставрації, же Англики і Американе пют там пиво. Втішени, же і мы будеме могли ся напити, гвошли зме до середини, але обслуга одмовила нам пива. Вишли зме злы і чекали зме перед реставрацией. Надышло іщи кілька наших вояків, котри тіж глядали напити ся дачого. Тепер до реставрації пішла інша група, але і їм одмовлено проданя пива. Дішло до сварні, до котрой вмішали ся Англики, але по стороні продавців. Зачала ся іщи більша свара з Англиками, котра замінила ся в биятыку. Не знам чым вytлумачыти того, але Американе станули по нашій стороні і биятыка зачала ся на добре шырити, же аж попрошено страж пожарову, котра приїхала, жебы нас водом з сикавок розогнati. Мы не чекали на жандармерию войскову, лем чым скорше зникнули зме з поля биятыки.

По тім памятнім дні в Єгипті мали зме іщи два дні вільного, а потім зачала ся муштра для вшыткых. Я быв на тых цвічнях яко єден шофер з десятьох. Офіцерове мали тіж свою мушtru, а мы шоферы вчали ся ізды, так якби то было юж на фронті, то значыт лем з малыма

съвітлами. Рефлекторы авт были замкнены, жебы мали лем маленький промик съвітла. Такы съвітла не освітляли дорогу, лем давали знак, же штоси іхат, або стоїт перед нами. То была барз тяжка ізда. Треба было витріщати очи, а руки боліли од нервового тримання керовници. Я давал собі добре рады. При таких нічных іздах не дуже можна было видіти. Быв єм в містах, Газа, Тел - Авів, Назареті і над озером Тиберядским. Виділ єм біблійну гору Фавор, а також быв єм на місци де колиси барз давно поховано славного Мойсея. Над озером Тиберядским, котре єст найкраще в Палестини заіхав я несподівано і цілком припадково. Мав єм іхати іншом дорогом, але поциганил єм конвоєнта, же всказівка при дорозі так показувала. Дорога до Тиберяду была тіж барз цікава. Треба было іхати през сім річок, котры плинули єдна коло другої около 150 метрий. Плинули в скалах в которых вырізбили собі глубоки корыта, такы палестинськы каніони.

Вода плинула в них барз быстро, так же якби хто впав до такої річки не вышов бы з ньой аж в озері і то напевно юж не живий, а до того зовсім розбитий о скалы. Осіньом і зимом в тых сторонах ліє дост порядні і дожджы несут з гір барз дуже мулу, так что треба тоты корыта ручні чистити і поглубляти, бо інакше вода виступила бы zo свого корыта і наробила велики шкоды. Так велика кількіст гірского мулу штораз барже замулят гарде озеро. Земля там єст кольору червеного.

По тых цвічынях мали зме лем єден ден вільного, по котрім пришол розказ іхати до Лібану, на північ од Палестини. Іхали зме цілий ден, а вечером доіхали зме до Бейруту, столиці Лібану. Ту мали зме нічліг. З обозу в котрім нас закватерувано не было вільно никому ніг - де выходити. Вартовники стерегли, жебы никто не мігнич видіти. На другий ден перед виїздом нас шоферів повчыли, же будеме іхати барз тяжком дорогом через так зване "взгір'я Голян". Дорога была фактычні барз тяжка, так під гору як і в долину. В єднім місци была виско-пана в скалі узка дорога, така, же могло ньом переіхати авто, але шофер не міг ани на хвилю одорвати очий од дороги, жебы не впасти в пропаст. Ізда была барз добре зорганізувана. На трасі той дороги были порозставляны інформаторы, котры подавали шоферам яким (бігом) способом мают іхати на тім і на іншім кавальчыку дороги. Была то велика поміч шоферам, котры мусіли лем пильнувати добре дороги і всказівок.

Тоты горы переіхали зме щасливо і вечером затримали мы ся в малій осаді під гором. Было там лем кільканадцет домів, в которых жили самы християне східнього обряду. Мали свого священника, котрий быв женатий і мав двух сынів. В тій осаді кватерували зме аж два місяці, так же запознали зме ся дост добре з людми і священником. Ходили зме до малой церковці, а священник запрашал нас до себе на бесіду

і честувал вином і земными оріхами. Люде були ту барз бідны , але і барз уцтиви і учynny. Сами підняли ся прати нам білизну, котру могли зме oddавати ім до праня з полным довірьом, знаючи же нич не пропаде. Хочу іщы підкresлити, же нашу білизну до праня не мусіли зме нігде односити. Женщины сами приходили і забирали єй і зас сами приносили. Каждий находил вшытко свое выпране і поскладане на свої постели. Іх жыття было барз бідне. За ідол мали оливки і найро-змайты салатки, котры робили зо вшыткого што было зелене. Тота маленька осада звала ся по арабски Біzmізун.

Я за то, же быв єм шофером міг єм навязати з тыма людми близ-шу і цікаву знайоміст. Зараз на другий ден отримал єм приказ іхати автом до недалекого міста Триполіс і одтамаль з уряду привезти до нашого обозу місцевых Арабів. Люде тоты під дозором двох войсковых дохторів мали опрыскати вшытки багна і калужы, жебы знищыти пля-ги комарів і ріжного іншого хробацтва, яке розносило хвороты. Мое заданя было, штоденно привозити тых робітників і розвозити іх де треба было опрыскувати і зас одвозити іх до міста. Тота моя робота мала добры і злы стороны. Злы то през того, же як іншы одпочывали я мусів штоденно іздити автом. А добры то за то, же мав єм нагоду познати ближе людий незнаных для мене до тепер, но і для того, же мав єм што дня практичну школу ізды, яка придала ся мі в дальшім жытю. Дорога до порту Триполіс была дост узка і не барз добра, а до того Англики і Американе іздили як піраты і не перестерігали приписів права дорожового. Мусів і я навчыти ся тіж той "штуки" і з часом іздил єм тіж так, жебы змусити тамтых до осторожной ізды. В часі тых переїздів, видів єм неєдно цікаве спостережыня. Найцикавшым быв руропровід, котрым тлочено воду з гір. Были то велики руры желівны о грубости около 2 метрий, котрыма вода плинула зо страшным гуком. Стояти при тім руропроводі не было можливе, бо напевно уха бы попукали.

Моя стычніст з Арабами дала мі можливіст близшого познання іх жыття і звычаів. Дякуючи припадкови була нагода навязаня навет близкого контакту в познаню іх жыття родинного. Притрафило ся раз, як люде опрыскували єдну річку, а я товды стояв недалеко своім автом. Малий хлопец арабский підышол до авта і цікаво призерал ся, што там люде роблят. По хвили мати того хлопця зачала ся нетерпе-ливити і кликати го домів. Кликала го по імени Антоний. Я для жарту повіл, же і мі на імя ест Антоний. Хлопец посмотріл на мене і полетів до матери, жебы ій тово повісти. Товды мати казала мі гвойти до хыжы і принесла фляшку араку, шклянку і погарик.

Казала наляти той арабской самогоны найперше до шклянки, а потім кус до погарика і тручла хлопця, жебы пішов до мене і поздоро-

вил ся зо мном погариком. Выпив я туту самогонку, а хлопец выпив кус з погарика і так остали зме приятелями з малым Антонијом. Тепер як іхав я дорогом, то хлопец все поздоровлял мя своїм словом "салем алейкум", а я одповідал йому словами своїма, котры од тёпер оба розумілі зме добрі. Раз выпало мі іхати з робітниками дуже пізнійше около години четвертої по полудни. Мій новий - малий приятель стояв при дорозі і съміючы ся поздоровлял мене. Зъвідал ся я його, ци хоче іхати зо мном до Триполісу. Хлопцу аж очы ся засьвітили з радости. Забрал я його зо собом, без застановы, же будут го глядати. І фактычні, як вернули зме з міста хлопця глядали вшытки і то з величким страхом, же певно войско го забрало. З радости, же однашов ся хлопец, навет матинич не повіла. Я жебы направити свій блуд, заберав ём часто його тата до міста, а брата одвозил ём в понедільок до міста до школы, а в суботу привозил ём го домів. Так заприязнил ём ся з тым арабським домом. Зрештом часто брав ём і інших Арабів з Триполісу до осады, жебы не мусіли піше вертати з роботы домів. То было заборонене, але я мав специяльне позвоління на перевіз Арабів. Коли раз стрітила мя контроля, зараз мя перегустила спокійні.

Свята Різдвяны съяткували зме в тій осаді. Што то за съята без ялички?. Якоси за яличком никому не хотіло ся іти до ліса. Поіхав я сам. Товды перший раз в жытю видів ём дерево - цедр. Чув ём штоси о такім дереві, але нич інше не знов ём о нім. Тото дерево, яке стрітил ём тепер в лісі було хыбаль барз старе. Пняк быв так грубий, же до обняття го треба було з кільканадцет людий. Част коріння була на верхы, а дерево тото було тверде як желізо. Наш дуб при цедрі то мягкє дерево. Привезена яличка була прекрасна з серебряными шпильками. Свята були такы, як то гварят: " столы гнули ся од вшыткого, од іджыня і питя".

Мене чекала іщиць візита в родины Антония. Юж перед тым старший сын быв в мене в шатрі, жебы запросити мя до них на другой ден съят. Домовників было деси зо штырнадцет осіб. Были, дідо, бабця, отец, мама Антония. Быв Антоний і двух старших братів, якиси дві панны і штырьох хлопців. Подано мясо з куры з різанком, была і ангельска палюнка - шери бренді, але найбільшом несподіванком стола були компери в лупинах омащены омастом.

При столі шідили лем отец і двух старших сынів, а мати лем од часу до часу присідала ся до стола. Там позиция женщины єст цілком інша і для нас незрозуміла. Жену треба собі купити, вартат подібно сорок фунтів, але купуючий і так купує жену на шліпо, бо куплену жену не видит перед шлюбом. Мусит лем вірити родичам, котры му ей без показаня продают. Так мі оповідали, але може так направду нөе, бо преці тот купуючий міг даколи видіти туту саму, котру пізнійше пришло ся му купити за жену.

Быв раз хыбаль великий выняток і довід приятельства, коли старший сын Араба позволив мі видіти його наречену і з того думам, же часом можна знати кого ся купує за жену, але лем з далека, бо привитати ся з ньом не удало мі ся. Од такої засады зроблено певно выняток по тых съяточных одвидинах, хыбаль і за то, же были то рівночасно одвидины пращальны, бо на другий ден мали зме выїзджати з той осады - з Бізмизину.

Мав ём раз такий припадок. Іхаючи автом стрітил ём на дорозі якысого Араба з женом. Затримал ём ся і запропонувал, же іх підвезу. Охочо принятли моє запрошыня, але як хотів ём жену взяти до шоферкы, жебы іхала выгіднійше, муж ся не згодил на тото. Мусіла выйти на авто, а в шоферці іхав він.

По гостині в арабскій родині попросил ём, жебы позволено мі попращати ся зо вшыткыма, также з женщынами. Згодили ся на тово, хоц домовники были юж приготовлены до спаня в сусідній ізбі на підлозі на матах. На другий ден быв наш выїзд. Група наша затримала ся близко дому родичів Антония. Хлопец як взрів, то полетів закликати маму. Жінка підышла до мене і на прощаня повіла мі, же буде молила ся за мене, жебым щасливі вернув з війны домів. Як юж рушали зме дальше в незнаны страны она перекрестила мене на дорогу.

6. До Італії на фронт.

Тепер нашим цільом єст порт Александрия в Єгипті. Іхаме так вздовш граници з Йорданьом. Недалеко юж граници з Єгиптом переїзджали зме през барз цікавий міст. Были то дві велики брылы скал стыкаючы ся за собом над ріком і в такий спосіб творили міст. Як оповідано нам, не быв то натуральний уклад брыл скальных, лем уставили іх старожытны Єгиптяне перед віками, деси около тисяч двіста років тому назад. В єднім місци быв він так узкий, же авто ледво могло переїхати на другу страну ріки. Я мав специальні трудну ситуацию, бо мое авто тягло специальну причепу і бочку з водом на ній. Ту не було води і треба було возити єй зо собом. Переїхал єм щасливо през тот міст.

При граници з Єгиптом наша група затримала ся на короткий одпочынок. Думав єм, же кус ся ту одпочне по тяжкій дорозі, бо руки боліли од тяжкого керування автом. Дальший одпочынок не быв мі суджений. Пришов шеф компанії і казав іхати по воду, жебы бочка була полна. Треба було іхати понад сто кільометрій в єдну сторону. Просив єм шефа, жебы мя звільнил з той ізди, але не згодил ся. Повів: "Як ты поїдеш то вода буде напевно, а як поїде дахто інший то не знати ци вода буде". Не знам ци хотів осолодити мі так розказ, ци фактычні мав до мене таке зауфаня. Так, ци інакшє не було мі суджено одпочывать. Мусів єм іхати по тоту воду. Так по правді то поїхав зо мном другий шофер, але як мав єм направду іхати, то волів єм іхати сам за керовницом, жебы фактычні було так як повів шеф.

Тот малий одпочынок быв кус довший, котрий въкористали зме, жебы обіріти нове місце одпочынку - лягер плінних німецьких і італіяньських вояків, взятих до неволі в Тобруку. Были там тяжкі бої. Німці і Італіянці були добрі узброєні, але алиянты одтяли ім воду, през котру мусіли ся піддати до неволі. Вода на пустыни була не менше важна од зброї. Для тых, замкненых ту за дротами війна ся юж скінчыла, для нас була она іщи великом - незнаном. Якоси специальні о тім ся не думало. Чоловек дуже роздумує, як єст сам, але в такім великім зкошаруваню чує ся дуже певніший своєї сили і певності.

Одталь въїджаме до зкошаруваня дивізійного, котре мало ладувати ся на корабель в Александриї, жебы потім влучыти ся на фронт. Недоіхали єме до порту, лем затримано нас в пісках Куен-Мари, бо не було для нас корабля. Тот час вичікування на корабель продолжыл ся до єдного тижня. Недолго въїхали зме до порту, де заладуваня хоц было добрі, тревало цілий ден. Аж ту можна було видіти яку кількіст вшелеякого знарядя везе зо собом дивізия. Самых авт заладувано до кадлуба корабля аж двіста двадцет.

Знам того з того, же нас шоферів було тілько, а з того двадцетьох було Англіків, решта наши. При ладуваню я не мавнич до роботи, але до міста не вільно було юж выходити. Місто од порту було огорожене дрітяном сітком, перед котром ходили англійськи вартовники. Лем в кількох визначених місцях були переходы і переїзди для авт. Моя неспокійна душа не позволяла мі сідити без роботи. Постановил єм спробувати щестя і відстати ся до міста.

Высмотріл єм англійське авто тягарове, котре виїзджало до міста, коло котрого закрутів єм ся і несподівано скочив на скриню авта, де при самій бурті перележав аж до виїзду за браму. За брамом запукал єм до шоферки, же хочу відсти на улици. Вояк англійський затримав ся, а коли довідав ся, же я з польських одділів лишив мя на улици. Мос подякування руком приняв звичайні і поіхал в свою страну.

Я походив собі по місті, де удало ся мі зъєсти порядний обід, а на вечерю треба було іти до порту. На брамі затримала мя варта, котра жадала од мене перепустку. Оповіл єм звичайні як було з виїздом на брамі і показал єм документы моего авта, яке було юж на корабли. Без більшого звідування ся, пустили мя до порту.

Александрия то старе і гарде місто, але не удало мі ся того дня видіти дачого гідного до описування. Пізнійше жалував єм, же не выкористал я свого побыту в місті, жебы купити собі палюонки і помаранчів на дорогу морску до Італії. Тоту дорогу морску, я барз тяжко переходил. Першы два дни перележав єм ледво живий і аж на третій ден вишов єм на поверх корабля. Плинуло нас більше як сорок кораблей в ґрупі, котру охороняв великий корабель аеропляновий, два кораблі підводны, єден корабель торпедовий і пару імачів мін морських. Кораблі воєнны котры нас охороняли плинули кривульками і од часу до часу метали до моря міни глубиновы. Над кораблями в повітрю уносили ся два обсервацийны бальоны запоровы, яко охорона перед низкими атаками войсковых бомбовців. Коло берегів острову Креты надлетіли над нас німецкы аеропляны войсковы, але шкоды нам не зробили. Хоц наша охорона була добрі узбросна, то і так кождий з нас мусів мати камизельку ратункову, на вшелеякий припадок. Іщи пару раз були оголошаны алярмы перед аероплянами, але вшытко кінчило ся лем на алярмах.

На четвертий ден подорожы по мори пережили зме кус страху. Над раном як вшытки були іщи під покладом корабля, зробив ся якисий гук коло нашого корабля. Нас не выпустили на поверх, але пізні -ше довідали зме ся, же то наш корабель при ранній мглі стукнув ся з другим кораблем з нашої ґрупі. При тім стукнію на поверху нашого корабля зорвал ся канон (армата) против аеропляновий і притиснув англійского вартовника на смерть.

Плинутя кораблів затримано лем на хвилю і плинули зме дальше, при чім направляня бурты роблено під час плинутя корабля. За дальшу хвилю быв приказ "три минути тиши" і товды поховано того забитого вояка-морським звичайом, тіло окручене в державну фану спущено до моря з гонорами войсковыми по спадистім помості.

Тота дорога морска тревала осем дній. Осмого дня доплінули зме до порту в Сиракузах на Сицилії. Быв ту короткий одпочынок, котрий выкорыстано на гандель з місцевым населенем. Я за мыдло купив помараньчы, котры барз ся мі придали по морскій хвороті. Там были мы коротко і іщи того самого дня доплінули зме до більшого порту Таранте. Хоц наш приплів наступил пізним вечером, то зараз мусіли зме розладувати ся. Найперше виладувано мое авто, бо было найближе. Одразу довезено і наляно до баку бензины - зъявил ся тіж помічник, котрий мав показувати мі дальшу дорогу, так же на лікування хвороты морской не было часу.

Заладуване авто треба было завезти на вyzначене місце, розла - дувати і лишыти під дозором, а автом вертати по другий ладунок. Іздив ём што раз до іншого oddілу, а на конец треба было іздити з хворым і ранним да шпыталя войскового. Тепер не было юж часу на хвороту і навет на звичайне спаня. Найвеце спав ём в авті і здає ся, же было то найліпше місце, бо на пляц постою достали зме кавальчики ліса і мокрого перелога - угору, де спаня было барз нездорове. Мій помічник з котрым мав ём спати в єднім шатри, не хтів іздити зо мном і не послухав мойой рады, жебы до спаня стелити собі голузя. В короткім часі барз захворів, так што достав параліжу єдного боку. Думам, же певно з того спаня на мокрій земли. Одвезено го до шпы - таля аж до Палестини. До гнеска не знам што ся з ним стало.

Моя перша робота на італіянскій земли тревала лем два тыжні, а по них достав ём штырнадцет дній вільного. Дбано о вояків і воякы о тім знали. Totы вільны дни не міг ём выкорыстati так як бым хотів, бо незнав ём языка італіянского. Аж тепер зачав ём по кус познавати тот язык, передовшыткым попрез діти, котры барз крутили ся коло нас. За цукеркы навязували зме контакт і треба было вслушувати ся до того што бесідуют і як называют ріжны річки. Так помалы зачав ём кус од біды розуміти і хоц кус добусідувати ся з італіянцями.

Околиці на которых стояли зме, належали до великого грабього Цяно, колишнього міністра справ заграничных в уряді Муссолінього, котрий быв його тесьцом. Не охоронило то його од розстріляня, коли виступил в бунті против Муссоліньому. Не были то поля ани гарды, ани урожайны, лем мочаруваты, де мусіли зме під коцы класти камінны плыты, але в тім місци были зме лем около єдного місяця.

7. Монте Кассіно.

По місяці зачынаме переносити ся з тых околиц ближє фронту. Выйїджали зме ґрупами по шіст авт. Я іхав з поручником - нашим комендантам першым автом. Як доїхали мы до Касса - Масіно, мій комендант на крижівці казав мі іхати в право, Я шофер зауважыл, же всказівка показувала ізду в іншу сторону і повів єм о тім комендантowi который казав іхати як перше. Не заїхали мы далеко, як наглі з якогось декунка вискочыв вояк, который зачав кричати на нас, же за гірком сут юж Німці і стріляют по тій дорозі.

Тепер комендант казав вертати, але як то зробити на гірскій - узкій дорозі? Ціле щестя, же Німці або нас не спостерегли, або не хотіло ся ім вистрілити пару куль в нашу сторону. Німцям на тім кавальчику фронту Авеліне - Теора-Сан Ан'ельо потрібна була лем слаба оборона докаль іх войска не зміцнят своїх сил на Монте Кассіно. За недолго наши войска заняли тоты місцевости і в них святкували зме Великден. Пізнійше зас наши войска зблизили ся до фронту в Юліянувпо. В горах легше ховати ся перед діяньями воєнными. Дост скоро навязували мы контакты з місцевым населеньем, котре прихильно односило ся до нашого войска. Люде запрашали нас до своїх домів, а також робили забаву на котру були зме запрошені. Пішло нас там п'ятьох і барз добрі зме ся бавили. Італіянці гостили нас як на даякім весілю, а дівчата радо з нами танцували. Было того недолго, бо зас треба було леренести ся ближє фронту.

Поїхали мы під Неаполь, до місцевости Камільяно, одкаль было юж недалеко, быв то юж пункт зборний перед Монте Кассіно. Было то юж пасмо підфронтове, де аеропляны німецкы юж зачали нас часто бомбадувати, а наша оборона перед аероплянами не могла одозвати ся, жебы не здрадити нашого положыня. Німці метали ту по горах барз дуже вязанок з ручных ґранатів, котры мы называли "мышками".

Я разом з іншими трьома шоферами сховали зме свої авта в глубокій ярузі медже деревами. Німецкий аероплян шмарив таку мышку недалеко нас. Спали мы в тім часі в автах, але по вибуху того ґранату раз два нашли зме ся під автами, але аероплян веце не вернув. Єден раз недалеко нас якысому неосторожному шоферови притрафило ся засьвітити сьвітлами авта і в тім часі одразу полетіли на нього мышки. Авто ся спалило, а шофера забило. Хоц было то під фронтом тонич іншого і гіршого ся не діяло.

Команданты позволили нам некоторым поїхати одвидіти місто Неаполь, руїни Помпеї і посмотріти з близка на вулькан Везувюш, котрого вибухи і трясіння землі знищили колиси тамты місцевости. З горы того вулькану уносил ся дальше дым.

Місто Неаполь, то старе місто і було здається дост нечystим, але як можна чудувати ся і оцінювати місто през котре недавно перешов фронт. Ту в місцевости Камільяно притрафила ся раз цікава пригода. Коло нашого місця постою переходила якыса молода Італіянка, барз подібна до моїй сусідки з села Ізбы - тепер моїй жено Ольги. З такої подібності аж єм закричал: Ольга! што ту робиш?. Онанич не одрекла, а я зараз опамятал ся, же то лем привиджыня. Зараз напала мя цікавіст, кым єст тата дівчына. Поздоровил єм ей, а она одповіла мі усьміхом і так зачала ся і одразу скінчыла наша коротка знайоміст.

Іншим разом було висланя мя на фронт. Єдного дня з лінії фронту вірнуло авто в котрім привезено до шпыталя якысого Анг'ліка. Може быв то шофер, бо мі казали зараз іхати на фронт. Товды не пришло мі до головы, же іду юж до бою, котрий перейде до історії, же я Лемко з Ізб в Карпатах буду безпосереднім учасником історичного здаріння. Так ся зложило, што не вшытки можут гнеска повісті, же вышов з такого пекла з якого барз дуже не вірнуло. Я мав щестя, же вишив єм цілий і здоровий, але там згинуло пару тисячий вояків, англійських, американських, канадських, новозеляндських, французьких і польських медже котрими було дуже Білорусів і Українців.

Товды були зме вшытки єдном армійом, котра мала переламати лінію фронту під гором Монте Кассіно. Я яко шофер приділений быв на авто санітарне, котре обслугувало нас двох шоферів - не памятам юж його назвиска. Іздило ся все в двійку, єден в єдину сторону, а другий назад. Було то барз добре розвязаня, бо ізда під кулями була барз нервова, а до того в кождій хвили було заступство, або поміч.

Були кавальці дороги на котрих єдиним ратунком була лем прудка ізда під міцним обстрілом німецьких канонів. Такоже цілий кавалець дороги - 15 км. од пункту зборного быв під сталым обстрілом. Хоц над том дорогом розтягнена була маскуюча сітка, то Німці і так стріляли на съліпо, же в кождій хвили було опасно іхати том дорогом, але там іншой дороги не було. Том дорогом быв лем доїзд з 5 км. до долини рікі Рапідо, котра юж не мала ослони маскуючої, але була за то в часі цілого дня під ослоном дыму зо съвічик дымных.

В такім дымі барз тяжка була ізда автом, але було то конечне, бо і так німецькы каноны цілий час обстрілювали на съліпо тоту дорогу. З долини Рапідо быв виїзд лем в єдину сторону і то барз узком дорогом. Як на тій дорозі зопсулось ся часом авто і не було можливості направити його в короткім часі, то таке авто треба було дрылити го в велику пропаст, жебы не затримувати руху на тій дорозі. З той долини тягла іщи друга дорога до дост великого яру Інферно. в котрім наши войска аліянтськы зробили велики склады ріжной зброї. На кілька дній перед атаком на Монте Кассіно, Німецька артилерія вимацяла і запалила тоты склады.

Горіло там і вибухало вшытко през веце як два дни. Тыма дорогами довожено на першу лінію фронту вшытко, што було потрібне для войска: ріжну зброю, ідло і воду. Там де не можна було доїхати маленьком автом-джіпом, там вшытко мусіли перенести мулы і сами люде. Перша оfenзива на Монте Кассіно розпочала ся вночі з 11 на 12 мая 1944 рока. Як пізнійше оповідано, жеколо два тисячі тяжких канонів остріляло през дві години німецькы місця оборони на горі, потім цілі ескадри аероплянів - бомбовців єдна за другом бомбардували дальше тоты місця.

По тых тяжких і долгих обстрілах і бомбардуваню до атаку рушыла піхота. Перший атак піхоты заламав ся на сильній обороні німецькій. Сторона алиянтів понесла барз великих страты материялны і офіры в людях. Тепер настала велика і тяжка робота для нас шоферів. Забраクロ санітарок і треба було ранних возити до шпиталів і польових пунктів санітарных звичайными автами. Іздили мы без жадного выполнынку під дальшим великим обстрілом артилерії німецькій. Новых забитых і раненых було тепер повно на дорогах.

По неуданій першій оfenзиві настала коротка перерва в дінях весінних на фронті і зас по штырьох днях, 16 мая зачала ся нова оfenзива. Тепер праві цілій ден сотки ріжних канонів острілювало німецьку оборону, а пізнійше ескадри аероплянів бомбардувало німецьку лінію оборонну. З аероплянів зошмарено масу бочок з бензином і там де она ся розляла, ціла земля і вшытко на ній горіло. По такім підготовлінню до атаку рушыли танки і піхота. Єден танк спинаючий ся під гору, зсунув ся зо скалы і впав в пропаст. В тім місци быв єден забитий і трьох раненых. Тых раненых мусів єм одвезти за лінію фронту. На дорозі обстрілюваній през Німців здавало ся, же юж живы не выйдеме з того місця. Єден ранений в великім йойку і болю благав нас о затриманя ся, але о тім не можна було думати, не лем зато, же таій быв розказ, але і за то. жебы не стримувати, не гамуввати руху.

Я мав зас велике щестя, бо кулі неприятеля хоц густо вибухали, якоси не досігали моего авта. Лем каміння і земля вымітувана в гору сипали ся на авто, не чынячи нам шкоды. Довюз єм щасливі ранних до шпиталя. О тым єднім припадку споминам специальні для того, бо колиси юж по війні видів єм тот фрагмент з битви під Монте Кассіно в телевізії.

По двох днях тяжких боїв, 18 мая 1944 р. рано закінчыла ся велика битва о Монте Кассіно, кляштор на тій горі заняли наши польські oddíly. Тепер юж без перешкод можна было перевозити раненых з поля битвы до шпиталів і польових пунктів санітарных.

Тепер бої пересунули ся дальше на північ до Педімонте през што минули тяжкы хвилі при перевожынню раненых. В часі тамтых боїв не думало ся о ничім, лем о пережытю.

Вшытко смерділо дымом який уносил ся по цілім побойовиску, а найвеце дымом який охоронял дорогу в долині рікі Рапідо. Не похованы тіла забитых тіж одпыхали од вшыткого, найвеце од ідла. Навет палюнку не міг єм пити, хоц было єй під достатком.

Тепер можна було юж нормальні дашто зъсти. По в вызволію міцного пункту опору на горі Монте Кассіно і Педімонту зачали наш одділ помалы стігати з першої лінії фронту і переносити до заду за фронт. Некотры одділы воювали дальше, а мене з санітарком влучено зас на лінію фронтову під Маццерата. Ту єдного дня достал єм приказ oddati санітарку іншому шоферови, а мі дали авто тягарове, которым мав єм перевезти річы вояків назад за фронт, аж над Море Адріатицкє, недалеко міста Барі.

Ту організувала ся нова 6-та санітарна компанія. Была то барз тяжка дорога. Авто було заладуване над міру, же аж ресоры ся выпростували, а опони мало што не попукали. Хотів єм достати ся на головну дорогу, яка тягла ся понад Море Адріатицкє. На бічній дорозі невыtrzymала тягару і пукла оpona моjого колеса, а же було друге запасове колесо, то заложив єм го і доіхав нарешті до той дороги нр. 16. Акурат і ту пукла мі друга оpona. Не було іншой рады як пропити англійского одділу, жёбы дали мі новы опони. Достав єм, але кус меньши. Треба було замінити колеса - меньши на перед, а більши на зад. В такій ситуації не була можлива прудка ізда таким автом, на таких колесах. Іхав єм помалы і за то аж по двадцет штырох годинах під вечер доіхав єм на місце. Быв єм страшні змучений, бо треба було замінити штырі колеса на повно заладуванім авті тягаровім, што не єст таке просте і легкє до зробління.

По розладуваню авта мав єм вертати до свого одділу, але ту на місци барз потрібували авто тягарове, жёбы звозити ціментовы пустаки на підмурівки під шатра, бо земля там була так мокра і болотниста, же шатер нияк не було можна ставляти. Затримано мене там на цілий місяц. Возив єм пустаки і выживліня для вояків, а також возив єм вояків до купання в лязьны. Роботы було аж надто. Деси по місяци постановил єм задзвонити телефоном до моого давного коменданта і звідати ся, што мам робити дальше. Оба капитаны порозуміли ся телефонічні, же мам вернути до свого давного одділу.

На другий ден заладувал єм на авто два великих банякы до праня білизни і коців, які подарував нам капитан за місячну поміч транспортову в його одділі. До того дали мі на дорогу яблок, кобасы, кілька фляшок палюнки і так рушыв єм в поворотну дорогу до свого одділу. Мав я перед собом пару сто кільометрий ізды. По дорозі присів ся до мене якисий офіцер американський, котрий іхав до міста Фоггі. Як доіхали зме до того міста оказалось ся, же тот офіцер єст з походжын чехом і для того могли зме сой кус побесідувати.

Запросив мене на пиво і льоды до свого касина, а потім казав дати мі вечерю, а рано казал мя збудити, а до того принесли мі ішы съніданя до авта. По тім съніданю поїхав єм в дальшу дорогу. Трудні было тепер зас выїхати на добру дорогу. На улиці стояли люди, которы чекали на даяку нагоду, жебы поїхати дальше на північ. Як зъвідувів єм ся іх о дорогу зачали барз просити, жебы іх підвезти. Я добре знав як трудні єст даіде поїхати цивільным подорожным, але здавал єм собі тіж справу, же мі не вільно войсковым автом возити цивілів. Згодив єм ся підвезти іх, але під варунком, же будут тихо сідити на авті, бо войскова контроля як почує то іх висадит на дорогу.

Не дуже то помогло, бо недолго надъіхав англійский контролер на мотоциклю, а коли взрів когоси на плятформі, казал мі затримати авто. Тлумачыл єм ся, же тоты люде мают перепусткы, але тото не выстарчыло і вшытки мусіли высісти. Дві дівчынкы зачали плакати, же мают так далеко до своіх домів, і як ся там достанут, але то не взрушило ніяк того Англіка, котрий казав зыйти вшыткым з авта.

Одъіхав я без моіх пасажырів, але так по двох кільометрах затримав єм авто, і фактычні внет тоты дві дівчыны барз задыханы прилелі до мене і барз втішены, же будут могли дальше іхати зо мном. Казав єм воякови шісти до шоферкы, а дівчатам жебы ся добре сколовали на плятформі. Дальша дорога перешла без пригод і під вечер доіхали мы до місточка одкаль были тоты дівчата. Тепер кожда з них зачала мя запрашати до свого дому. Дішли зме до порозумління, же найперш підеме до той што мешкат ближе, а потім до другої. Была велика рэдіст, бо дівчата мали далеку дорогу, і в ёдной і в другой была велика гостина, а на дорогу дали ішы фляшку доброго вина.

Выїхали зме на другий ден дост пізно і аж на вечер доіхали мы до того міста одкаль быў тот вояк - де мав свій oddіл. Ту натрафил єм на Англіків і Американьців, которы спали в своіх автах. Розпочав єм довідувати ся де міг бым достати опоны до моего авта, бо на моіх было барз зылі іхати. Повіли мі, же недалеко в місцевости Атесса єст великий склад старых - знищенных авт. Было там барз дуже ріжных авт. Заіхав я на тот великий пляц і нашов єм потрібны колеса з опонами, которы поодкручав єм і приготовил до забраня. В тім часі зъявил ся якысий вояк англійский і не позволяят мі іх забрати. Гварит, же мушу іхати до міста до його коменды і принести позвоління на паперы. Хотів єм залатвити вшытко як треба і пішов я до них, але там дали мі позвоління на колеса і опоны, лем до іншого авта, не такого як мое. Англік як прочытал п ісмо, не дав мі забрати тых одложенных юж колес. Не позволил, але одышов. Не надумуючи ся долго, як лем Англік зникнув, я одложены колеса пустил в долину під мур. Потім підъіхав я під тот мур, жебы одтамаль заладувати колеса на авто. Было то для мене за тяжко, а до того было мі і спішно, жебы скорше зникнути з колесами.

Недалеко якыси хлоп італіянец молотил зерно в стодолі, до якого я пішов і просив го о поміч. Хлоп tot одмовил, же боїт ся Англіків. Я зараз пішов до авта, взяв автомат і загрозил му, же го застрілю як мі не поможе. Бідачысько зострашив ся не на жарты і в тім страху в єдній хвили заладували зме колеса на авто. Дав ём хлопу консерву і цигарів і чым скорше одыхав я далеко од того місця. Дальше по дорозі змінил ём вшытки колеса і юж на вечер того дня доіхав я до моего одділу. Офіцер, як мя взріл з автом, найперше зъвідав ся як ём доіхав, бо знав з бесіди телефонічной, же не мам опон. Показал я йому авто з новыми колесами і тепер як іх взріл не оминув привитати мя не по войскому, але по приятельски.

Быв ём задоволений з такого привитаня, але з другої страни то така зарадніст давали мі лем веце додатковой і тяжкой роботы, як наприклад в Єгипті по воду "Ты як пойдеш то вода буде, а як дахто інший то не знати". Так було пізнейше в Римі, коли інши познавали місто, я мусів глядати варштату, жебы направити чудже авто, бо офіцер тіж повів "Ты собі напевно даш раду, навчыв ёс ся бесідувати по італіянськи". То правда, же навчыл ём ся веце як інши, але през того не міг ём звидіти Риму, як інши. О тім напишу пізнейше, бо то було юж по закінчыю війны. Тепер єст війна. Одвезу іщи річы, які ём привуз і зас на фронт.Іхаочы тепер з тыма річами през мале село Предальо в котрім вродил ся Муссоліні припоминало ся більше о тій родині.

Была в тім селі стара кузыня в котрій ковальом быв отец Муссолінього. Село тото было барз гарді одбудуване і перебудуване. Была там підземна фабрика аероплянів, але тепер была заляна водом. Марні згынув тіж і сам Муссоліні, повішений за ноги през антифашистів. Тіло Муссолінього поховане на місци повішыня, вყокрали його прихильники і поховали на цмынтари в Медьюляні, але одтамаль зас забрали го антифашисты і поховали на попереднім місци де згынув повішений. Быв диктатором і паном цілої Італії, але згынув так марні.

Были і такы, котры ворожко односили ся до алянтів і тых італіянців, котры воювали по іх стороні. В боях о єдну місцевіст през одділы італіянськи, видів ём як єдна італіянка страшні попарила кропом свого родака офіцера італіянського. Коли выцофано італіянців з той лінії, в селі не остало ани єдного цілого дому. Так міцно і завзято боронили ся ту родакы диктатора. Остав лем єден дім за селом, а стара італіянка з того дому оповідала, же комендантам в тім селі быв бога - тий газда. Коли він втюк, перед його домом поставлено варту, жебы його арештувати як ся лем вкаже по битві в селі. Не знам што стало ся пізнейше, бо мусіли зме іты дальше з фронтом.

Лінія фронту яку боронили нашы одділы переходила од Анконы през Пессаро до Сан Маріно, котре єст незалежном державом підлеглом Італії.

Єст то держава барз маленька, бо має лем кільканадцет тисяч населення. Ту в Анконі пришла раз відоміст, же наш одділ заступит жыдівска бригада, утворена в Палестыни. Німці очевидно знали о тім, бо іх польсько - мовна стация радьова, звана "Ванда" розпочала надавати відомосты, што як они підуть на фронт, то Німці іх достойно привитают. І фактычні як лем жыди заняли свої позиції на тій лінії фронту, артилерія німецка зачала так сильно обстрілювати тот одтинок, же зараз выцофано іх з лінії фронтової і створено з них бригаду дорожову. З тыма жыдівскими вояками была раз пригода. Нашы вояки розпознали меджे нима кілька бывших польських вояків, которы в Палестыни зникли з одділу. Тепер наши побили іх, же аж справа нашла ся в штабі одкаль пришов острій заказ нападати на своїх - бывших приятелів.

Німці на тій лінії фронту били барз міцно узброєны і лінія tota зміняла ся барз повільно і то лем по тяжких боях. На зиму дішли зме до міста Фаенза і до рікы Сеньо, на которых Німці заставили дост міцну оборону. Боі тепер ослабли і зима минула дост спокійні. Лем часом било кус стрілянини, але не барз сильной. През цілу зиму могли зме спокійні ходити до кіна, або театру. На Новий Рік обі стороны, як бы ся добесідували - быв цілковитий спокій. Было то лем позорне, бо Німці під час зимы барз зміцнили свої позиції. В берегах рікы побудували велики і міцны схрони - бункры, в которых были ріжкны - тяжкы каноны, а силу вояків збільшили до двох батальонів. Стан такого спокою тревал до весни і в марці тот спокій на фронті скінчыл ся, бо розпочала ся офензива.

Найперше ескадри аероплянів алиянських зачала міцно бомбардувати місця німецкы. Місцями тыма были передовшыткым totы бункры побудуваны в березі рікы. През того, же наши одділы підтягнули ся ближе рікы, при бомбардуваню достало ся і нам. З той причины мали зме кілька забитых вояків. Німецкы аеропляны одвячыли нам і збомбардували наши становиска фронтовы. В тім часі я акурат быв хворий і лежав єм в авті. Коли розрывали ся бомбы я втюк з авта і сковал єм ся під кіпком сіна, жебы лем быти дальше од авт, которы были добрым цільом для бомбовців. По короткій хвили пришли там комендант і його заступник. Бомба впала близко шатра, але на щестя не вибухла. Там в Фаензі видів єм величезну яму од бомбы. Мусіла там вибухнути якыса барз велика бомба алиянска. Німці зачали ся цофати з фронту. В часі місяця дішли зме до Больонії і ту наши одділы выцофано з фронту. Остали зме на одпочынку в якысім великом маетку. І ту застал нас конец війни.

Рано 9 - го мая оголошено нам, же війна ся скінчыла. Трудно мі описати што діяло ся в наших серцах і головах і як зме приняли totу відоміст.

Было то якosi не до увірння, по так долгій тулачці і тяжких боях. Для нас конець війни мав быти лем товды, як вшyткx нас позабивають. Тым часом пришов конець війни, і мы жyєме. Великx емоцii і заскочиня поволи миняли, а на іх місце зачали ся бесіды, што буде тепер?, што буде дальше?, кому де суджено іти?, який буде наш дальший льос?, а найбарже дотyчyло то тых вшyткx што мали за собом тілько років тулачки по чужих і далеких краях.

Часто в такій ситуації з поваги і надміру радости бывають і ріжни не передуманы глупости, якы несподiванo можут принести дуже небезпечных ситуаций. Отже в огороді де кватерувал тепер наш oddіл быв великий склад зброй - амуніції. Комуси з нашої групы, напевно з надміру радости пришла мысель, жебы принести соломы і цілу totu купу амуніції взяти і підпалити. Не было то трудне, бо зброю totu никто юж не пильнувал. Нашли зме солому і вечером покропили єй бензином і підпалили. Мы сами несподiвали ся, што з того вийде і яка буде з того пригода. Зараз потiм зачала ся велика, страшна стрiлянина. Хтоси з офiцерiв кричав, же то Німci скрыли ся деси і тiпер нападают на нас. Інши кричали, же треба втiкати. Мы шоферы лем съмiяли ся в жменi. На пляцу зробило барз ясно всякий - оген buхав в гору і до того стрiлянина з огня. Помаленькы успокоювало ся вшyтко і навет никому не пришло до головы, жебы доходити, што то было - што ся стало. Зброя не была юж никому потрiбна.

Скінчыла ся вiйна, ale войско не разходило ся. Вшyтко оставало дальше як было попередньо. Думано тепер о тiм, жебы дати воякам можливiст обiзрiня Італiї, в kraю де было тiлько боiв в спокiйnім юж часi. Наш oddiл выiзджал до Риму. Поiхало нас около сто воякiв на пятьох автах. На постою коло "Польского готелю", котрий мав быти нашим пунктом зборным. Выявило ся, же в єднiм автi єст попсутiй mechanizm руху авта. Мiй комендант - поручник пiдходить до мене і не з розказом, ale з просьбом просит, жебы найти в мiстi польськi варштаты ремонтовы.

По правдi то не было моє авто, і за то повiдам, же най iде tot, чье єst авто. Поручник зачав мi тlумачyти, же тамtot шофер не зна іtaliянского языка і не найде тых варштатiв. Повiдат, же найлiпше буде як я пiду, бо я собi dam з тым раду. Так направду то не было іншой рады. Рад не рад треба было iхати. По дорозi купив єм фляшку вина і дост скоро довiдав єм ся де єst tot варштат. Там покрутили головами і повiли, же направляят, ale aж на другий ден. Тlумачыв єм, же я приiхав жебы звиджати Рим і барз мi залежyт на тiм, жебы якнайскорше мати направлене авто. Тото кус переконало монтерiв, ale помогла aж обiцянка, же буде фляшка вина. Взяли ся добrі до роботy і юж за двi години мiг єм вертати направленым автом.

Варштаты тоты были за містом і як єм юж вертав до міста, яксых двох Англіків просило мя підвєсти іх до міста. Не хотіли іхати в шоферці і сіли на платформі. Поїхав єм дальше, але за хвилю виявилося, же єст то, тото саме місце одкаль єм виїхав і так було аж двараз. Трафіл ся якисий хлопець, але я не знате де мам іхати. Припомнув єм собі о Пляцу Венецкім і там мя покерувал. Там висіли Англікы і в тім часі підышов до мене якиси італіянець звідуючы ся мя де хочу іхати.

Як повів єм о "Готели Польським" чловек тот зрозуміл і покывал головом, же знає, але треба забрати його жену, которая вкаже докладну дорогу. I так удало мі ся в великім Римі заіхати на місце збірки. Фактычні тамтот шофер не дав бы собі рады так як я.

На другий ден звиджали зме Ватикан - місце переживання Папы. Папу не удало ся нам видіти, бо того дня Папа не принимал ниякых путників, але записали зме ся на візиту на которую отримали мы пізнійше благословеньство Папы, каждый хто быв вписаній. Мам до гнеска таке писмо. Звиджали зме тіж старий Рим в котрім єст барз дуже костелів. Вшытко тово было барз гарде, але трудно спамятати і описати, тым барже, же нашу екскурсию скорочено з п'ятьох дній на три, з чого я стратив єден ден на направу чужого авта. З нагоды такого зауфания до мене, до моїй зарадности і знаємости доброй обслуги авта, мав єм можливіст пережыти іщы єдну пригоду, яка лем о малий волос не скінчыла ся для мене трагічні. Выслано мене автом по угель дереваний недалеко міста Фльоренції. Гірска дорога през Апенини Середні, званы в тій части "Етрускіма" была барз прикра і трудна. Поїхав зо мном єден підофіцер, але то быв лем туриста, а не помічник.

В поворотній дорозі як треба было іхати в долину, стало ся, же дорога была ледувата. Iхав єм барз осторожні з моїм тяжко наладуваним автом. В єдній хвили против нас виїхало велике авто з причепом заладуваном бочками вина. Під гору авто іхало поволи і до того обслуга посыпувала дорогу піском, жебы было легше виїхати. Трафіло ся в тім місци, же шофер італіянський своїм автом виїхав на мою сторону дороги. Єден з його помічників летів в мою сторону і вимахував руками, же єст барз слизко, жебы затримал ся, бо він не може мене оминути. Я зачав осторожні гамувати, але што то дає на ледуватій дорозі - зашмарило мя на бік дороги, которая была над пропастю. Видячы што ся діє, мав я замір вискочыти з авта, але пришла мі мысель, же там єст підофіцер і єдна жінка, а дві жінки были іщы на платформі, которы забрали зме по дорозі.

Мав я обязок довезти іх на місце. Вшытко тово тревало лем секунды, коли наглі авто затримало ся. Осторожні вискочыл я з шоферкы і аж мі повітря бракло і скора стерпла, як взрів єм, же авто заднім колесом затримало ся на придорожнім камене, который выратувал нас од пропasti.

З авта висіли вшытки особи, затримали ся тіж і італіянці з бочками з вином. Коли отряс єм ся од страху, треба було думати як можна тепер витягнути авто з над пропасті. Розложив єм під колеса вшытки коцы, наложив на колеса ретязі і так по кавальчыку зачав я витігати заладуване авто. Іщи і гнеска по так довгих роках, коли спомну собі о тій пригоді, то скора на плечах мерзне. На фронті було дуже таких і інших ситуацій, але були то тіж ріжни моменты як втікав єм санітар - ком з ранними з під Монте Кассіно. Тамте, то була ізда автом легким, а ту безрадна пропаст. де мусів єм радити собі, як витягнути авто на безпечну дорогу, што могло ся не уdatи і скінчти трагічні.

Повідають люде, же кождий мусить вмерти, але лем товды як му смерт призначена. Припоминам собі молодого вояка з нашого oddілу, барз тихого і спокійного, аж занадто несьмілого. Перешов праві цілу війну, і під самий конец дивні і трагічні згинув. Як єм спомнув, быв барз несьмілій і барз бояв ся карного рапорту. Раз зышли ся таки старши - велики цванякы і зачали страшити го, же буде мусів стати до такого карного рапорту, бо штоси там деси - нібы завинил, як то повідають по війсковому, хлописко підпав своєму шефови А же, быв так боязливий, же завірил в туто пльотку і взяв собі тово так до серця, же аж сам одобрав сой жыття. Повісив ся в пустій будці колейовій. Стало ся так, же аж припадково нашов його там італіянський колєяр.

Я колиси тіж мав таку подібну пригоду зо своїм шефом, але я не глупий вішати ся з такого поводу, рачий я його перехитрив. Було то іщи перед війном. Мій шеф завзвяв ся на мене, же я раз не пришов на ранню гімнастику. Я товды мав обслугуввати два коні - свого і нашого майора, бо акурат служив єм в провідці (звяді). Мусів бым ставати дуже першо, жебы накормити коні і их вычиистити, а пак іщи встигнути на ранню гімнастику. Коли ішов єм до майора звідати ся ци мам му привести коня, акурат стрітав мене мій шеф і казал іти на гімнастику. През злосливіст казав мі розобрati ся і скочити до рікви. Розобрав ся я, але до води не хотіло мі ся скакати, бо було то в горах і вода була студена з рана. Товды мій шеф піпхнув мене і я впав до води. Зліст мя обышла і занурив єм ся глубоко і під водом скрив я ся в лозині під берегом. Чув єм як за мном кричали, але я ся не одзыдав. Товды шеф і капраль скочили до води, жебы мя глядати. Думали, же понесла мя вода і жем ся втопив. За хвилю вишив єм з води, але і они оба мусили скористати з неприємної ранной купели. Од того часу шеф іщи барже мав мя на оці, але за то мі было і приємно і съмішно, же удало мі ся його так витягнути.

Видно з того, же сут ріжни людски натуры. Тот бідний хлоп зо страху перед шефом заплатил своїм цінным жытъом. Мушу вернути до своєй шоферской кариєры в войску. Було нераз барз тяжко.

Мусів єм часто робити товды як іншы одпочывали, але взяти з іншої страни, мав єм можливіст дуже веце звидіти. Інша справа, же мене вшытко барз інтересувало. Юж по закінчыню війны мав єм можливіст звидіти Венецию. Поза Римом быв єм в Больонії, Вероні, Турині, не рахуючи інших меньших міст і місточок. през якы приходило ся мі переїзджати в цілій Італії.

З міста Вероны в памяті мі остал давний арешт, а в нім велики пят поверховы пивниці, в которых найтяжшу кару мали тоты з найнижшої пивниці в котрій була вода, а арештант быв прикуваний за ногу на короткій ретязі до камінної постелі. Не можу собі вобразити, як долго міг жити такий арештант. На вижших поверхах були кус легшы обставины, але були і поміщицы барз маленькы 1.50 x 1.00 м.

Венеция і іншы міста сут барз гарды і цікавы о которых штоси ся кус чуло, але не можна было собі вобразити якы сут. Хоц вшытко там було барз гарде, цнуло мі ся за моіма тіж барз гардыми горами.

8. Демобілізація - (Виїзд з Італії до Англії)

Врешті, правдивий конець війни. Маме виїзджати з Італії до Англії, де маме быти розпущені до своїх домів. Будеме заладуваны на кораблі в Неаполю. Перед тым маме здати вшытке знарядя і зброю войскову. Привозиме тото вшытко на велике поле і там складаме.

За дротянога огорожыня видів ём як Англики електричныма пальниками ницыли вшытко што было войскове, танкы, авта і інше. Направду серце мя заболіло, як мое авто о котре я так дбав, котре не былонич задрапане і дальше надавало ся до транспорту, тепер два танкы здусили го на злом.

Єдна част вояків одділів польських зголосила ся на виїзд до Польщы одразу з Італії. Для таких зроблено тымчасовы кошары коло міста Макораті. Тото было зараз по скінчынню війни в 1945 році, лем, же там было барз тяжко. Были велики порахункы політычны з часів неволі і з часів війни. Остаточно більшіст мала виїхати на демобілізацію до Англії. Перевозили нас поїздами. До нашого вагону на єдній стації всіл якисій Італіянец убраний в войскову одеж. Коли з'явідували ся його, де хоче з нами іхати, одповідал якоси не виразно. Знали єме о таких пташках, бо были припадкы, же такий пасажыр в тунелі вымітувал валізкы - куферкы вояків. Было то для такого пташка велике богацтво. В нашім вагоні тому ся тово не удало.

В Неаполю заладувано нас на кораблі. Трудні описати мі вражыня і учута з якима обзерав ём тепер тот самий Неаполь, котрий перед роком видів ём перед битвом о Монте Кассіно. Як бы сянич не змінило, бо з вулькану Везувюша ішов дым так само як і колиси, але тепер вшытко было якисе цілком інакше.

До Англії треба было плинуть през канал Гібралтар. Як лем зме доплінули до порту зараз розпочал ся великий гандель з Іспанцями. Мы мали дуже гроший, але не знали зме ани ситуациі, ани обставин того гандлю, де было дуже ошуканьства. Было так, же продаючий вказувал товар, вояк давал гроши, а товды продаючий втікав з грошами і товаром, або інший брав гроши і заміняв товар на гірший. Імати комбінаторів на корабли не было як. Воякы не знали ся добре на вартости гроша, і товару, а до того были і легкомысны, як то воякы, которы веце років были в войску, переважні на фронті, де грош не мав ниякого значення.

В Гібралтарі были зме барз коротко і до Англії доплінули зме без ниякых пригод. В Англії зараз з порту перевезли нас до якисого міста, де были кошары. Початково было нам дост добре, бо были зме дальше вояками і никто од наснич не вымагал. Яко воякы не были зме юж потрібны никому. Потрібны были зме лем яко людски руки до роботы.

Єдного дня зъявил ся в кошарах керовник якысого фольварку в котрім треба було зберати компері. На другий ден приїхало по нас авто, котре забрало 24 - х вояків до роботи. Там треба було зберати викопаны компері на дво-колесовий віз і одвозити іх коньом до копця. Для мене була то тяжка робота, а найбарже през того, же треба було ся схыляти і боліли крижы і хырбет, котры не были призвычаены до такої роботи.

Першого дня робили зме до обіду. Властитель поля поіхав собі автом на обід, а нам никтонич не дав до ідла. Вернув сътій властитель і жене нас до роботи. Зробив ся малий бунт, бо одмовили зме дальшой роботы і зажадали авта, жебы вернути до кошар. Властитель тлумачыл, же обід мали довезти нам з кошар. Як того не зробили сів до авта і поіхав купити дашто до іджыня. Каждий з нас достал, хліб, цукер, масло, сыр і мармоляду. Треба було заготовити воду на гарбату. Ми припала роля найти дакого, де можна було бы зварити воду. Якоси добесідував ём ся зо старом англіканком, котра мала лем кухню на угель деревяний і мала малу посуду в котрій заготовлено мало воды. До того нашым воякам захтіло ся печеных комперій. Як лем жена ввлекла компері, выявило ся, же тых комперій за мало, бо властитель выділив по два компері на єдного робітника. Коли донюс ём ішы кус комперій до впечыння, баба ся роззлостила і аж сплюнула за себе.

Хоц было то мало значуче здаріння, то на підставі дотеперішнього нашого пережыття праві осем років, було то для нас барз прикра, понижуюча і ображаюча істория. Съвіжа і велика была памят вояків фронтовых, а ту така ситуація з обіdom за наємничу роботу. З того я на другий ден ся розхворів і єден ден мусів ём одлежати. Робив ём ішы три дни, а на четвертий ден зголосив ём, же я хворий і не піду до роботи. Як довідали ся моі колегы з котрыма зберав ём компері, тіж одмовили дальшой роботы в полі. Зголосили, же як мене не буде з ним то і они не підуть до роботи. Наш шеф зголосил нас вшыткых до карного рапорту, а мене поставил на першім місци, яко "головного бунтовника". Так выглядало запевніння, же в Англії будут нас витати як богатырів, котры могут быти горды і думны за тяжке і офрне воювання на ріжных хронтах.

Ціла справа закінчыла ся ничым, бо капитан не міг никого укарати. Ми до Англії не приїхали як наємны робітники, але як заслуженые воякы фронтовы. Зараз потім роздано нам специальны анкеты до зголошання ся на курсы рільництва, або до роботы в копальнях угля. Я не знов чого ся імати, але моім призначынью было быти зас шофером. В часі єдного місяця наши шоферы ушкодити три авта. Твердили, же то през того, же не могли привыкнути до ізды лівом стороном, або през того, же англійски шоферы не іздят осторожні.

Єдного дня закликав мене поручник і казав мі переняти інше авто. Не було мі выгодні, але згодив єм ся на того, чого єм не жалував. Початково і мі було трудні призвычайти ся до ізди лівом стороном. Мав єм раз малу пригоду, бо заіхів єм дорогу яксьій старшій пані, але була то розсудна і вирозуміла женщина. Моя роля яко шофера, була то обслуга наших кошар. Были то переважні виїзди з хворима до шпиталя, але были тіж перевозы дівчат ангельських з сусідньою місцевості Реадін' на забаву до кошар. Коли повішено оголошыня - афіш о забаві в кошарах, то в місци схадзы зберало ся тілько дівчат, же іхали де ся лем дало, аджы на болотниках авта. Забава була барз удана, так што Англичанки пропонували, жебы іщи раз зорганізувати таку гулянку.

На другий раз зголосило ся тілько дівчат, же мусів єм іхати два раз. Постановили, же можу іх ошукати і для того вислали єдну дівчину зо мном, жебы припильнувала моего повороту по другу ґрупу. З тых забав остали і поважнішы справы. З єдном Англичанком зачав приязнити ся наш єден приятель - вояк. Што в ній видів трудно повісти, бо була кус кулява. Была з ньом і інша забавна істория. Пришла до кошар товды як тот приятель быв на варті, а же знала де єст його кватера, пішла там і одпочнула на його постели. В тім часі до той кватери трафил сам шеф і коли нашов там дівчину на постели, зачав страшні кричати і плювати. Тепер не було то юж войско і хоц шеф то найважнішя особа в войску, то тепер totы што були в тім часі на кватери зачали ся з нього съміяти. Дівчина думала, же съміх дотычыт єй і зачала сварити ся з нима. Товды образила ся на вшыткых.

Іншим разом при моїх виїздах до шпиталя мав єм добру і прикур стрічу з тым Гущом, котрий колиси перед виїздом з Сovieтского Союзу зів пів відра зупы рижової. Походил деси з околиц Білогостока, і не быв бесідливий, але быв мужчыном сильной будовы. Тепер бідачыско мав одтяту єдну ногу нижে коліна. Стратив єй на фронті, але в барз глупий спосіб. Ішов до склепу по вино коротшом дорогом і трафил на міну. Як стрітив мене, обняв як брата, аж поплакав ся коли працьали зме ся зо собом. В нашім одділі було нас штырьох, котры не підписали жадных паперів на роботу в Англії. Єдного дня по повороті з яксысій ізди, повіли нам, же маме зголосити ся до самого ғерала Андерса, котрому ходило о останя в Англії. Там знали юж, же мам претенсію о тоТо, же по пятьох роках службы в войску і то такой, за яку не можна мінич зашмарити в котрій быв єм все там де іншы не давали собі рады, до того тепер взяли мі одеж войскову і дали яксысу цивільну, то тепер я юж ничым. В бесіді з ғенералом Андерсоном повів єм, же хочу виіхати до Америки, бо там жыє моя сестра. Не тревало ани два дны, як нашов єм ся в інших кошарах, для таких што іх называли "опорныма", або таких што не знают што хотят.

Было то недалеко Плимут. Не єст зьлі, але і не барз ся мі подабат такс жыття: нич не робити, лем тихо сідити і чекати што буде дальше. А што буде дальше того не знати. Ту зачали ся поважнішы заторги медже нашима і англійскими властями. Єдного разу зъявил ся в кошарах якыси ангельский майор і домагал ся од нас, жебы зме ся вынесли з наших бараків до інших, тымчасовых, бо наши бараки потрібны сут для осіб цивільных, серед яких сут родини з дітми, а мы зме самы і наш маєток то лем валізки. Зробив ся великий крик і шум, а коли майор закликав своіх вояків, жебы виносили наши валізки, обшмарено іх тым, што хто мав під руком і воякы цофнули ся. Не помогла тіж інтервенция самого генерала Сулик - Сарновского, того што быв з нами на півночі в Совітськім Союзі і представителів англійських шахтерів.

Наступним разом пришли юж з військовом поліційом. Тым разом дішло юж до поважной ситуациі, а также до битки з котрой поліція втекла, а генерала вызвано од найгірших. Не могло быти нич дивного, коли были то люде найліпши на фронті, зо знаной кавалерії панцер - ной. Може мали рацию на тілько, же колиси были першими, а тепер трактувано іх як непотрібных чужоземців. Правда была і така, же і часі побыту в Палестыни тоты люде мали свої вычыны які не можна по-перати. Недалеко в горах были стада овец, котры під час зимы ховали ся перед вітром і морозом в щелинах скал, а часами заходили і медже бараки. Товды наши воякы імали іх, стригли вовну, которую высыпали домів до Польщи. Як майор взрів раз таку остріжену уцю, зробив велику авантuru, котра для нас скінчыла ся дост лагідні, то значыт, же на другий ден не дали нам ниякого ідла. Воякы пішли до міста на обід, а потім на вечерю, а вертаючи до кошар выпивали, або виливали молоко приготовлене коло дороги до одставліня до моло - чарні.

Тепер жыття в кошарах зачынало ся штораз тяжше. Люде, котры жыют в більшій гурмі - більшім скupиску, без дисципліны і ригіору і без даякого заняття, або роботы, лишены без дозору, стают ся помалы для себе і оточыня барз прикры, а часом не могут навет панувати над собом.

Каждый має інше уподобаня, інше заінтересуваня, іншы проблемы і радости. Тепер перед людми зачали ся особисты проблемы жыття і не дивота, же не рахуют ся з никым і з ничым. і так было тепер в кошарах юж по війні, котра для некоторых тягла ся юж осмий рік.

Памятам таких двох, єдного зо Львова, а другого з Бориславя, котры не мали дому до якого могли бы вернути. Жены іх нашли сой інших і выїхали з рідных місцевостей. Памятам і таких, котры потратили родины в часі війни, а в тім двох братів з Варшавы.

9. Остатня децизия вертаня домів.

В описаній выше ситуації здецидувал єм ся вертати домів. Поїхав я до Льондину, жебы розпознати справу і довідати ся як єст з тым повертаньом і виїздом. Было нас таких дуже все, адже я мав справу туто залатвити також і для них. В Льондині бесідувал я з женом генерала Сікорского в справі виїзду до Франції, але я оставал при свої децизії, виїзду до Польщы.

По повороті з Льондину довідали зме ся, же хто хоче вертати до краю, то юж позаран може скористати з транспорту до іншого обозу призначеного специяльні для тых что вертают до Польщы. Юж на другий ден зголосив ся я в свого шефа в справі виїзду, з домаганьом ся о потрібны документы демобілізаційны з войска і вшыткого того что прислугує вшытким демобілізууваним. Не было то дост легко, але в кінци достав єм вшытко з одправом - двадцет осем фунтів (28) в гроших. Приїхав я до нового обозу, де чекали вшытки што будут виїздати до краю. Тепер остали до залатвіння іншы потрібны справы в польській амбасаді в Льондині. Ту чекала мя несподіванка, котра о мало не одвернула мя од децизії повертаня до Польщы.

Коли пришов я до амбасадора в Льондині, тот зараз погребал в моих паперях в которых нашов і повів, же я не можу іхати до Польщы. Як то? чом ?, зъвідал ся я здивлений. Амбасадор посмітрів на мене, обізрів іщи раз папері і повідат: В ваших паперях єст записане, же Вы православний - Українец, а такы не могут іхати до Польщы лем до Сovieтского Союзу. Остовпіл єм на хвилю і гварю: Як то, я преці вродил ся в місцевости яка лежыт в границях Польщы. Я обыватель польский якого в 1939 року змобілізувано до войска польского і яко польский вояк перешов єм цілу війну. Яко польский вояк пережыв єм страшну зиму на совітскій півночы. Од 1941 року зас нашов єм ся в польській армії з котром перешов я Советский Союз, Близкий Схід, Єгипет до Італії, де брав єм уділ во вшыткых боях, також під Монте Кассіно, аж до кінца війни і тепер не можу вернути до свого села, до свого рідного дому?

Амбасадор розложыл руки, же трудно, же такы сут заряджыня. Повідам: Отже, през осем років тулачки, быв єм добрий, а тепер сут якысы заряджыня. В такій ситуації ризи'ную з виїзду. Праві крикнув єм в злости. Не знам чым керувал ся амбасадор, але по моім барз выразным і енергічнім осьвідчыню повів:

Же він згодит ся на мій поворот до Польщы, але мушу підписати осьвідчыня, же уважам себе за Поляка. Быв єм зденеруваний до найвижшого степени, а перспектива дальшой поневірки по якысных обозах підповіла: Дайте пане тот паперик, підпишу Вам хоцбы і двараз - повів єм, з трудом успокоючи ся.

Він одповів: Тоту формальніст залатвит пан в Гданську по повороті, я того запишу в пана паперях. Вышов єм незадоволений - злий, але в кінці мав єм вільну дорогу до повороту домів. Аж пізнійше в краю довідав єм ся, же фактычні були таки заряджyня і амбасадор не од себе того выполнял для мене. Я того товды не міг нияк зрозуміти, зрештом і до гнеска того не можу поняти.

Незадолго перешов єм разом з іншими, котри вертали до краю, до іншого обозу в котрім мали єме чекати на корабель. Ту зачало ся нове страпліня зо злодіями. Стіни бараку збудуваны были з тонької диктти. Злодіє в ден обзерали де лежит даяка валізка, жебы в ночы вытяти діру в дикті і през ню вынести тото што в ден обізріл. Я нашов порядного человека, бывшого сержанта і з ним на переміну пильнували зме нашого бағажу. На ніч привязували зме наши валізки ретязом до постелі і на переміну вартували зме, єден до півночи, а другий по півночи. На щестя перебываня в тім бараку не было довге. Надышов ден виїзду. Наш бағаж перевезли авта до порту і там положили іх до великої салі. Нас завезли до порту потягом. Там в порті треба было найти свій бағаж, што не было просте, бо быв розшмарений в величезній сали.

Перед ладунком на корабель мусіли зме перейти през контролю цельну. Цельник звідувал ся о гроши, бо не вільно было перевозити веце як півтора фунта. Я перешов през тоту контролю цельну без клопотів. Повів єм, же мам лем тоты выділены фунты і перепущено мя. Видів єм як єдного босмана затримали. Повів, же нема жадных гроший. Не повірили му і зробили ревізию. Очевидно мав дуже веце гроший, як было вільно перевозити. Забрали му вшyтки гроши.

Врешті, юж на корабли. Тепер наступит офіціяльне пращаня. Єст оркестра, єст представитель войска англійского, котрий выголошат промову. В своі промові підкреслив заслуги польських oddілів військовых на земли, мори і повітрю. Выміnil вшyтки місця боів, де воювали oddілы польськы од Тобруку в Африці по Монте Кассіно, Маццерату, Анкону, Сан Маріно, Ріміні і Больоню в Італії. Дякувал нам за участ в боях. Спомнув і тых што згинули в боях, а нам виїзджаючым жычыв дуже щестя в нашім дальшім жытю по повороті до краю.

По промові оркестра заграла народний гімн, а потім сирена корабля забучала свій пращальний голос, по якім корабель зачав помале - нькы з гонором одплівати од берега. На мольбо пращало нас пару родин ангельських, котри пращали свої дівкы, або родину виїзджаючих юж яко жены бывших польських вояків.

Отже, то юж вшyтко! Перешла мі мысель, з якысым недовірьом - якысым розчаруваньом. О повороті до краю думав я часто, хоц єм не знов як то буде выглядalo, як то буде направду. Тепер пришла якыса пустка, ани то вояк, ани то цивіль - без пришлости.

Пращано нас офіційні з гонорами, але мі було то без значення. Чым дальше одпливали зме од Англії, тым більше наши мысли повертали до того, што застанеме в краю і дома. Totы, што іхали з женами Ангельками, думали певно о tym, як прийме іх родина і як будуть чути ся тепер в новім краю, новім середовиску. Іншы певно думали о своім давнім домі, думали о тім, яке буде іх привітання по осмох роках тулачкы. А ішы іншы думали о своіх женах, дітях і родинах. Я знов, же не вертам до свого рідного села. Ціла моя родина була виселена деси в околиці Лігніци. Знов ём, же треба буде зачынати вшытко од початку.

Минуло кілька дні і ночы і врешті перед нами зас Земля, То юж Польща, Не впушают нас до порту, лем затримуют нас далеко на мори, а до нас плине човно і в нім якыси офіцер. По привітаню ся з нами, на першім місци зъвідує ся од разу, ци маме даяки книжкы і ғазеты. А єсли так, то треба іх oddати. То було перше неприємне привітання по осмох роках тулачкы, нас давных польських гражданів. Я мав лем єдну книжку, котру з моего розознання повинен быв ём ей oddати. Не зробив ём того і привуз ём ей домів, але дома од разу знищила ей сестра, бо знала, же по пережытых висеління може она принести ішы веце клопотів. Часы были барз трудны.

Аж по тій стрічы з офіцером, корабель міг вплинути до порту в Гданьску. Закватерували нас в бараку і ту достали зме першу польську вечерю, барз скромну: кашу. Totы, котры приіхали з женами Ангельками одступили од такої вечери і пішли до міста, одкаль не вернули на ніч. Барак быв барз захробачений. Зачали зме помаленькы розізджати ся кождий в свою сторону. Я, з другим приятелем іхаме до Вроцлавя, жебы од тамаль поіхати дальше до Лігніци.

На пероні в Вроцлавю оставляме свій бағаж і ідеме глядати даякого поїзду до Лігніци. Тревало то дост долго, покля довідали зме ся о наш поїзд. Як вернули мы до своіх бағажів, застали зме при них якысу старшу женщицу, котра выяснила нам, же виділа нас як оставляме своі ріЧы і деси ідеме. Пильнувала іх, бо хто знає ци нашли бы зме іх по повороті. Подякували зме ій сердечні за таку жычливіст, бо направду тревало то дост долго і можливе бы було, же остали бы зме в тім што на собі, без валізок.

В Лігніци были зме юж осторожнішы. Я оставил при бағажах, а мій приятель пішов глядати своїх родичів, котры мешкали ту в Лігніци. Мешкали деси недалеко, бо приятель гнет вернул разом зо своіма родичами. Они забрали його бағажы, а приятель пішов зо мном глядати даякого авта, котрым міг бым поіхати до Лігніцкого Поля, де жыла моя родина. Як нашли зме таке авто, попращали зме ся оба по приятельски.

Тепер остал єм юж лем сам. Вшытко, што было до тепер през тілько років як бы наглі перестало існувати. Оточено мя прикре учутя самотності в новім і чужім для мене середовиску. Як бы було мило і дуже інакше, коли можна бы было вертати до свого рідного села в Карпатах - до Ізб.

В тій хвили припомнул єм собі, як дуже моих приятелів і знаємых не вернуло і не верне юж николи до своїх рідних місцевостей. Остали на все по цілій дорозі мойої воєнної - осморічної вандрівки. Я преці вернув здоровий і не каліка.

Мое винаняте тепер авто рушыло і повезло мя до нової місцевости на чужыні до Лігніцкого Поля.

З тамтых часів остал мі ордер - крест за Монте Кассіно, Больоню і Анкону в Італії.

10. Епільєг - закінчыня. (Адам Барна)

Наш головний автор - Кирил Бреян закінчыв свое надзвычайне оповідання зо своєї осморічної воєнной вандрівки - тулачки в третій рік по закінчыню війни і на тридцет семім році свого життя.

Каждий читатель, котрий перечытал тых кілька роздлів автора ёст напевно цікавый, што было дальше, якє было його жыття в kraю, до якого так міцно тягло його серце. Нашов ся тепер на далекій чужыні, дзе мусів ся затримати.

Была бы велика шкода, як бы нашего шановного автора лишити так звычайні без дальших споминів, без якысого закінчыня, якє напевно належыт ся Йому за так інтересуюче оповідання з военnoй тулачки.

З другой війны сьвітовой вернув в місяци червцу 1948 рока. Юж в Англії знов, же не може іхати на рідну Лемковину, лем деси коло Лігниці - вроцлавского воеводства.

З Лігниці доіхав до Лігницкого Поля, де жыв брат Михал з женом, котрий тілько што вернув з лягру в Явожні, де быв невинно вязнений през кільканадцет місяців. Ту в брата довідав ся, же його найближша родина, друга мама, братя і сестра оселены зостали в селі Любіце, пят кільометрий за Лігницкым Польом.

Не знаме, яка была його стріча з родином, бо того не хтів сам описати, але з перечутя можеме знати, же была то стріча барз взрушаюча. По осмох роках нашов ся брат о котрім зовсім слух загынув, другий брат Михав вернув з лягру ледво живий - третій брат Тимко вернув з Армії Червеной до якой мусів іти і воювати в Судетах, яко "доброволец" під примусом. Мама і сестра перестрашены насильным выселеньем з рідного села і власного дому тепер оселены на чужыні по єдні - дві родины серед чужого і неприязного населеня. Ци в такій ситуациі могло быти інакше ?.

Велика радіст, хоц в родині было дуже болю і великого жалю за вшытки кривды; єден брат на фронті під Монте Кассіно в 1944 році, другий брат на фронті в Судетах в 1945 році, а потім в 1947 році примусове і невинне высеління і арештування третього брата - яка то справедливіст? тягне ся тово зъвіданя до гнеска. Сходила ся тепер родина з ріжных стран сьвіту, але не было в тій родині особы, найва-жнішої і найближшої - жены Ольги.

Першы дны і місяці жыття автора на чужыні не были цікавы і задоволяючы. Нашов більшу част свойой родины, але мучыло го терпіння той родины за таку страшну несправедливіст. Він знищыв здоровля в копальни на Донбасі, потім на ледуватій півночы і зас пізнійше на горячых пісках Іраку і Палестыни, жэбы в остатніх роках воювати на чужій земли і то за державу, котра насильно выгнала його родину з рідной Лемковины.

Не мігнич порадити на того, же його жена, котра іщи в 1942 році вернула до родичів в Біличні і в 1945 році разом з родичами і іншими селянами по агітації совітських агентів виїхала на Україну і тепер не можуть зйтися разом.

Дознавал тепер великого заводу і розчарування не лем за себе, і свою довгу тулачку, але і за цілу родину і свою жену. Нес рідной і прекрасной Лемковины, нес любой і дорогой жены, а інша родина розогнана по цілім сьвіті. Нераз в ріжних обставинах свого життя в голоді і холоді споминал часто о вшыткых. Споминал, як то буде по тій війні і як буде шанувал свою жену і родину.

Тепер до того дішли іщи тяжши часы для нього - вояка - тулача - андерсовця, котрий не zo своєї волі не воював з ворогом німецьким на Сході, лем перешов з іншими воювати з тым самым ворогом на Заході. За то ту в краю тепер не міг съміло і явно сходити ся з родином і селянами, хоц пішов боронити границ Польщы іщи в 1939 році.

Як кождий выселенец так і він не находил нигде толерантного зрозумліня, але быв уважаний за ворога товдышнього устрою. Долго быв шліджений і перешлідуваний, а найбарже през місцевих агентів, яких не бракувало на кождім місци.

Роздумувал можливіст вернути ся на Лемковину, бо преці він яко польский вояк не підлігал насильному выселіню. Напевно міг бы вернути ся на свою газдівку в Ізбах, але в тім місци приходили му мысли, што там буде робив сам на тій хоц рідній, але споневераній і знищений през "сусідів" країні.

Остал на чужыні з іншими, хоц до кінця свого життя быв съвідомий же хто, як хто, але він не заслужыл собі на таку прикріст зо стороны властій польських. Найперше помагал прибраній мамі, брату і сестрі на господарці в новім селі. При тім зберал документы, якы помогли бы Йому стягнути жену Ольгу з Україны. Мав певну надію, же його заслуги воєнны і право до житя з женом сут достаточным доказом, же так повинно быти. Не знов, же в тім устрою єст цілком облудна політика, якой нияк не міг зрозуміти, хоц так довго там жыв.

Ходив до польських властій і совітських консульів в Кракові і Познаню, жебы позволили жені Ольгі приїхати до нього, але они вшытки радили Йому лем єдно: - виїхати до жены, чого він не хтів слухати, бо добре знов як там єст, а до того знов, же там напевно выслали бы Його на Сибір одкаль не мав бы юж жадного повороту.

Жена Ольга тіж не дармувала. Ходила кілька раз до Тарнополя і Львова з документами, жебы позволили їй виїхати до мужа в Польщу. Одповід була лем єдна "не льзя", най муж ту приїде. Для Ольги було іщи єдно барз важне - опіка і поміч старым родичам, якы там жывли.

Нераз в мыслях приходили Кирилу ріжны спомини з тулячки і війни. Нераз смерт зазерала Йому до очий, а тепер треба дальше терпіти і зазнавати ганьбы і понижняня і то лем зато, же єст Лемком, котрий свою част жыття мусіл посьвятити на службу в польськім войску, без някого вспівчутя і подяки.

В перших місяцях мусів помагати в прирхтуваню сестриного весіля, якє одбыло ся в жовтні 1948 року. Сестра Анна выходила за муж за селянина Андрія Косовского, котрий тіж мусів "добровільно" під примусом іти до совітської армії воювати з Німцями. Не міг няк зрозуміти як то єст, єден воював на Заході, а брат і шваєр на Сході з тым самим ворогом і о тоту саму справу, о справедливіст на сьвіті, а тепер вшытки отримали єднакову заплату - кривду і найбільшу несправедливіст яку могли отримати - насильне вигнання з рідних земель.

Незадолго оженив ся і брат Тимко, котрий замешкаль з женом в сусіднім селі Бискупіце. Тепер Кирил мав більшу родину в околиці, але лем в родини міг чути ся певнійше, хоц і родини і вшытки виселенці нігде не мали спокою. Вечерами нашы люде не могли спокійні ходити з села на село, чого досьвідчыв сам автор в селі Рачкова, де ґрасували неприхильні групи.

На конец 1948 рока Кирил достал нову книжочку войскову №р - 0703813 выдану през Войскову Команду Рейонову №р 2 в Лігніци.

Ксеро - копія Книжочки Войскової

Недолго потім нашов собі роботу в Гміннім Осередку Машыновім в Лігницькім Польщі, де робив трактористом і механіком. Коли не було юж жадної надії на отримання ся з женом Ольгом, постановил заложити собі нову родину на чужині. Запознал репатріянтку Михаліну Павляк з малым сыном Іваном, котры мешкали в домі своєї сестри в тім місточку гміннім.

Деси аж в роках шістдесятых (1956 - 1966) автор міг зголосити ся до організації комбатанцкой в Лігници (ZBoWiD) Там по переслу - ханях і предложыню документів і съвідків отримав лігітимацию, а также перший дипльом з нагоды вручыня Кирилу Бреянови лігітимации

ZWIĄZEK BOJOWNIKÓW
O WOLNOŚĆ I DEMOKRACJĘ
ZARZĄD WOJEWÓDZKI

w ..... Legnica .....
LEGITYMACJA NR.

0508440

podpis posiadacza legitymacji

RODZAJE I OKRESY
DZIAŁALNOŚCI KOMBATANCKIEJ

Okresy od	do	wyszczególnienie
4.9.1939	17.9.1939	Bojna obronna 1939 r.
18.8.1945	9.5.1945	P. S. Z. na Zachodzie

latemie lat 2, miesiacy 11

WICEPREZES
Zarządu Wojewódzkiego
ZBoWiD
d/o 10.09.1939
Oprac. dr. J. P. popis

Ксеро копія - Лігітимации і Дипльому.

З той лігітимації комбатанської видно ясно, як зарахували Кирилу осморічний час військової тулачки:

- Війна оборонна 1939 р. - 1.09 - 17.09. 1939 р.
- Польські Сили Обор. на Заході - 18.08.42 - 9.05. 1945 р.

Разом

2 роки і 11 місяцій

праві дев'ят років

Аж од приняття Кирила до організацій комбатанцької змінилася ситуація бывшого вояка з Західу. Тепер був більше поважаний в середовищі комбатантів, найбарже за уділ в битві під Монте Кассіно в 1944 році.

Деси по двох роках задумал змінити роботу, яку нашов в Лігници в давнім TOP-i.(Techniczna Obsługa Rolnictwa) Робив там яко механік тракторів. Нашов тіж мешканя на улици Дзялкові в Лігници. Обое з Михайліном нали двоє діті, сына Станіслава і дівку Ірену.

За пару років зас змінил роботу, аж в кінці по пару роках знудилося Кирилови житя в місті і вернув на давне, старе місце, на господарку в Лігніцькім Полі. Дім і поле було юж заняте през урядника з того міста, котрий мусів oddати дім і господарство, бо в паперях записане было вшытко на сестру Михаліны. По старанях і клопотах сестра переняла на ново дім і господарство і переказала того вшытко Кирилови з прибраном женом Михаліном.

На тій господарці було сім гектарів поля, але при домі не було, ани стайні, ани стодоли. Кирил, жебы міг даяк господарити мусів розпочати од поля і худобы, а до того треба було будувати стайню для коров і коня, а такоже стодолу на сіно і зерно.

Ішы в 1960 році сълюбна жена Ольга з України на запрошыня, одвиділа свою сестру Анну на Заході і стрітила ся по двадцетох роках розлуки з Кирилом, котрий звязаний быў з прибраном женом Михаліном. Стріча тата прикра была для вшыткіх трьох стран.

Ольга повернула до своїх старих родичів на Україну, а Кирил остал зо своєм новом родином в Польщы.

Так ся зложило, же по шестиох роках то єст в 1966 році прибрана жена Михайліна тяжко захворіла на голову і наглі гмерла. Похована єст на цминтари в Лігнійкім Полі. Оставила старшого сына Івана і двоє малых дітий Кириловых. Кирил остал тепер сам з троїма дітими з дост великим господарком і розпочатом будовом стайні і стодолы.

Тепер Кирил розпочав усильно глядати попертя і пробаччя в першої сълюбної жени Ольги. Поіхав на Україну просити єй о пробаччя і приїзд до нього до Польщі. Ольга не була скора іхати одразу до Польщі. Не могла забути поступку Кирила в минулих роках, коли звязав ся з іншом, а до того не хотіла быти опікунком не своїх діті. Дала лем маленьку надію, же як буде можливе, то приїхат зас даколи одвидіти свою сестру і цілу родину в Польщі.

Так ся тіж стало. Три роки пізнійше в 1969 році Ольга на вyzов сестри Анни приїхала другий раз до Польщі і при нагоді одвиділа давного мужа Кирила з його родином - троїма дітmi. Ольга не мала своїх діті і тепер в дост нескладній ситуації - видячы малы і невинны діти, не могла одшмарити пропозицію, жебы остати для них другом мамом. Наразі остала на дико в Польщі, жебы заопікувати ся своім мужом і його малым дітmi. Пізнійше з дост величайма проблемами отримала згоду на гражданство польське.

Тепер по тридцятьох роках розлукы Кирил і Ольга зышли ся на ново, жебы жыти разом, як собі сълюбували іщи в 1939 році. Єст то барз дивна і якоже не правдоподібна істория з жытia наших краянів, Лемків, але такоже єст она як найбарже правдива серед нашого спра- ведливого, спокійного і жычливого населеня.

Кирил докінчыл будову стайні і стодолы. Обое оженили прибраного сына Івана - весілля одбыло ся в домі молодой в селі Любіце. Тепер жыє він в Любіню.

Можна ствердити, же по роках 1980-тых ситуація політычна для Кирила зовсім ся змінила. Достал кілька медалів крайowych і заграницых, якы представлено на кінци книжкы.

По тых вшыткx тяжких пережытках і в старших юж роках, Кирил постановил в вільных хвилях думати о написаню своіх споминів зо свойой военнной тулачки. Найперше писав кавальчыкамі історию од 1939 рока. Ден по дни припоминал собі свою вандрівку, найперше яко польского вояка, потім яко плінного в неволі і зас пораз другий, яко польского вояка на Заході.

Написав барз дуже таких кавальчыків оповідань, котрыма колиси припадково деси сколо 1970 рока заінтересувал ся пан Вільгельм Лянгнер уроджений в 1904 р. в Стрию к/ Станіславова на Україні. Од того часу став ся він найбільшим прихильником і новым приятелем Кирила, а іх стрічы одбывали ся барз часто. Кирил барз зaimпонувал пану Лянгнерови своіма цікавым, емоціональным і незвичайным оповіданнями з военнной тулачки.

Пан Лянгнер підняв ся безінтересовні записати тето вшытко на папір в повній вспівпраці з самым автором, з яким дуже часто над тым працювали і складали, жебы з того дашто вышло.

Зробили тото барз докладні з великим і складним упорядкуваньом і в літературнім польськім языку.(Од тлумача А.Б.велика подяка)

Тото оповідання перетлумачено на язык лемківский - рідний язык автора, бо така была воля автора, жебы Його оповідання було найперше видане в тім языку, а пізнійше в языку польськім.

Автор Кирил свої оповідання пізнійше переписал на "чисто" до великого зошита з якого на початку в "Слові вступнім" представлено уривок оповідання.

З того уривка видно, же автор писал свої оповідання не складно - невиразно і неграматично. Треба спомнити,що оповідання написаны през автора перше на кавальчиках паперів було дуже більше не складне і невиразне о чім споминал пан Лянгнер. На жаль не заховал ся ани єден кавальчык з перших рукописів автора.

Так зродило ся чудове, незвичайне і правдиве оповідання Кирила з Його осморічної тулачки по великій часті сьвіта.

Кирил з Олгом пережили разом іщи (22) двадцет два рокы, аж до смерти Кирила,котрий вмер 12.IX.1991 рока.Пережыл праві осемдесят єден рік. Похований єст на цминтари в Лігницкім Поль.На похороні була делегация організації комбатантской з Лігницкого Поля.

Жена Ольга жыє згідно при мужowych дітях і внуках.

11. Документы.

LEGITYMACJA
Nr. 26563

upoważniająca do noszenia
KRZYŻA PAMIĄTKOWEGO
MONTE CASSINO

wydana na podstawie
Dekrebu Naczelnego Wodza
L. dz. 3504/Pers. 44
z dnia 26 Lipca 1944r.

Rozkazem Dtwo. 5 Kres. Dom. Piech.
Nr. 18 z dnia 22 lut. 1945
został nadany 52 ceg.
Bogdan Karoloni
(zawieszenie - emigracja)

KRZYŻ PAMIĄTKOWY
MONTE CASSINO
Nr. 26563
W polu, dnia 22 lut. 1945

S. 22. 21. 51. 101.
pieczętka
22. 2. 1945

1. Legitymacja do Krzyża pamiątkowego Monte Cassino 1944r.

Nadamy uchwałą Zarządu
Oddziału Pow. ZBoWiB w Legnicy

z okazji wręczenia

999-legitymacji żniączkowej

> Kol. BREJTONOWI KAROLowi

Legnica d 1969r.

za Lançet

sekretarz
Wiktor Stankiewicz

Dyrektor
Wojciech Wasilewski

2. Dyplom z okazji wręczenia legitymacji kombatanckiej w 1969r.

POLSKA RZECZPOSPOLITA
LUDOWA

LEGITYMACJA

Nr. 1254-84-12

Nr. 7-90-11 PSZ

WARSZAWA

nia 30 stycznia 90 r.

UCHWAŁA RADY PAŃSTWA

odznaczony/a został/a

Ob. BREJAN

Karol s. Jana

MEDALEM
ZWYCIĘSTWA I WOLNOŚCI
1945 r.

PRZEWODNICZĄCY
RADY PAŃSTWA

Ob. BREJAN

Karol s. Jana

MEDALEM
»ZA UDZIAŁ W WOJNIE
OBRONNEJ 1939«

PRZEWODNICZĄCY
RADY PAŃSTWA

BREJAN

Karol s. Jana

KRZYŻ CZYNU BOJOWEGO
POLSKICH SIŁ ZBROJNYCH
NA ZACHODZIE

S Z P B

KANCELARIЯ PREZYDENTA

3. Autor Karol Brejan po otrzymaniu polskich i angielskich odznaczeń wojskowych w 1984 - 1985.
Odznaczenia te pokazane są w dalszych dokumentach.

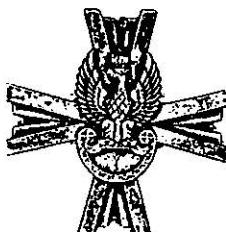
4. Odznaczenia angielskie:

A. Dwukrotna Gwiazda Korony Angielskiej
- THE 1939 - 1945 - STAR GRJ -

B. Medal Korony Brytyjskiej i Lwa 1939 - 1945 r.

C. Krzyż - Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie

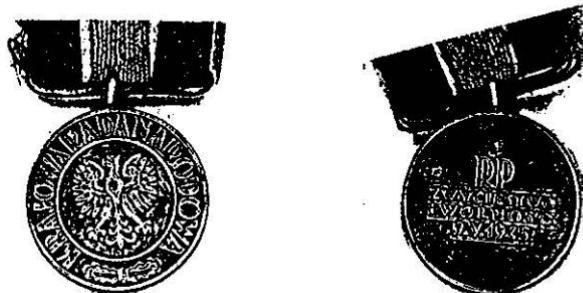

D. Medal 40 Rocznicy bitwy pod Monte Cassino.

5. Odznaczenia krajowe.

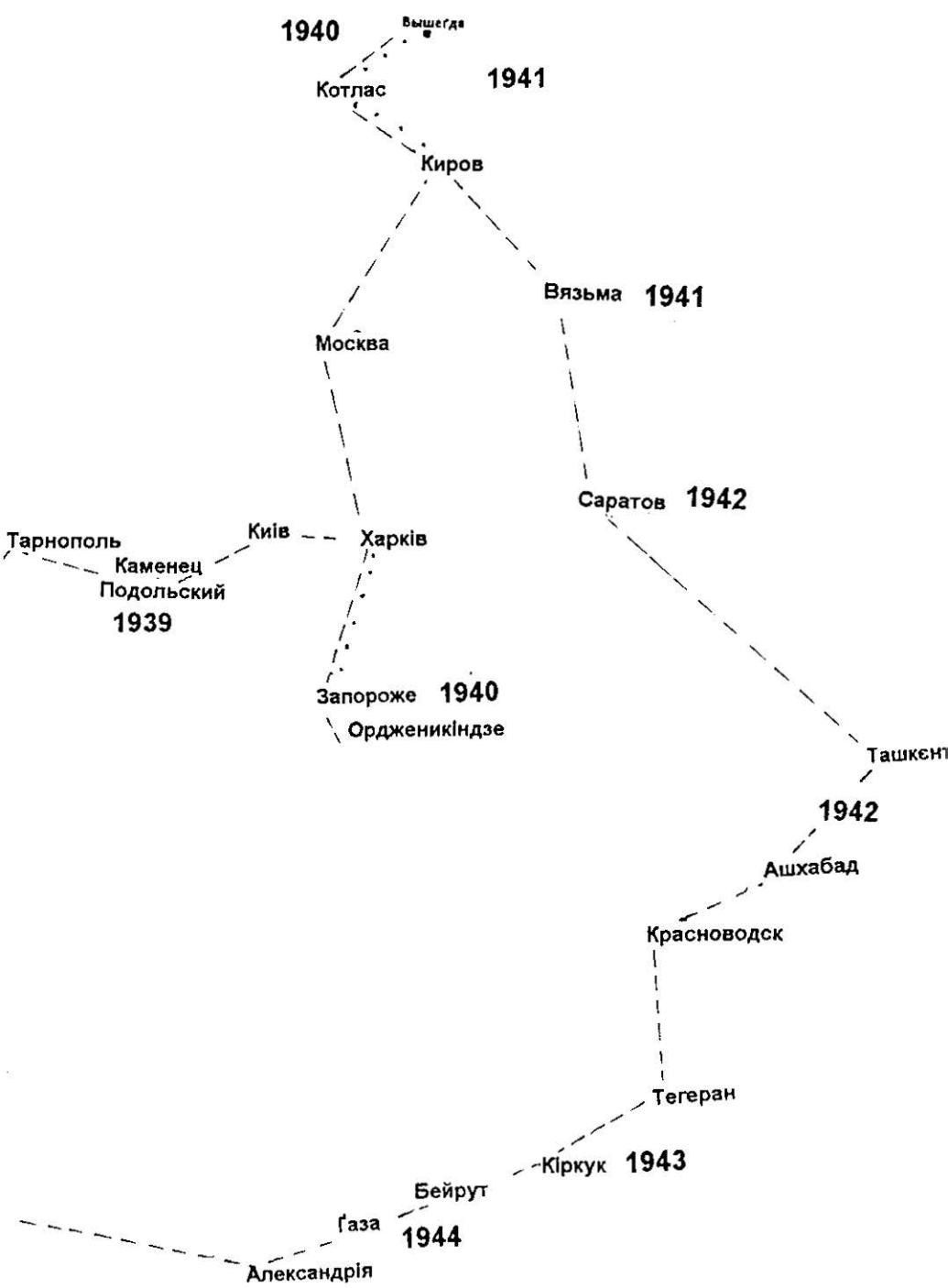
A. Medal za udział w wojnie obronnej 1939 r.

B. Medal Zwycięstwa 9 maja 1945r

З м і с т

	стор.
Слово вступне - Адам Барна	1
1. Наймолодшы рокы - перед війном	5
2. Війна в 1939 році	7
3. Тулачка по Совітскім Союзі	11
4. Зас в войску	25
5. В Ірані і на Близкім Сході	36
6. На фронт до Італії	47
7. Монте Кассіно	50
8. Демобілізация. Выйзд з Італії до Англії	61
9. Остатня децизия на вертаня домів	65
10. Епільєг - закінчыня (Адам Барна)	69
11. Документы	76

1945

Льондон

Плімут **1948**

Гданськ

Вроцлав

Лігниця

Лігницке

Поле

1948

Н.Санч - - - Перемишль

•Ізбы

Бережани

1939

Тлумач

Станіславів Отиня

1945

Рим - - - Бельоня

Неаполь

Монте
Кассіно

Гібралтар

1944

Таранто

1945

Лондон

Плимут

1948

Гданьск

Вроцлав

Лігниця

1948 • Лігницке
Поле

Н.Санч - - - Перемишль

Ізбы

1939

Береж

Станіславів

1945

Рим - - - Болонья

Неаполь

Монте
Кассіно

1944

Таранто

Гібралтар